EESTI KIRJANDUSE SELTSI
KOOLIKIRJANDUSE TOIMKOND

NOORSOO KIRJAVARA NR. 53

LASTEKIRJASTIK

FR. R. KREUTZWALD

EESTI RAHVA ENNEMUISTSED JUTUD

NELJAS, KEELELISELT PARANDATUD TRÜKK

ILLUSTREERINUD AUG. ROOSILEHT

1924
TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk tän. 2.

Autori eessõna.

Muinasjutud on koduta loomade sarnased, kelle sünnipaik on mõnikord teadmata, kes siiski igal maal ja kõigi rahvaste keskel elavad, ja ehk küll esiotsa võõrastena sinna tulnud, aegamööda endid aga selle rahva kommete ja viiside järele on kujundanud, nagu oleksid nad praeguses paigas sündinud ja maast madalast üles kasvanud. Meie päevil, kus vanu jutte mitmelt maalt hoolega kokku korjatakse ja kirja pannakse, võivad õpetatud mehed selgesti tunnistada, et mitme jutu eod ühest tüvikust on võrsunud, kust võsu muisse kohtadesse viidi ja kus nad hiljemini sedaviisi kasvasid, kuidas päikeseterad, vihmasajud neid kosutasid, või tähendussõnata öeldes: kuidas iga rahva mõistus, vaimuharidus ja eluviis nende külge puutusid. — Nõnda leiame ka eesti rahva muinasjuttudes palju saksa, rootsi ja muu rahva käest päritud idusid, mida nende kasvatajate käsi eesti pakul mitmes tükis niikaua väänis ja painutas, kuni nad viimaks säherduse kuju said, kui oleks juba alguses Harju, Järva, Lääne ja Viru põld nende külvipaik olnud. Mõned teised muinasjutud nende kõrval tohime tõsiselt oma kodumaal sündinud laste sekka panna.

Meie rahval on hää kogu muinasjutte, ja neist võiks vist mitu raamatut täita, kui kõik tuttavaks saaks, mis praegu siin ja sääl rahva keskel alles varjul elab ja millest õnnekorral üht ja teist leitakse ja päevavalgele tuuakse. Valelik arvamine ühelt poolt, kui ei kõlbaks niisugused jutud targema rahva suus rääkida, nõnda kui kitsa mõistuse lorisemine teiselt poolt, mis vanad jutud patuks nimetab, on neid viimsel ajal meie maalt paljugi hävitanud. — Mõistlikumatele juhatuseks olgu siin paar sõna öeldud vanajuttude seletuseks.

Rahva muinasjutud on niisugused luulekõned, kus sees tegusid ja juhtumisi meie ette tuuakse, mis inimliku elu imelikul viisil hoopis või osalt vaimude väe alla panevad, nõnda et vaimude-ilm ennast inimese eluga ühendab. Usk imedesse on loomusest meie südamesse antud, mispärast niisuguste lugude kuulmine meile rõõmu teeb, iseäranis lapsepõlves, kus meelemõistus alles nõder ja me asjade sündimise vahet veel selgesti ei tunne. Muinasjuttudest avaneb niihästi inimese kui rahvaste lapsepõli, kus täielik mõistus luulmisradadele veel tõkkeid ei ole teinud, mispärast me imetegusid usume ja küsima ei lähe, kas nende sündimine loodud kombel on võinud võimalik olla.

Laste kõrval leiame jälle lapseliku südamega inimesi, kes, ehk nad küll selgesti teavad, et lugu tõsi ei või olla, siiski vanajuttu rõõmuga loevad, sääljuures oma elukevade õnnelikku aega meele tuletavad, kus jutt neile üsna tõsine näitas ja neil veel kahtlast mõtlemist ei olnud. Ka üks kuulus saksa laulik kiidab neid õnnelikuks, „kes oma teadmisvara südame hinnaga ei ole ostnud“. — Mida enam muinasjutus inimese loodud kombed, imeteost hoolimata, avalikuks tõusevad ja mitmes tükis tõsist elu üles näitavad, seda täielikum on jutu loomine.

Aga ka tõeõpetust võib vanajutu kombel anda, ja mitu korda paremini kui muul viisil. Juba neis järgnevais lehtedes seisvais eesti rahva juttudes on mõned nii ilusad ja viisakad, et neid igamees lõbuga võib lugeda; mõne teise seest variseb õpetuse-ivi, mis omal kohal vilja võivad kanda, niisama nagu lõppeks veel mõningad naljaviisil inimeste rumalust püüavad sugeda.

Missugune ärksa vaimuga mees ei peaks rõõmuga tunnistama, mis armast ajaviidet talle muinasjutud lapsepõlves teinud? Kes ei peaks seda lahkesti meele tuletama, kuidas ta ammuli sui jutuvestja pääle vahtis, kui tahaks ta iga sõna alla neelata, et pisematki raasukest kaotsi ei läheks! Videvikupidudel, ehk kui eit ja tütarlapsed õhtul vokkide taga istusid, oli kõige magusam jutuvestmise aeg, ja oh mis kiiresti kadusid sääl pikemad talveõhtud meil käest, nii et igakord ehmatust tegi, kui eit meid magama pidi sundima. Lahked imelikud unenäod venitasid jutud pikemaks ja kudusid neisse uusi iludusi. On meil pisematki õigust seda oma lastele

keelda, mis meile noores põlves nii suurt õnne oli valmistanud. Üksnes kivituimad südamed võiksid nii armetud olla oma laste vastu. Ärksast tähelepanemisest kasvab lastele tulu, misläbi nad paar aastat hiljemini, kus neile kooliõpetust hakatakse kuulutama, juba natuke teerada ees leiavad, kus pääl õpetusesammud hõlpsamalt edasi lähevad, sest nende vaim on unest ärganud ega maga enam nagu teistel, kellele niisugust õnne osaks ei saanud. Missugune lasteõpetaja ei peaks tundma vahet, mis ühe aegsasti äratatud lapse ja teise tema-vanuse vahel on, kes kodu kui kotis üles kasvas? Laps, kes maast madalast vanajutte kuulis ja neid teistele lastele oskas rääkida, on oma vaimuandeid ergutanud, ta oskab õpetaja suust õpetust vastu võtta ja nii pikalt tallele panna, kui tema mõistuse piirid ulatavad. Sellepärast ei või osavale õpetajale paremat andi soovida, kui et ta esimesed õpetused laste mõistuse piiridest üle ei läheks, vaid igal sammul nende pisukese aruga kokku jookseksid. Sedamööda, kuidas lapse mõistus kasvab, peab ka õpetusekoorem kasvama. Nõnda kui me oma liikmete kehalist rammu liigutamise ja painutamise läbi kosutame, tuleb ka vaimu rammu päev-päevalt kasvatada, kuni mõistus aegamööda mehe-ealiseks saab.

Kui nüüd eesseisvas raamatus eesti rahva suust korjatud muinasjutte lastele ja noorsoole ajaviiteks pakutakse, siis sünnib see esiteks sellepärast, et see vanema põlve pärandus meie põlve rahvale jälle tuttavaks saaks, teiseks, et nende lugemine omast kohast meele ja mõistuse äratamiseks teed läheks valmistama targemate õpetuste juure.

Redigeerijalt.

Et käesoleva väljaande redigeerija oma töö on teinud mitte kirjanduslooliselt, vaid kirjandusliselt seisukohalt, siis on ta tarvitanud parandamisel suuremat vabadust, kui seda esimesel puhul oleks võinud ja tohtinud. Olgugi, et autor neid puht lastemuinasjuttudena pole mõelnud ja nad oma stiililt peaaegu juba kunstmuinasjuttude hulka kuuluvad, mis nende nautimist vähemate laste juures teatud määral raskendab, on nende kõige agaram ja tänulikum lugejaskond ikkagi lapsed. Seda silmas pidades ei võinud redigeerija leppida ainult morfoloogiliste vigade kõrvaldamisega, vaid on söandanud isegi autori lauseehitust võimalikult meie ajale lähendada, ilma et sellega autori stiili-omapärasusele liiga oleks tehtud. Ajal, mil laste õigekeelsuslised käsitused alles on kujunemisel, peab nende lektüür olema keeleliselt puhas ja eeskujulik.

Kreutzwaldi „Ennemuistsed jutud“ peab V. Ridala kirjanduslooliselt kõige tähtsamaiks muinasjuttude kogudest. Nende kirjanduslikku väärtust hindab ta oma kirjandusloos lhk. 11 järgmiselt: „See sisaldab õige rikka tagavara kõige mitmelaadilisemaid muinasjutu aineid, on silmapaistev oma suurejoonelise meelekujutuse, fantastika ja muinasjutu maailma romantilise luulega. Kuid keele ja esituslaadi poolest on see kogu liig vähe rahvaomane ja avaldab palju enam suure kirjaniku aja omi kalduvusi. See on kõige kirjanduslikum muinasjutu kogudest ja kahtlemata kõige vähem rahvapärane. Kuid Eesti kirjanduse kohta on sel kogul olnud kõige suurem mõju.“

Lõppeks olgu esitatud veel andmed Kreutzwaldi muinasjuttude ilmumise kohta. Jürgens'i kataloogi järele ilmus I-ne jagu a. 1860 Lindwors'i kirjastusel, II-ne

a. 1864 ja III-mas a. 1865, mõlemad Laakmanni kirjastusel. Kuid koguväljaandena ilmusid nad esimest korda Soome Kirjanduse Seltsi kirjastusel. Nimelt vajas Helsingi ülikool eesti keele lugemisraamatut, milliseks otstarbeks siis Kreutzwaldi muinasjuttude käsikiri omandati. Valfrid Vaseniuse kataloog „Suomalainen Kirjallisuus" I noteerib nim. Soome Kirj. S. väljaannet järgmiselt: „Eesti rahva ennemuistesed jutud. Rahva suust korjanud ja üles kirjutanud Fr. R. Kreutzwald. Helsingi linnas Soome-maa kirjaseltsi kirjadega trükitud 1866 (K. S. toim. 42 osa)". Samast kataloogist leiame ka teise trüki kohta järgmised andmed: „Kirja ilmestyi 1875. Tõist korda trükitud Tartus". Kirjastaja nimi puudub, kuid järeldada võib, et see on Laakmann. Kolmas trükk ilmus a. 1901 Laakmanni väljaandel. Nüüd, paar aastakümmet hiljem, saab võimalikuks ka selle neljanda trüki väljaandmine parandatud ja illustreeritud kujul.

M. N.

Tartus, 14. aprillil 1924.

Kullaketrajad.

Tahan teile vanade päevade pärandusest vesta ühe kena jutu, mis sel ajal sündinud, kus veel murud muinaskombel neljajalgsete ja sululiste keeletarkust kuulsid.

Kord muiste elas metsalaanes lonkur vanaeit kolme priske tütrega puie varjul hurtsikus. Tütred õitsesid kui kenad lillekesed eide kuivanud kännu ümber; iseäranis kena ja viisakas oli noorem õde, kui oakaunakene. Aga üksikus kohas ei olnud muid nägijaid, kui päeval päike ja öösi kuu ja tähtede silmad.

„Põlepalav poiste silmil
paistis päike pärgadelle,
läikis kirjulintidelle,
punetelles poogakirju."

Vanaeit ei lasknud tütarlapsi laiseldes käia ega aega viita, vaid sundis neid hommikust õhtuni tööle. Piigad istusid igapäev vokkide taga ja keerutasid kuldlinu lõngaks. Ei antud vaestele neljapäeva ega laupäeva õhtul mahti annivakale lisa valmistada, ja kui videviku viivul või kuuvalgel salamahti sukavarras näpule ei saanud, jäi annivakk andeta. Lõppenud koonlale pandi sedamaid teine lisaks, ja pidi lõng päälegi ühetasane peenikene ja paraja keeruga olema. Valmis lõnga hoidis vanaeit salakambris luku taga, kuhu tütred iial oma jalga ei tohtinud tõsta. Kust kuldlinu majasse toodi või mis kanga tarbeks lõngu kedrati, see oli ketrajatel alles teadmata ega annud eit niisuguste küsimiste pääle iial otsust. Kaks või kolm korda igal suvel käis vanaeit salateel, viibis vahel rohkem kui nädalapäevad kodunt ära ja tuli ikka öösi tagasi, nii et tütred iial märku ei saanud, mis ta kaasa oli toonud. Enne teeleminekut jagas ta lastele nii mitme päeva osa tööd kätte, kui ise kodunt ära arvas jääda.

Praegu oli eidel rändamiskord jälle kätte juhtunud. Kuue päeva ketrus jagati piigade kätte, kus igakordset õpetust nõnda kinnitati: „Plikad, pidage silmad sihival ja näpud osaval, et heie värtna suus ei katke, muidu lõpeks kuldlõnga hiilgus ja õnnepõlv teil korraga otsa!" Tütarlapsed panid tõsise sõnaga antud kinnitust üsna naeruks; enne kui eit kümme sammu kargu toel uksest eemale oli jõudnud, hakkasid nad kolmel suul irvitama.

„Seda igakord antud alpi keeldu ei oleks meil tarvis," ütles noorem õde. „Kuldlõnga heie ei lähe kisteski katki, veel vähem kedrates." Teine õde sõnas kõrva: „Niisama vähe on võimalik, et kulla hiilgus kaoks." Juba tütarlaste edevus mitu tükki enneaegu naernud, kus pika ilu pääle viimaks pisarpilli leidnud.

Kolmandal päeval pärast eide minekut juhtus üks ootamata lugu, mis tütarlastele esiotsa ehmatust, hiljemini ilu ja õnne, pikapääle pisarpilli pidi sünnitama.

Üks Kalevi sugulane, kuninga poeg, oli metsalisi taga kihutades eksinud sõprade seltsist laias laanes, et ei koerte haukumisest ega sarvede puhumisest enam teejuhatust leidnud. Kõik hüüded langesid kõversilma kõrva või võttis nad paks rägastik vangi, et kaugemale ei ulatanud. Väsinult astus kuninglik noormees viimaks ratsu seljast ja heitis põõsa varjule puhkama, kuna hobu omal tahtmisel murult päätoitu otsis.

Kui kuningapoeg unest ärkas, seisis päike juba madalas. Risti ja põigiti teed otsides nägi ta viimaks pisikese jalgraja, mis juhatas ta lonkru eide hurtsikusse. Küll kohkusid tütarlapsed äkki võõrast meest nähes, kelle sarnast veel tänini nende silma ei olnud puutunud. Pääle päevatöö lõpetust olid piigad õhtu vilul võõraga sõbrustanud, et ei raatsinud puhkama heita. Ja kui viimaks vanemad õed magama läinud, istus noorem võõraga seltsis uksolävel, kus neile sel ööl unekatet silmale ei saanud.

Seni kui nad kahekesi kuu ja tähtede silmis oma südame lugu tunnistades magusasti juttu vestavad, lähme jahimehi vaatama, kes pääliku metsa olid kaotanud. Küll otsiti väsimata edasi-tagasi sõites kõik laas ümberkaudu läbi, kuni ööpimedus otsimise lõpetas. Sääl läkitati kaks meest linna tagasi kurbi sõnumeid viima, seni kui teised laiaoksalise kuuse alla öömaja võtsid, kust teisel hommikul jälle tahtsid otsima minna.

Kuningas käskis sedamaid teisel hommikul enne koitu rügemendi hobuse- ja teise jalaväge kadunud poega otsima saata. Pikk ja lai laas viivitas meestel otsimise kolmanda päevani; sääl vast leiti keskhommiku ajal kogemata jäljed, kui jalgrada nende kätte ulatas, mis hurtsikusse viis. Kuningapoja aeg ei olnud tütarlaste seltsis igavaks läinud, veel vähem talle kojuigatsust meele tulnud. Enne lahkumist tõotas ta nooremale piigale salamahti, lühikese aja pärast tagasi tulla ja siis — kas hääga või väekaupa neitsikese kodukanaks kaasa võtta. Ehk küll vanemad õed sest nõupidamisest midagi ei kuulnud, siiski tõusis lugu sääl avalikuks, kust keegi ei võinud mõtelda.

Ei olnud noorema tütarlapse ehmatus mitte väike, kui pärast kuningapoja lahkumist voki taga istudes kuldlõnga heide värtna suus katkenud leidis. Lõngaotsad sõlmiti küll ristsilmuseil kokku ja tallati vokiratas kiiremale käigule, et töövirkus peiu armul kulutatud aja tagasi tasuks. Aga üks seni teadmata ja tundmata asi pani siiski tütarlapse südame kohkuma: kuldlõngal ei olnud enam endist hiilgust. — Ei aidanud siin küürimised, ohkamised ega silmaveega kastmised, — asi jäi lonkama. Viletsus hüppab uksest, astub aknast ja poeb prao vahelt, kui kogemata mulgu leiab, — ütleb tark vanasõna; nõnda juhtus lugu ka nüüd.

Vanaeit oli öösi koju tulnud. Hommikul tuppa astudes mõistis ta silmapilk, kuidas asjakord õigelt teelt oli läinud. Tuline viha kihutas ta südant; ta laskis tütred ükshaaval ette astuda ja hakkas neilt asja otsust nõudma. Tütarlaste salgamine ja vabandamine ei kestnud kaugele, — valel lühikesed jalad; kaval vanaeit sai selgesti aru, mis külakukk ta selja taga noorema tütre kõrva oli laulnud. Vanamoor hakkas koledasti sajatama, otsegu oleks tahtnud maa ja taeva tükis mustaks vanduda. Lõpuks ähvardas ta noormehe kaela murda ja keha metsalistele söögiks visata, kui ta veel teist korda peaks tagasi tulema.

Noorem tütar, punane kui keedetud vähk, ei leidnud kõigel päeval rahu ega saanud öösi silmapilku magada; alatasa koormas teda mõte, et noormees tagasi tulles surma võiks leida. Vara hommikul, kui eit ja õed veel koiduund pikutasid, läks ta salamahti toast õue, kaste vilul rasket meelt jahutama. Ta oli õnneks lapsepõlves

vanaeidelt linnukeelt õppinud, mis talle nüüd tuluks tõusis. Lähema kuuse ladvas istus kaaren, nokaga sulgi kohendelles. Tütarlaps hüüdis: „A r m a s v a l g e l i n d, linnusugude targem! Kas tahad mulle appi tulla?“ — „Mis abi sa tahad?“ küsis kaaren. Tütarlaps vastas: „Lenda laanest lagedalle, kuni uhke linn kuningakojaga sulle vastu tuleb. Püüa kuningapojaga kokku saada ja kuuluta talle, mis viletsus mulle on tulnud.“

Seepääle kõneles ta kaarnale pikemalt oma loo, lõngaheide katkemisest kuni vanamoori koleda ähvarduseni, ja palus, et noormees mitte enam tagasi ei tuleks. Kaaren lubas asja talitada, kui linnas kellegi leiaks, kes ta keelt oskaks, ja ruttas sedamaid teele.

Eit ei lasknud nooremat tütart enam voki taha istuda, vaid sundis ta kedratud lõngu kerima. See töö oleks piigal hõlpsam olnud kui endine ketrus, aga vanaeide alaline vandumine ja taplemine ei annud talle hommikust õhtuni mahti. Püüdis neitsi end vabandada, siis läks lugu veel kurjemaks. Paneb südame pais naise lõuad korra lõksuma, siis ei jõua ükski vägi neid enam kinnitada.

Õhtu eel hüüdis kaaren: „kronks, kronks!“ kuuse ladvast ja piinatud piiga tõttas ukse ette sõnumeid kuulama. Kaaren oli õnnekombel kuninga rohtaiast leidnud tuuletarga poja, kes selgesti linnukeelt oskas. Sellele kuulutas mustlind neitsilt saadud sõnumeid ja palus loo kuningapojale teada anda. Kui aedniku poiss loo kuningapojale jutustanud, läks selle süda ja meel raskeks; siiski hakkas ta oma sõpradega salanõu pidama tütarlapse päästmise pärast.

„Ütle,“ õpetas ta tuuletarga pojale, „et kaaren kiiresti tagasi lendaks ja neitsile kuulutaks: ole valvel üheksandal ööl, küll siis tuleb päästja, kes kanapoja kulli küüsist kisub.“

Talitamise palgaks anti kaarnale tükk liha tiibade karastuseks ja siis läkitati ta jälle teele. Neitsi tänas musta lindu talitamise eest; pidas kuuldud asja südames varjul, nii et keegi märki ei saanud. Aga mida ligemale jõudis üheksas päev, seda raskemaks läks ta süda, kui mõtlema hakkas, et mingi ootamata õnnetus asja nurja võiks viia.

Üheksandal õhtul, kui vanaeit ja õed puhkama heitnud, läks noorem õde kikivarvul toast, istus puude varju

murule peiukest ootama. Lootus ja kartus täitsid ühtlasi südant. Juba laulis kukk teist korda, aga metsas ei olnud sammude müdinat ega häälitsemist kuskil kuulda. Teise ja kolmanda kukelaulu vahel tungis kaugelt otsegu tasane hobusekabja müdin ta kõrva. Müdina juhil läks neitsi tulijaile vastu, et ligemaletulek magajaid toas eiärataks. Natukese aja pärast silmas ta sõjameeste seltsi. Kuningapoeg sõitis ise teejuhina teiste eel, sest ta oli viimati siit minnes teinud puude külge salamärgid, mida mööda nüüd tagasi oskas tulla. Neitsit nähes kargas ta hobuse seljast, aitas tütarlapse sadulasse, istus ise ettepoole toeks kõrva, ja siis tõttasid nad jälle minema. Kuu andis puude vahelt niipalju valgust, et märgitud teerada käest ei kadunud.

Hommikune koidupuna oli lindude keeled päästnud ja häälitsema pannud. Oleks neitsi osanud neid tähele panna ja jutust õpetust võtta, see oleks neile enam tulu saatnud, kui mesikeelne meelitus, mis kuningapoja suust üksi ta kõrvu ulatas. Aga ta ei kuulnud ega näinud muud midagi kui peigu, kes teda palus tühi kartus jätta ja loota julgesti sõjameeste varjamise pääle. Kui nad lagedale jõudsid, seisis päike juba kaunis kõrgel.

Õnneks ei pannud vanaeit vara hommikul kohe oma tütre põgenemist tähele; vast tükk aega hiljemini, nähes kerilauad kerijata, küsis ta teistelt, kuhu noorem tütar läinud. Selle pääle ei teadnud keegi otsust anda. Mõnest tunnistähest mõistis eit, et tütar pakku oli läinud; sedamaid võttis ta kurja nõu, jooksikule karistaja kannule läkitada. Ta tõi lakast üheksast soost kokkusegatud nõiarohtusid, lisas sõnaldud soola sekka ja sidus nad nartsukese sisse topsiks, sajatas vande- ja langetusesõnu pääle, keris natuke villast sukalõnga kooreks ümber ja saatis siis nõiakera tuulega minema, kuna ise laulis:

„Tuulispaska, laena tiiba,
tuuleema — hõlmakesta!
Kiirustage kerakene
tuulekiirul tuiskamaie,
suretava sõudemaie,
langetava lendamaie!“

Keskhommiku ja lõuna vahel jõudis kuningapoeg sõjameeste seltsiga laia jõe kaldale, kust kitsas sillake

üle on tehtud, et mehed ükshaaval võisid üle sõita. Kuningapoeg sõitis parajasti kesk silda, kui tuulesaadik nõiakera kui kiil hobuse külge puutus. Hobune norskas kohkudes, tõusis äkki tagujalule püsti, ja ennem kui keegi appi jõudis, oli neitsi sadula kelbalt jõkke libisenud. Kuningapoeg tahtis ta kannul jõkke karata, aga sõjamehed keelsid, teda kinni pidades, seda tegemast, sest jõgi oli põhjatu sügav ega võinud inimese abi sündinud õnnetust enam keelda.

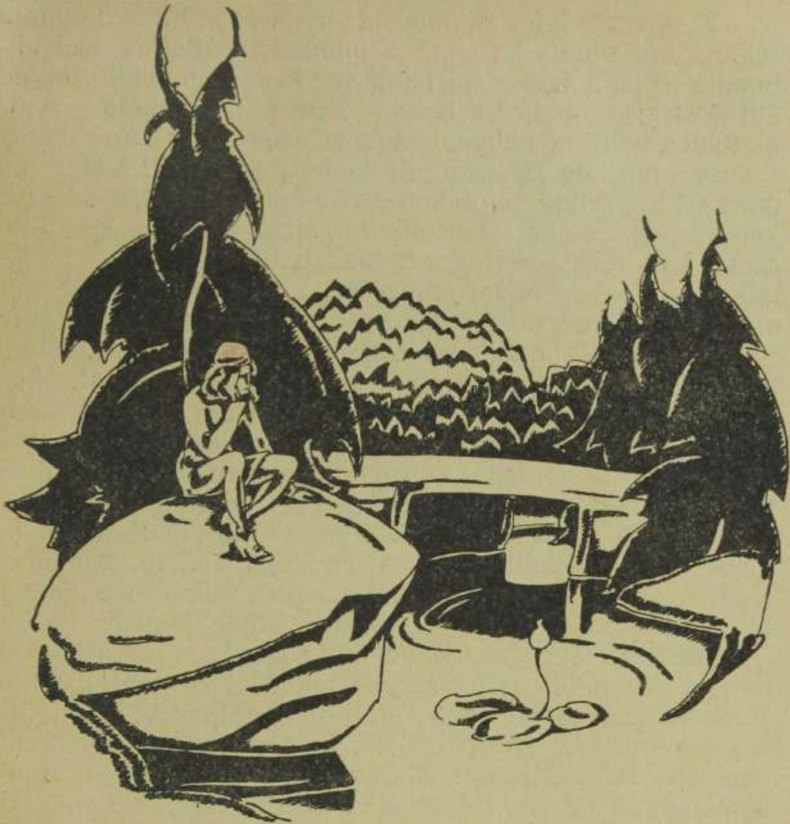
Ehmatus ja leinakurbus olid kuningapoja üsna tuimaks teinud; sõjamehed viisid ta vägisi koju tagasi, kus ta mitu nädalat vaikses kambris viletsust leinas, esimesil päevil toitu ega keelekastet ei võtnud. Kuningas laskis targad igalt poolt, kaugelt ja ligidalt, kokku kutsuda, aga ükski ei võinud tõbe ära seletada ega teadnud selle vastu abi juhatada. Siis ütles ühel päeval tuuletarga poeg, kes kuninga rohtaias aedniku poisiks oli: „Saatke kohe Soomemaale vana targa taadi järele, see teab enam asjast, kui teie maa targad.“

Kiiresti läkitas kuningas sõnumeid Soome vanatargale, kes nädala pärast juba tuuletiivul sinna jõudis. Ta ütles kuningale: „Aus kuningas! see tõbi on tuulest tulnud. Vihane nõiakera on noormehe südame parema poole ära rabanud, seepärast seisab ta alati leinas. Siin ei aita sõnad ega arstirohud, vaid aeg üksi võib häda parandada. Saatke ta sageli tuule kätte, et tuul mured metsa ajaks.“ Nõnda sündiski pikapääle: Kuningapoeg hakkas jälle toibuma, toitu võtma ja öösi magama. Viimaks tunnistas ta vanemaile oma südamevalu.

Isa soovis, et poeg jälle läheks kosja ja tooks meeleparanduseks nooriku koju, aga poeg seisis selle vastu.

Juba ligi aasta oli noormehel leinas mööda jõudnud, kui ta ühel päeval kogemata sillale juhtus, kus ta armuke otsa oli saanud. Viletsust meele tuletades tõusid talle kibedad pisarad silmi. Korraga kuuleb ta armast laulu-häält, ehk küll inimest kuski näha ei olnud. Hääleke laulis:

„Eide sajatuse sunnil
võttis vesi väetikese,
mattis laine lapsukese,
kattis Ahti armukese.“

Kuningapoeg astus hobuse seljast, vahtis igale poole, kas ehk kedagi silla varjus peidus ei ole; aga nii pikalt kui silm ulatas, ei olnud kuski laulikut näha. Veepinnal kõikus laiade lehtede vahel jõenupuke. See oli ainuke asi, mis talle silma puutus. Aga kõikuv lilleke ei võinud laulda, siin pidi midagi sala imeasja varjul seisma. Ta sidus hobuse jõe kaldale kännu külge, istus ise sillale ja pani tähele, kas silm või kõrv mingit täielikumat tunnismärki ei annaks. Tükk aega jäi ümberringi kõik vaikseks, siis laulis jälle nägematu laulik:

„Eide sajatuse sunnil
võttis vesi väetikese,
mattis laine lapsukese,
kattis Ahti armukese."

Mõnikord tuleb inimesele mõnus mõte kogemata tuulest; nii sündis ka siin. Kuningapoeg mõtles: kui viibimata sõidan laane hurtsikusse, kes teab, ehk võivad kullaketrajad mulle selle imeliku loo seletada. Seda mõteldes istus ta hobuse selga ja asus teele laane poole. Endiste märkide järele lootis ta hõlpsasti teed leida, aga mets oli kasvanud, ja otsimine viitis enam kui päeva, enne kui teerada leidus. Hurtsiku ligimail jäi ta metsa luurama, kas neitsikesist keegi toast välja ei tuleks. Hommiku vara läks vanem õde allikale silmi pesema. Noormees astus ligemale, jutustas mineva-aastase viletsuse sillal ja mis laulu ta paari päeva eest sääl oli kuulnud. Vanaeit juhtus õnneks kodunt ära olema, seepärast palus neitsi kuningapoja tuppa. Kui tütarlapsed juttu pikemalt olid kuulnud, mõistsid nad kohe, et mullune õnnetus eide nõiakerast oli sündinud ja et õde veel praegu surnud ei ole, vaid nõiapaelte kammitsas. Vanem neitsi küsis: „Kas midagi veelainetelt teie silma ei juhtunud, mis laulu oleks võinud avaldada?“ „Ei midagi,“ kostis kuningapoeg. „Nii pikale kui minu silm ulatas, polnud jõelainetel muud näha kui kollane jõenupuke laiade lehtede vahel, aga lilleke ja lehed ei võinud mitte laulda.“ Tütarlapsed arvasid sedamaid, et jõenupuke muud ei võinud olla, kui nende lainetesse uppunud õde, kelle nõidusevägi oli lilleks moondanud. Nad teadsid, kuidas vanaeit sajatatud nõiakera oli saatnud lendama, mis õde igaviisi võis moondada, kuid elu seest ei võtnud. Sest arvamisest ei öelnud nad midagi kuningapojale; niikaua kui neil veel päästmisnõu ei olnud, ei tahtnud nad tühja lootust kasvatada. Eide tagasitulek võis veel paar päeva viibida, seepärast oli neil aega nõu pidada.

Vanem õde tõi õhtul pihutäie tarviliselt segatud nõiarohtusid lakast, hõõrus peeneks, segas jahuga koogitaignaks, küpsetas kooki ja andis noormehele süüa, enne kui ta õhtul puhkama läks. Kuningapoeg nägi öösel imelikku und, otsegu elaks ta metsas lindude keskel ja oskaks igaühe keelt. Kui ta hommikul neitsitele oma öise unenäo rääkis, ütles vanem õde: „Õnnetunnil olete teed meile võtnud, õnnetunnil und näinud, mis teile koju minnes tõeliselt sünnib. Mu eilne sealihal silitatud kook, mis teie kasuks küpsetasin ja teile süüa andsin, oli tarkuserohtudega täidetud, mis teile annab võimise kõike mõista,

mida targad linnud isekeskis kõnelevad. Neil väikesil suliskuubedes meestel on palju salatarkust varjul, mis inimestele teadmata; seepärast pange teraselt tähele, mis lindude nokad kuulutavad. Ja kui teie leinapäevad kord lõpevad, siis tuletage ka meid, vaeslapsi, meele, kes siin alavangidena voki taga istuvad."

Kuningapoeg tänas piigasid hääde soovimiste eest ja tõotas nad hiljemini orjapõlvest päästa, olgu kas lunastushinnaga või väekaupa. jättis siis jumalaga ja tõttas teele. Tütarlastel oli rõõmus meel, kui nägid, et lõngaheided katkemata ja kullahiilgus kustumata jäänud; vanaeit ei võinud koju tulles neile midagi süüks arvata.

Seda naljakam näis lugu kuningapojaga, kes metsas otsegu pereka rahva keskel sõitis, kust lindude laulud ja häälitsemised kõik sõnatargalt ta kõrvu kostsid. Siin nägi ta imestades, mis palju tarkust inimesele seeläbi jääb tundmata, et ta linnukeelt ei oska. Suuremast osast, mis sulisrahvas esiotsa kõneles, ei võinud teekäija palju aru saada, ehk sääl küll mitmestki inimesest üht ja teist avaldati; aga need inimesed ja nende salatalitused olid talle võõrad. Kõrgel männi ladvas nägi ta korraga haraka ja kirju rästa, kelle omavaheline jutt tema kohta passis.

„Inimeste rumalus on suur," ütles rästas. „Nad ei oska vähemaidki asju õigel kombel talitada. Sääl istub silla kõrvas jõenupuna vana lonkru-moori kasvandik terve aasta, laulab kurtes möödakäijatele oma häda, aga ükski ei tule teda päästma. Vast paari päeva eest sõitis endine peiuke üle silla, kuulis neitsi laulu igatsemist, aga ei olnud targem kui teisedki."

Harakas kostis: „Ja ometigi peab tütarlaps tema süü pärast eide nuhtlust kannatama. Kui tal suuremat tarkust ei leidu, kui seda, mis inimeste suust kuuleb, siis jääb tütarlaps igavesti lillekeseks."

„Piiga päästmine oleks väike asi," ütles rästas, „kui lugu Soome vanamehele ära seletataks. Vana Soome tark võiks neitsi hõlpsasti veevangist ja lillekammitsast päästa."

Praegu kuuldud jutt oli pannud noormehe mõtlema; edasi sõites pidas ta nõu, kust käsukandja peaks leidma, kelle Soomemaale läkitaks. Korraga kuulis ta, kuidas üks pääsuke teist hüüdis: „Tule, läki Soomemaale, sääl on parem pesitamispaik kui siin!"

„Pidage kinni, sõbrad!“ kisendas kuningapoeg linnukeeli. „Viige Soome vanatargale palju tuhat terviseid minu poolt ja paluge talt otsust, kuidas oleks võimalik jõenupuks moondatud neitsike jälle inimeseks teha?“ Pääsukesed lubasid asja talitada ja lendasid oma teed.

Jõe kaldale jõudes puhkas ta hobust ja jäi sillale kuulama, kas kustki jälle lauluhäält kõrvu kostaks. Vaikus vältas ümberringi ega olnud muud kuulda, kui lainete kohinat ja tuule vihinat. Nukral tujul istus noormees hobuse selga, sõitis koju tagasi ega lausunud kellelegi sõna viimsest teekäigust ja juhtumistest.

Nädal hiljemini istus ta ühel päeval rohuaias, arvates, et pääsukesed ta sõnumi vist teel unustanud, kui suur kotkas kõrgel tuuleõhus ta pää kohal keerutas. Aegamööda tuli lind ikka madalamale, kuni viimaks ühe pärna otsa kuningapoja ligidale laskus.

„Vana Soome tark,“ nokatas kotkas, „läkitab teile palju terviseid ja palub mitte pahaks panna, et ennemini ei saanud vastust anda. Ei olnud kedagi siiapoole tulijaid leida. Neitsi lillepõlvest pääsmiseks ei ole muud tarvis kui seda: minge jõe kaldale, visake riided seljast ja võidke keha üleni mudaga, et valget märki kuhugi ei jää; siis võtke näppudega nina otsast kinni ja hüüdke: „„Mehest vähki!““ Silmapilk saate vähiks; siis minge sügavasse jõe põhja — uppumist pole teil karta. Tungige julgesti jõenupu juurte alla, harutage need mudast ja kõntsast lahti, et kuhugi pikemat kinnitust ei jääks. Riputage end sõrgapidi ühe juure otsakese külge kinni, küllap teid siis vesi, lillega tükis, veepinnale tõstab. Sõitke lainete turjal seni edasi, kui käharoksaline pihlakas pahemal pool kaldal teie silma hakkab paistma. Natuke maad pihlakast seisab väikese sauna kõrgune kivi. Kivi kohal peate ohkama: „„„Jõenupust neitsi, vähist mees!“““ Lugu sünnib silmapilk nii.

Kotkas tõusis jutu lõpetusel lendu ja läks oma teed. Noormees vaatas tüki aega talle järele ega teadnud, mis ta sest pidi arvama.

Kaksiti mõtlemised olid enam kui nädalapäevad viitnud; noormehel ei olnud julgust ega usaldust õpetatud päästmistükki katseks ette võtta. Ühel päeval kuulis ta varese suust: „Mis sa kõheled vanataadi käsku täitmast. Vanatark ei ole iial valesõnumeid saatnud ega linnukeel

petnud. Rutta jõekaldale ja kustuta neitsi igatsemispisarad."

Varese jutt kasvatas noormehe julgust. Ta mõtles: Suuremat viletsust ei või mulle sääl tulla kui surm, aga hõlpsam on surm kui alaline leinapõli. Ta istus hobuse selga ja sõitis tuttavat teed jõekaldale. Sillale jõudes kuulis ta laulu:

„Eide sajatuse sunnil
pidin siia suikumaie,
lapsi noori närtsimaie,
laine sülle langemaie.
Vilu vetesängikene
katab neidu noorukesta."

Kuningapoeg sidus hobuse jalad kammitsasse, et sillast kaugemale ei võinud minna, viskas riided seljast, võidis keha üleni mudaga, et valget märki kuhugi ei jäänud, võttis siis nina otsast kinni ja hüüdis: „Mehest vähki!" ja kargas sedamaid vee alla. Järsku tõusis vesi kihisedes üles ja siis oli jälle kõik vaik nagu ennegi.

Vähiks moondatud mehike hakkas jõenupu juuri vee põhjast lahti harutama, mis tal väga palju aega viitis. Juurikad seisid tugevasti kõntsa ja muda sees kinni, nõnda et vähil seitse päeva tugevasti tööd oli, enne kui asi korrale sai. Töö lõpetusel näpistas mehike vähk sõrad ühe juureotsakese külge, ja vesi kergitas ta lillega tükis jõepinnale. Kõikuvad lained viisid vähi ja jõenupu aegapidi edasi, ja ehk küll puid ja põõsaid paljugi kaldal nähtavale tuli, siiski ei puutunud juhatatud pihlakas suure kiviga ta silma. Viimaks nägi ta pahemal pool kaldal käharoksalise pihlaka punaste marjakobaratega, ja natuke maad eemal seisis ka väike saunakõrgune raudkivi. Nüüd ohkas mehike vähk: „Jõenupust neitsi, vähist mees!" — Sel silmapilgul ujus veepinnal kaks inimese pääd, üks meeste-, teine naisterahva oma; vesi veeretas neid kalda ligemale, aga mõlemad olid ihualasti, nagu Jumal nad loonud.

Häbelik neitsi hakkas paluma: „Armas noormees, mul ei ole riideid selga panna, seepärast ei julge ma veest välja tulla."

Noormees palus vastu: „Astuge pihlaka varju kaldale, ma pigistan seni silmad kinni, kui kaldale ronite

ja pihlakast varju leiate. Ma ruttan sillale, kuhu hobuse ja riided jõkke minnes maha jätsin."

Neitsi oli peitunud pihlaka varju, ja noormees läks silla poole, kuhu riided ja hobuse oli jätnud, aga ta ei leidnud säält üht ega teist. Et vähipõlv tal mitu päeva oli kestnud, seda ta ei teadnudki, vaid arvas aga paar tundi end veepõhjas olnud. — Vaata, uhke tõld kuue hobusega veereb mööda kallast talle vastu. Tõllas leidis ta kõik tarvilikud riided, niihästi endale kui vetevangist päästetud neitsile. Ka sulane ja toatüdruk olid tõllaga ühes sinna tulnud. Teenri võttis kuningapoeg endale abiks ja läkitas tüdruku tõlla ja riietega sinna, kuhu alasti armuke pihlaka alla oli ootama jäänud. Rohkem kui tunni aja pärast tuli pulmariietega uhkesti ehitud neiuke tõllaga sinna, kus kuningapoeg kaldal teda ootas. Ta ise oli niisama uhkes peiulikus riides ja istus nüüd neiu kõrvale tõlda. Nad sõitsid otsekohe linna, kiriku ukse ette.

Kuningas prouaga istus leinariides kirikus, leinates kallist kadunud poega, kes arvati jõkke uppunud, sest et hobu ja riided kaldalt olid leitud. Suur oli vanemate rõõm, kui surnuksnuetud poeg elusalt kena neitsi kõrval nende ette astus, mõlemad läikivais ülikonnis. Kuningas talutas nad ise altari ette, kus nad paari laulatati. Siis valmistati pulmad, mis suure ilu ja kärarga kuus nädalat vältasid.

Aja käigul ei ole kuski püsi ega puhkust, siiski näivad rõõmupäevad jõudsamalt edasi minevat kui kurvastustunnid. Pulmade lõpetusel oli sügis kätte tulnud, siis tuli talve külm ja lumi, nii et noorel rahval palju lusti ei olnud jalga toast tõsta. Aga kui kevad parajasti uut suveilu sünnitas, läks kuningapoeg noore abikaasaga rohtaeda kõndima. Sääl kuulsid nad, kuidas harakas puu ladvast nokatas:

„Oh sa tänamata loom, kes õnnepäevil endised abimehed meelest unustanud! Kas vaesed neitsid kahekesi eluotsani kuldlõnga peavad keerutama? Lonkur vanaeit ei ole tütarlaste ema, vaid sorts ja nõid, kes neitsikesed lapsepõlves kaugelt maalt värastanud. Vanamoori patud on suured, tema pääle ei maksa armu heita. Keedetud mürgijuur oleks temale kõige mõnusam roog; muidu ta läheks jälle päästetud lapsi nõiakeradega kiusama."

Nüüd kuningapoeg tuletas meele ja tunnistas abikaasale, kuidas ta laanehurtsikus käinud õdedelt nõu küsimas, sääl linnukeelt õppinud ja tõotanud neitsid vangist päästa. Abikaasa palus pisarsilmil õdedele appi tõtata. Teisel hommikul ütles ta unest ärgates: „Mul oli tähtis unenägu. Vanaeit oli kodunt läinud, tütred üksi jätnud. Nüüd oleks vist paras aeg neile appi minna.“

Kuningapoeg laskis sedamaid hulga sõjamehi teele valmistada ja läks nendega seltsis laanehurtsikusse. Teisel päeval jõudsid nad sinna. Tütarlapsed olid, nagu unenägu tähendanud, üksi kodus ja tulid päästjatele rõõmukisaga vastu. Ühele sõjamehele anti käsk mürgijuuri korjata ja vanaeidele roaks keeta, et kui koju tulles kõhu täidab, enam süüa ei tahaks. Nad jäid laanehurtsikusse öömajale ja läksid teisel hommikul vara tütarlastega seltsis teele, nõnda et õhtul linna jõudsid. Õdede rõõm oli suur, kui siin kahe aasta pärast jälle kokku said.

Vanamoor oli samal ööl koju jõudnud. Ta sõi suure kiirusega rooga, mis laualt leidis, ja puges siis sängi puhkama, kust enam ei ärganud; mürgijuur oli õela elupäevad lõpetanud. Kui kuningapoeg nädal hiljemini saatis ustava pääliku sinna lugu vaatama, leiti vanaeit surnud. Salakambrisse kogutud kuldlõnga leiti viiskümmend koormat, mis kolmele õele jagati. Pärast, kui vara viidud, laskis päälik tulekuke katuse harja panna. Juba sirutas kuke punane hari katuse olvist välja, kui suur põlevate silmadega kass olvist mööda seina maha ronis. Sõjamehed kihutasid kassi taga ja said ta pikapääle kätte. Linnuke õpetas puu ladvast: „Pange kassile lõks sappa, siis tõusevad kõik saladused avalikuks!“ Nõnda mehed ka tegid.

„Ärge piinake mind, mehed!“ palus kass vastu. „Olen — ehk küll nõiduse volil praegu kassi näol — inimene kui teiegi. Kurjuse palgaks moondati mind kassiks. Olin kaugel maal kellegi rikka kuninga kojas majapidaja, ja vanamoor oli kuninganna esimene toaneitsi. Ahnuses pidasime koos salanõu kuninga kolm tütart ja suure varanduse ära varastada ja siis pakku minna. Kui aegamööda kõik kuldmajariistad olime kõrvale saatnud, mis vanaeit kuldlinadeks moondas, siis võtsime lapsed, kellest vanem tütar kolme-aastane ja noorem viie-kuune oli. Vanamoor kartis, et kahetsedes teisele mõttele lähen, ja

moondas mu seepärast kassiks; keelepaelad pääsid mul küll ta surmatunnil vallale, aga endine kehakuju ei tulnud enam tagasi.

Sõjapäälik ütles, kui kass jutu oli lõpetanud: „Sulle ei ole paremat otsa tarvis kui vanaeidele!“ ja laskis kassi tulle visata.

Aga kuningatütred said aegamööda, nagu noorem õde, kuningapoegade kaasadeks ja laanehurtsikus kedratud kuldlõngust jätkub kaasavara kõigile. Nende pärissünnipaik ja vanemad jäid teadmatuks. Räägitakse, et vanamooril veel mitu koormat kuldlinu pidi olema maa alla maetud, ehk küll keegi kohta ei või nimetada.

Kuuvalgel vihtlejad neitsid.

Kord elas noormees, kes kuski rahu ei leidnud, vaid ennast sellega vaevas, et kõik salalikud asjad teada saada, mis muul rahval alles tundmata. Kui ta linnukeelt ja muid salatarkusi küllalt oli õppinud, kuulis ta kogemata, et öö varjul mõnd peab sündima, millest sureliku silmad midagi näha ei saa. Nüüd himustas ta öö varjul sigivaid saladusi tundma saada ega leidnud kuski pikemat püsi, kuni salatarkus ta kätte saaks. Küll käis ta tüki aega asjata ühelt targalt teisele, kes talle seks silma pidid teritama, aga ükski ei võinud siin abi anda.

Kogemata õnnel juhtus ta viimaks Soome vana targaga kokku, kes selle salaasja kohta otsust teadis anda. Kui mees talle oma soovi sai kuulutanud, ütles tark noomides:

„Pojuke! ära hakka mitte kõike tühja tarkust taga ajama, mis sulle õnne ei või tuua, küll aga õnnetust. Palju asju on inimeste silma eest varjule pandud, sest et nende tundmine südamerahu lõpetaks. Kes kõik salaasjad oma silmaga tundma õpib, see ei leia enam sest rõõmu, mis igapäevasel kombel avalikult ta silma ette tuleks. Mõtle seda enne, kui hiljemini hakkad kahetsema. Siiski, kui sa minu keelust hoolimata õnnetust soovid, tahan sulle õpetada, kuidas öö varjul sündinud asju võid näha saada. Aga sul peab enam kui mehe julgus olema, muidu ei või sa iial salatarkuse otsust kätte saada.“

Siis juhatas vana Soome tark talle koha ja nimetas öö, mis õnneks kaugel ei olnud, kus ussikuningas iga seitsme aasta pärast oma vallaga kokku tuleb suurt lustipidu pidama. „Ussikuningal on kuldvaagnake taevakitse piimaga ees; kui sul iial võimalik on leivapaluke sinna piima sisse kasta ja kastetud suutäis suhu pista, enne kui vaenlaste eest põgened, võid sa kõik saladused näha, mis öö varjul inimeste teadmata sünnivad. Õnne juhtumiseks võid arvata, et tänavu parajasti ussikuninga peod on; muidu oleksid pidanud seitse aastat ootama, enne kui need peod jälle tehakse. Aga ole julge, südakas ja kiire, muidu läheb asi nurja.“

Noormees tänas õpetuse eest ja läks oma teed, kindlas tahtmises targa õpetust täita, ehk peaks ta sääljuures elu kaotama.

Kui siis nimetatud öö jõudis, läks ta õhtul suure soo pääle, kuhu ussikuningas oma alamatega pidi kokku tulema, pidude ilule. Ehk küll noormees teraselt silmi igale poole ümberringi pikendas, siiski ei näinud ta kuuvalgel midagi muud, kui mõned mättakünkad, mis liikumata paigal seisid. Juba läks tal aeg oodates igavaks. Südaöö võis parajasti käes olla, kui korraga kesk soo pääl hele tulevalgus üles tõusis, otsegu oleks taevatäheke künka otsas hiilganud. Silmapilgul, mil tulevalgus tõusis, hakkasid kõik mättakünkakesed kihisema ja liikuma, ja tuli igast künkast usse sadade kaupa lagedale. Siis roomasid kõik tulevalguse pääle kokku, nõnda et lage soo aga järele jäi. Arvatud künkad olid olnud selged elavate usside hunnikud, kes siin oma kuningat ootasid. Kui nüüd kõik ussid tulevalguse pääle kokku olid läinud ja sääl ühte hunnikusse kerinud, siis kerkis nende kogu väikese heinakuhja laiuseks ja kõrguseks; aga hele tuletäht seisis hunniku otsas. Kihin ja kahin oli ussikuhjas nii suur, et noormes hirmust sammugi ligemale ei usaldanud astuda, vaid tüki aega kaugelt seda imesündi jäi vaatama. Aegamööda võttis ta südant ja läks kikivarvul tasahiljukesi sammsammult edasi. Mis ta sääl nägi, oli koledam kui kole, nii et seda ükski ei jõuaks tunnistada.

Mitu tuhat ussi, küll suuremaid, küll vähemaid, iga kirja-karva, oli siin suure mao ümber kobaras, kel paraja palgi jämedune keha näis olevat ja uhke kuldkroon pääs, millest see hiilgus tuli. Sajad ja tuhanded usside pääd, mis

kobarast nähtavale tulid, sihisesid kõik kui kurjad haned ja tegid kihinat ja kahinat, et kõrvad lukku läksid. Noormehel ei olnud tükil ajal südant ussikuhjale minna, kus iga silmapilk ähvardas talle surma tuua; aga kui ta kogemata ettetähendatud kuldvaagnakese ussikuninga ees nägi, ja kasu meele tuletas, mis sest talle võis tõusta, siis ei tohtinud ta pikemalt enam aega viita. Ehk küll ihukarvad püsti seisid ja veri südames tarretas, siiski ei annud himude kihutus mahti, vaid sundis teda edasi minema.

Oh seda kihinat ja kahinat, mis nüüd usside kuhjas tõusis! Kõik nende tuhandete pääd, mis nähtaval, ajasid suud laiali ja püüdsid meest nõelata, aga õnneks ei saanud nad nii rutusti oma kehi teiste kerast lahti päästa. Noormees oli tuulekiirusel kastnud leivapalukese kuldvaagnasse, pistnud suhu ja siis andis jalgadele nõu, kui oleks tuli taga kihutanud. Aga tagakihutaja oli seekord kurjem kui tuli, seepärast ei olnud mehel mitte aega üle õla tagasi vaadata, ehk küll ta meelest tuhanded vaenlased ta kannul olid ja nende kihin alatasa kõrva kostis. Viimaks jäi mehel hing rindu kinni, võim lõppis, nii et ta uimaselt ja tuim kui surnu murule maha langes, kus ta kätt ega jalga ei võinud liigutada. Silmad olid aegamööda vajunud unekatte alla kinni, aga kohutavad unenäod kasvatasid sündi-

nud häda veel suuremaks. Nõnda nägi ta unes, kui oleks usside kuningas hiilgava kuldkrooniga ta pääle langenud ja teda tahtnud alla neelda. Suure kisaga kargas ta vaenlase eest kõrvale ja nägi — unest ärgates, kuidas praegu tõusnud päikese tera ta oli äratanud. Silmi laiali sirutades ei näinud ta kuski pool vaenlasi, ja soo, kus ta nende kimbus oli olnud, võis vähemalt penikoorma maa säält kaugel olla. Vist oli taevakitse piim ta jõudu karastanud, et nii kaugele oli võinud joosta. Hiljemini leidis ta liikmeid läbi katsudes, et kuski viga ei olnud; nüüd oli ta rõõm otsatu, et elu ja tervisega enese võinud päästa.

Pärast lõunat puhkas ta mõne tunni öisest hirmust ja väsimusest, siis võttis nõuks juba sel ööl metsa minna katsuma, mis kasu taevakitse piima maitsmine talle oli toonud ja kas tõesti varjulised asjad silmale avalikuks läinud. Metsas nägi ta varsi, mida veel ükski surelik silm ei olnud näha saanud ega vist hiljemini või näha saada. Puude latvade vahel seisid ehakarva kuldlavad, hõbevihad ja hõbedased veeämbrid lavalaudidel valmis, siiski ei olnud kuski hingelisi näha, kes siia võisid vihtlema tulla. Täiskuu andis paistes valgust, et kõik ümberringi mehele

silma paistis. Tüki aja pärast kuulis noormees puulehtedes kahinat, kui oleks tuuleõhku tõusmas. Siis tuli igalt poolt alasti neidusid, palju kenamaid ja jumedama näoga, kui neid kuski meie külades kasvamas. Kõik need metshaldja ja murueide tütred läksid lavale vihtlema.

Põõsa tagant salaja luurija noormees oleks enesele sel ööl sada silma soovinud, sest kaks ei jõudnud seda ilu mitte ära näha. Viimaks, kui öö juba hommiku vastu jõudis, kadusid lavad ja vihtlejad neitsid vaataja silmast, kui oleksid nad udupilve ujunud. Mees seisis veel tüki aega, kuni päike tõusis; siis vast hakkas koju minema. Ehk küll päev igatsedes aasta pikkuseks kasvas, enne kui õhtu ja öö jälle kätte jõudsid, kus mehel lootust oli kuuvalgel vihtlejaid neitseid uuesti silma saada, siiski lõppis viimaks igatsemise aeg. Aga metsas ei leidnud ta midagi, ei lavu ega neitseid. Siiski ei väsinud ta igal ööl sinna minemast, aga käigud jäid asjatuks. Nüüd hakkas mure teda vaevama. Ei olnud siin ilmas midagi, mis talle rõõmu oleks võinud teha; ta ei võtnud enam kuiva ega märga, vaid lõppis igatsuse kätte. Küll on inimesele õnneks, kui ta seesuguseid salaasju näha ei saa.

Pikkjalg, Osavkäpp ja Teravsilm.

Elas kord nõukas peremees oma naisega. Neil ei olnud mingist asjast puudu; Jumal oli neid igapidi rohkesti kõigega õnnistanud; inimeste silma vaadates kiideti neid rikkaks ja õnnelikuks. Aga puudus neil siiski üks asi, mida rikkus ei jõudnud anda, sest neil ei olnud lapsi ei ainukest veel olnud, ehk nad küll juba rohkem kümmet aastat paaris elanud.

Nüüd juhtus ühel õhtul, kus mees kodunt läinud ja naine üksi toas istus, et ta aeg igavaks ja süda väga nukraks läks.

„Eks naabernaised ole minust palju õnnelikumad," mõtles naine. „Neil on toatäis lapsi ajaviiteks; kui ka mees kodunt korra ära on läinud, siiski ei ole neil tarvis üksi istuda. Mul ei ole kedagi omast, otsegu võsuta känd pean üksi tühjas toas elama."

Mõeldes paisusid tal pisarad silma, ja ei tea kui kaua naine juba sedaviisi murekoorma all oli istunud, tähele

panemata, et üks ootamata võõras tuppa oli astunud. Korraga tundis ta midagi jalaketra kutistavat, arvas kassi olevat, aga silmi maha lüües nägi ta kena titekese jalgade ees põrandal.

„Uih!“ kisendas naine kohkudes, tahtis istmelt püsti karata ja putkama pista, aga titekese käed pidasid teda kui raudpihid kinni, nii et ta paigast ei pääsnud.

„Ära ehmata, armas noorik!“ ütles titeke lahkesti, „kui kutsumata siia tulin su meelt jahutama ja kurbust kustutama; sa elad üksi, inimesel läheb pikal õhtul aeg igavaks; mees on teele läinud, kust ta vast mõne päeva pärast tagasi jõuab. Armas noorik —“

Naine ütles paha meelega: „Jäta pilkamine, minu noorikutanu hallitab juba enam kui kümme aastat kirstus ja nutab lesena paremat aega.“

„Mis sest viga,“ kostis titeke. „Kui naisel veel saba taha ei ole saanud, ta noor ja priske on, nagu sina, siis on ta noorik, ja lapsi sul tänini ei ole veel olnud, mis noorikupõlve võiksid lõpetada.“

„Jah,“ ütles naine, „seep see on, mis mind sagedasti kurvastab ja mõtlema sunnib, et mehe meelest ammugi halvaks olen läinud, kes mind kui kuivanud kändu kaisutab, mille juurest iial noort võsu ei kasva.“

Aga titeke ütles trööstides: „Ole mureta, sinu päevad ei ole veel õhtus, ja enne kui sa aasta vanemaks lähed, saavad kolm võsu su kuivaks arvatud kännust tõusma ja vanemaile rõõmuks kasvama. Aga sa pead kõik nõnda tegema, kui sulle õpetan. Kui mees teelt koju tuleb, pead sa temale kolm musta kana muna keetma ja õhtul süüa andma. Läheb ta magama, siis tee enesele midagi talitust õues, kus sa tüki aega pead viibima, enne kui mehe kõrva sängi poed. On aeg täis, kus mu sõnad tõeks lähevad, siis tulen sind jälle vaatama. Sinna päevani jäägu mu tänane käik kõigile teadmatuks. Jumalaga, armas noorik, kuni tagasi tulles võin ütelda — lapse-ema!“

Seepääle kadus titeke naise silmist, kui oleks maa alla vajunud. Noorik ehk noorikuks sõimatud naine hõõrus tüki aega silmalaugusid, kui otsiks tõelikku otsust ja tahaks näha, kas juhtumine avalik või unenägu olnud. Mida inimene igatseb ja soovib, selle arvab ta enamasti ikka tõeks; nõnda oli ka naisega. Naljakas lugu pisikese

titega ei läinud enam ta meelest, ja kui peremees mõne päeva pärast koju jõudis, keetis naine kolm musta kana muna, andis neid õhtu mehele süüa ja täitis teised õpetused.

Mõne nädala pärast tõusis titekese ettekuulutus avalikuks. Mees ja naine olid rõõmsad ega jõudnud kuidagi pika päeva õhtut ära oodata, mis nende igatsuse pidi täitma. Seatud ajal sai naine nurgavoodi ja tõi kolmikud lapsed ilmale, kõik pojad, ilusad ja prisked.

Kui nurganaine hiljem juba toibuma hakkas ja mees ühel päeval kodunt oli läinud varrulisi ja lastele vadereid paluma, tuli õnnetooja titeke nurganaist vaatama.

„Tere, kulla lapse-ema!“ hüüdis titeke tuppa astudes. „Kas näed nüüd, kuidas Jumal su südameigatsemise korraga on täitnud? Sa oled kolme poja emaks saanud. Sest näed selgesti, et ma sulle mineval korral tühja ei olnud kuulutanud, ja võid ka hõlpsamalt seda uskuda, mis sulle täna räägin. Su pojad tõusevad maailmas kuulsaiks meesteks ja teevad sulle veel enne surma palju rõõmu. Näita mulle oma pisikesi?“ Nõnda rääkides oli ta roninud kassina kätki servale, võttis kerakese punast lõnga oma taskust, sidus ühele pojale lõngaheide mõlemi jalaketrade, teisele käerandmete ja kolmandale üle silmakulmude pää ümber.

„Need lõngakesed,“ õpetas titeke, „pead jätma niikauaks pandud kohtadesse, kui lapsed ristimisele viiakse; siis põleta lõngaheidekesed ära, korista nende tuhariismed kokku, pane lõngatuhka lusikakese sisse ja lüpsa, kui lapsed koju tuuakse, oma rinnast natuke piima pääle. Seda rammustavat tuhapiima pead igale lapsele paar tilgakest keelele valama, enne kui neile nisaotsa suhu annad. Seeläbi saavad nad igaüks omalt kohalt tugevaks, üks jalust, teine käsist ja kolmas silmist, nõnda et neil kellelgi teist tema sarnast maa pääl ei ole. Igaüks saab oma iseõnneandega rahva hulgas au ja vara leidma, aga kui nad kolmekesi ühel meelel mingi asjatalituse ette võtavad, siis võivad nad tegusid toimetada, mida võimalikuks ei võiks arvata, kui neid silmaga ei peaks nähtama. Mind ei saa sinu silm enam nägema, siiski tuletad sa edaspidi mitu korda mu mälestust tänuga meele, kui meheks kasvanud pojukesed sulle rõõmu hakkavad tegema. Ja nüüd viimist korda jumalaga, armas lapse-ema!“

See öeldud, oli titeke jälle, nagu esimesel korral, äkki kätki servast ja nurganaise silmist kadunud. Aga nurganaine tegi kõik hoolsasti, mis laste pärast talle oli õpetatud. Ta põletas ristimispäeval punalõngakesed tuhaks, lüpsis, kui lapsed kirikust koju toodi, oma rinnapiima tuhale ja andis seda kosutavat rammupiima igale lapsele paar tilka keelele, enne kui nende suud rinna otsa pistis. Siiski ei rääkinud ta esiotsa ei oma mehele ega kellelegi muule sõnakest neist imelikest asjust, mis tal siitsaadik titekesega olid juhtunud.

Lapsed kasvasid kolmekesi priskesti ja näisid, jalakandjaks jõudnud, igapidi väga terased olevat; ometigi näisid juba maast madalast iga lapse imelõngal kosutatud liikmed iseäranis tugevad: ühel silmad, teisel käed ja kolmandal jalad. Seepärast nimetasid neid vanemad hiljem nende kangust mööda, esimese Teravsilmaks, teise Osavkäpaks ja kolmanda Pikkjalaks.

Mõne aasta pärast, kui vennaksed juba noormeheeasse olid saanud, pidasid nad vanematega koos nõu, võõrale maale minna, kus igaüks rammu ja osavuse läbi lootis teenistust ja tasu leida. Iga vend himustas iseteed õnnekatsumiseks ette võtta, üks ida, teine lõuna ja kolmas lääne poole minna; kolme aasta pärast lubasid kõik kolmekesi jälle vanemate juure tagasi tulla ja oma teekäigust sõnumeid tuua, kuidas nende käsi võõral maal oli käinud.

Pikkjalg oli võtnud tee ida poole. Temast peame siin esiteks jutustama. Et ta jõudsal sammul palju kaugemale jõudis kui teised vennad, seda võib igamees isegi arvata, sest kus mehel penikoormad jalgu väsitamata kaovad, sääl ei tõuse käigust talle raskust. Siiski pidi ta aegamööda tundma õppima, et kui ta kiired jalakannad inimest hädas võivad igas kohas hõlpsasti päästa, siiski leivapalukese teenistus seeläbi mitte kerge asi ei ole; sest käsi tarvitatakse igal pool palju enam kui jalgu. Pikkjalg leidis vast tüki aja pärast ühe idamaa kuninga juures kindlat teenistust. Kuningal olid suured hobusekarjad, sääl hulgas paljugi kergejalgseid perusid, keda ükski inimene ei jõudnud kinni saada, mõningaid isegi mitte ratsul teise hobuse seljas. Aga Pikkjala sammu vastu ei jõudnud ükski hobune võidu joosta, sest mees näis hobusest ikka palju kiirem olevat. Mida enne viiskümmend hoostekarjast üheskoos ei jõudnud talitada, selle ta toimetas üksi ega lasknud

iial hoost karjast kadüda. Seepärast maksis kuningas talle keelmata viiekümne karjase palga ja andis talle kingitusi meelehääks päälegi. Pikkjala lendaval sammul oli tuulekiirus, ja kuigi ta õhtust hommikuni läbi ööd või hommikust õhtuni puhkamata jooksis, ei olnud ta sammudel iial väsimust, vaid ta võis teisel ja kolmandal päeval niisama jälle joosta. Juhtus mitu korda, et hobused kiilis palavaga igale poole laiali jooksid, üks osa sinna, teine tänna, mitme penikoorma kaugusele, aga õhtu eel oli kari kõik jälle koos.

Kord juhtus kuningakojas suur võõraspidu, kuhu palju ülemaid inimesi ja maavalitsejaid igalt poolt kokku paluti. Pidude päevil oli kuningas võõrastele rääkinud ka oma kergejalgsest hobusekarjasest. Siis himustasid kõik võõrad seda haruldast meest näha ja oma silmaga tundma saada. Mõningad ütlesid, et ega seda nii imeks tohi panna, kui alati karjaskäinud hobused, kes karjasega harjunud, lasevad endid tast kinni püüda; kõige perum hobune kuuleb peremehe käsku ja läheneb kutsumise pääle. Aga andke katseks talle mõni võõras tallis söödetud hobune, keda ta ei tunne. Küll siis näeme, kui pikale mehe kiirus hobuse vastu jõuab.

Nüüd lasksid mõned võõrad härrad oma tallis kangesti söödetud tulisemad hobused tuua ja lagedal lahti lasta, et Pikkjalg nad kinni püüaks. See oli lennusjalgsel karjasel väike asi, sest seisnud rammus hobune ei jõua iial selle vastu joosta, kes metsalinnuna ööd ja päevad oma liikmeid õppinud painutama. Võõrad ülemad kiitsid nähtud mehe jooksukiirust ja kinkisid talle palju kuld- ja hõberaha meelehääks, lubasid tast kodugi rääkida, et rahvas igal pool teada saaks, kus seesugune mees leida oli. Lühikese ajaga oli kõigel idamaal saanud kuulsaks Pikkjala nimi, ja kui kellelgi kuningal kuski kiirkäsukandjat tarvis oli, palgati igakord Pikkjalg, maksti talle rohket palka ja päälegi veel meelehääd, et ta teinekord jälle nende kutsumise kuulda võtaks.

Kui ta kolme aasta pärast kodu poole hakkas tagasi minema, oli tal nii palju raha ja vara korjatud, et sest kahekümnele hobusele täielik koorem sai; need hobused oli kuningas karjasele veel pääle suure palga kinkinud.

Teine vend Osavkäpp, kes lõuna poole oli läinud, leidis igas kohas teenistust ja palka; kõik ametmehed tarvi-

tasid ta tööd, sest et ükski muu sell nii osavasti ja palju ei jõudnud valmistada kui tema. Ehk tal küll midagi päris õpitud ametit kodunt ei olnud kaasa võetud, kui teistel ametmeestel, siiski edenes igasugune töö ta osavas käes; ta oli rätsepp, kingsepp, tisler, treial, kuld- ja raudsepp või mis muidu kunstlikku tööd iial tarvitati, ega leitud ametmeest kõiges ilmas, kellele ta selliks ei võinud minna. Puhu oli ta tükikaupa tööl rätseppmeistri juures, kus ta ühel päeval kakskümmend paari pükse, teise jälle kingsepale sama palju saapaid oli õmmelnud. Ja kõik tehtud tööd leiti nii täielikud, et kes neid korra tundma saanud, enam teiste meistrite ja sellide tööd ei tahtnud.

Osavkäpp oleks igas ametis rikkaks meheks võinud minna, kui tal kuski kauemini püsi oleks olnud, aga ta himustas maailma laiemalt näha ja tundma saada, seepärast rändas ta enamasti ühest paigast teise.

Ükskord juhtus ta parajasti ühe kuninga linna, kus suur kihin ja kahin igal pool oli. Taheti hulk sõjaväge vaenlaste vastu läkitada, leiti aga igalt poolt puudu, küll riietest, jala- ja päävarjudest kui ka sõjariistust. Ja ehk küll igal pool meistrid hulga sellidega vara hommikust kuni poole ööni kiiresti töös olid, nii et püha ega sellipäeva ei pühitsenud, siiski ei jõutud lühikese ajaga niipalju valmistada, kui kuningas tahtis. Küll otsiti sellisid kaugemalt ja ligemalt appi, siiski näis puudus suurem, kui töö seda oleks võinud täita.

Ühel päeval astus nüüd Osavkäpp kuninga kotta ja palus kuninga jutule. Sääl ütles ta:

„Aus kuningas! Ma kuulen rahva suust, et teil pidavat väga rutulist tööd olema. Olen kaugelt maalt tulnud meister ja võin ehk need tööd oma pääle võtta, kui kaupa saame ja te mulle aja nimetate, mil tööd peavad valmis olema."

Kui kuningas aja oli nimetanud, ütles Osavkäpp: „Laske kõik oma linna meistrid kokku kutsuda ja küsige, kas nad nimetatud päevaks töödega võivad valmis saada; kui ei, siis võtan kõik oma pääle, aga tööpalga peate siis üksi mulle maksma."

„See oleks hää küll," kostis kuningas, „kui teil võimalik oleks nii palju sellisid saada, aga seep see on, mis meie linna meistritel puudub, et kustki abikäsi ei leia."

„See olgu minu mure," kostis Osavkäpp.

Teisel päeval kutsuti kõik linna meistrid kuninga kotta kokku ja küsiti nende käest, millal igaüks neist oma tööga loodab valmis saada. Ühed tingisid neli ja viis kuud, teised veel rohkem aega.

„Noh," ütles Osavkäpp, „kui te mulle kolme kuu eest kahekordse palga lubate, siis tahan kõik tööd oma pääle võtta, mis teised ehk poole aastaga teevad." See asi näis kuninga meelest nii imelik ja uskumata, et ta pilkamist või pettust kartis; seepärast ütles ta kahtlaselt:

„Mis pandi sa mulle võid anda, et oma lubadused tahad täita?"

Osavkäpp kostis: „Seevõrra raha ja vara ei ole mul küll mitte, mis teie kahju vastu võiks seista, aga kui mu elu tahate pandiks vastu võtta, siis on meie kaup kohe valmis. Aga et siga kotis ei tohi osta, tahan teile homme oma tööd prooviks näha tuua."

Sellega oli kuningas rahul. Aga sellid mõtlesid isekeskis: saab ta kahevõrra palka, siis peab seda ka meile töövaevaks maksma, muidu me talle abimeheks ei lähe.

Kui kuningas teisel päeval proovitöö oli näinud, oli ta sellega väga rahul, ja ehk küll kõik teised meistrid kadedusest tahtsid lõhkeda, ei võinud ükski nähtud tööd laita.

Nüüd hakkas Osavkäpp meheviisi tööle. Ehk tal küll muidugi kõik tööd käes lendasid, siiski oli see kiirus imelikum kui ime, mis nüüd hommikust õhtuni avalikuks tõusis; vaevalt võttis ta niipalju aega, et kõhtu täitis ja öösi kui lind oksa pääl natuke puhkas. Kaks nädalat enne tingitud aega olid kõik sõjaväe tarbed valmis ja kuninga kätte antud. Kuningas maksis kahekordse hinna, mis kolme kuu eest oli tingitud, ja lisas pea niisama palju veel kingituseks juure. Siis ütles ta:

„Armas tark meister! Ma ei raatsiks sust nii ruttu lahkuda, kas sul ei ole lusti sõjaväega vaenlaste vastu minna? Kes nõnda osavasti kõik tööd oskab toimetada, sest võiks vissisti ka kõige parem sõjamees saada."

Osavkäpp kostis: „Ehk võiks lugu küll nõnda olla, kuidas teie, aus kuningas, arvate, aga tõtt öelda: ma ei ole veel elupäevil sõjamehe ametit katsunud, vaid tänini üksnes tööd teinud, kus verevalamist ei olnud. Päälegi tuleb nüüd aeg, kus vanemad mind koju ootavad; seepä-

rast ärge pange pahaks, kui ma teie tahtmist seekord vastu ei tohi võtta."

Nõnda lahkus ta kuningalinnast, kus ta lühikese ajaga väga rikkaks meheks oli saanud. Tal oli veel rohkesti pool aastat aega, enne kui koju hakkas minema, seepärast luusis ta paigast teise, puhkas vahel ja tegi siis siin ja sääl niipalju tööd, et reisiraha sai, sest tallele pandud varandust ei tahtnud ta mitte teel kulutada.

Kolmas vend, Teravsilm, kes teekäigu lääne poole oli võtnud, hulkus tüki aega paigast teise ega tahtnud kustki õiget kindlamat teenistust leida, mis talle leiba ja rohket palka oleks võinud anda. Osava küti ametiga võis ta küll igal pool niipalju teenida, millega oma igapäevase ülespidamise jõudis tasuda, aga mis pidi ta koju minnes kaasa võtma?

Aegamööda oli ta teed käies tulnud ühte suure linna, kus igal pool sest õnnetusest räägiti, mis nende kuningale nüüd juba kolmat korda oli juhtunud ja mida ükski ei võinud ära mõista, veel vähem asjasündi keelda.

Imelik lugu oli nõnda. Kuningal kasvas rohtaias üks õunapuu sarnane väga kallis puu, mis kuldõunu kasvatas, millest mõned lõngakera suurused olid ja mitu tuhat rubla väärt arvati. Igamees võis isegi arvata, et niisugune puuvili mitte lugemata ei olnud, ja ööd-päevad alati vahid ümberringi valvasid, et varga näpud puutuma ei pääsnud.

Aga nüüd oli juba kolm ööd järjestikku igal ööl üks kõige suuremaist õuntest ära varastatud. Väljasaadetud vahid ei olnud varast ega varga jälge kustki näinud. Teravsilm mõtles kohe, et siin võib varjul olla mingi iseäralik kavalus, mille ta ehk terase silmaga võiks ära tunda. Ta mõtles, kui varas kehatuna ja nägematuna puu kallale ei tule, siis peab ta vissisti minu teravasse silma puutuma. Seepärast palus ta kuningalt luba rohtaeda minna ja vahtide teadmata salamahti asjalugu tähele panna.

Luba saanud, tegi ta ühte kõrgesse puulatva, tüki maad kuldõunapuust eemal, endale salaaseme lehtede varju, kust keegi teda ei võinud näha, aga kust ta terane silm igale poole ulatas ja kõik nägi, mis sääl sündis. Leivakoti ja lähkri võttis ta kaasa, et kui valvamine pikale läheks, tal siis ei tarvitseks varjupaigast välja tulla. Kuld-

õunapuu ja mis sääl ümber juhtus, seisis ühtepuhku ta silmas.

Vahisoldateid oli kolm ringi nii ligistikku puu ümber seatud, et hiirepoegagi neist nägemata läbi ei oleks võinud pääseda. Kui vargal tiibu ei olnud, maad mööda ei võinud ta mitte puu kallale minna. Ehk küll mees päeva otsa oli vahtinud, siiski ei näinud ta midagi, mis vargast oleks võinud tunnistada.

Päikese loojamineku ajal piiras väike kollane liblikas tüki aega tuuleõhus kuldõunapuu ümber, kuni viimaks

ühe oksakese pääle laskus, kus parajasti väga kena kuldõun küljes rippus. Et liblikas kuldõuna ei jõudnud puust ära viia, seda võib igaüks niisama hästi mõista kui Teravsilm, aga et tal sel korral midagi suuremat silma ei puutunud, seepärast ei lasknud ta kollast liblikat mitte silmast.

Päike oli ammugi alla veernud, aegamööda ehapuna taevaservast kadunud, aga puu ümber põlema pandud laternad andsid niipalju valgust, et kõike võis näha, mis sääl sündis. Kollane liblikas istus oksakesel liikumata, kuhu õhtul oli laskunud.

Võis ehk kesköö aeg olla, kui vahi silmad puu otsas natuke tukulangele läksid. Ehk ta küll seda aega kuigi kauaks ei võinud arvata, siiski nägi ta, kui silmad õunapuu külge puutusid, et kollast liblikat enam oksal ei olnud, aga mis mehele suuremat ehmatust sünnitas: ka kena kuldõun oli oksa küljest kadunud. Vargus oli avalik, aga kui salavaht seda teistele oleks tahtnud rääkida, oleksid inimesed teda arvanud pööraseks, sest vähemgi laps oskas mõista, et pisike liblikas kuldõuna ei võinud ära kanda.

Hommikul oli rahva kihin ja kahin jälle suur, kui üks õun puudu leiti, ilma et vahtidest keegi varga jälgi oleks näinud. Siis astus Teravsilm teist korda kuninga ette ja ütles:

„Õunavarast ei ole ma mineval ööl küll mitte näinud, niisama vähe kui teie vahid; aga kui teil linnas ehk linna ligidal kavalat tarka peaks olema, siis juhatage mind sinna; tema abiga loodan ma tuleval ööl varga kinni saada."

Kui targa tee oli kuulnud, läks ta ajaviitmata sinna. Mehed hakkasid nüüd isekeskis nõu pidama, kuidas asjatalitus neile kõige mõnusamini võiks korda minna. Tüki aja pärast hüüdis Teravsilm:

„Mul on nõu käes! Võid sa oma tarkuses ämblikuvõrgule kinnitust anda, et need köiekesed tugevama kui looma kinni peavad, siis paneme varga kütke, et ta meie käest enam ei pääse."

Tark ütles selle võimaliku olevat; võttis sedamaid kolm suurt ristämblikku, tegi nad nõiduse väel nii tugevaks, et ükski loom nende võrgust ei pääseks, pani nad siis karbikesse ja andis Teravsilmale.

„Pane need ämblikud kuhu tahad, tähenda neile sõrmeotsaga ette, kuidas võrku peavad tõmbama, siis teevad nad vangile sedamaid puuri ümber, kust teda muu ei jõua päästa kui Mana tarkuse vägi; küll ma tõttan sulle appi, kui abi tarvis läheb."

Teravsilm puges, ämblikukarbike põues, jälle puu otsa asjalugu valvama. Samal ajal kui eile, nägi ta jälle kollase liblika keeritamist kuldõunapuu ümber, aga täna vältas keeritamine palju pikemalt kui eile, enne kui liblikas oksale langes, kus suur kuldõun küljes rippus. Sedamaid tuli Teravsilm puuladvast maha, läks kuldõunapuu juure, laskis redeli puu kõrva püsti seada, ronis tasahil-

jukesi mööda redelit üles, et liblikat ära ei hirmutaks, ja pani siis oma pisikesed kangrud kolme oksakese pääle. Ühe ämbliku pani mõne vaksa kõrgemale, teise paremale ja kolmanda pahemale poole, tähendas siis sõrmega risti ja põiki liblika ümber. Liblikas seisis, tiivakesed seljas püsti, liikumata.

Päikese veeru ajal oli vaht jälle puuladvas salapesas tagasi. Säält nägi ta rõõmuga, kuidas kolm selli liblika ümber igalt poolt aeda tegid, et säält mehikesel pääsmist loota ei võinud olla, kui targa kiidetud vägi tõsiseks näitub.

Ehk küll mees puu otsas ennast tukkumise ees hoidis, siiski olid silmalaud kogemata kinni vajunud. Kui kauaks, seda ei teadnud ta mitte, aga äkki tõusnud suur kära äratas ta unest. Lugu vaadates nägi ta vahisoldatid kui sipelgapere kuldõunapuu ümber käratsedes jooksvat; aga puu otsas oli halli habemega vanamees, kuldõun pihus, raudahelaist punutud võrgus. Kiiresti ruttas Teravsilm puu otsast maha, aga enne kui ta kuldõunapuu juure jõudis, oli juba kuningas sääl, kes vahisoldatite kära pääle sängist oli tõusnud ja rohtaeda ootamata lugu vaatama läinud.

Sääl istus nüüd varas raudpuuris ega pääsnud kuhugi.

„Aus kuningas," ütles Teravsilm, „nüüd võite rahulisti magama heita ja hommiku suure valgeni magada, varas enam meie käest ei pääse. Oleks ta tugevam kui tugev, tema ei jõuaks siiski neid nõiduse väel sünnitatud puuri ahelaid katki kiskuda." Kuningas tänas, käskis suurema hulga vahisoldateid ka magama minna, nõnda et aga mõned puu alla vahikorrale jäid; ka Teravsilm, kes kaks ööd ja päeva valvanud, läks väsimust puhkama.

Teisel hommikul läks ta targaga seltsis kuninga kotta. Targal oli hää meel, kui varga puuris leidis, keda ta kohe välja ei lasknud tulla, enne kui mehike oma tõsist nägu ja kuju näitas. Tark niitis ta poole habet lõua alt, käskis tuld tuua ja hakkas habeme karvu kõrvetama.

Oh seda piina ja valu, mis nüüd lind raudpuuris pidi kannatama! Ta kiljus ja lõi kanges valus kukerpalli aga siiski ei jätnud tark veel piinamist, vaid kõrvetas karvu et varas puuris küpsemaks läheks. Siis hüüdis ta:

„Tunnista, kes sa oled?"

Mehike kostis: „Ma olen Piirisilla nõia sulane, keda peremees varastama saatnud."

Tark hakkas jälle habemekarvu kõrvetama.

„Oi, oi!" kisendas nõid, „andke aega, ma tunnistan! Ei mitte sulane, ma olen nõia poeg."

Veel kõrvetati karvu, siis hüüdis vang ulgudes: „Ma olen Piirisilla nõid ise."

„Näita meile oma loodud kuju ehk ma kõrvetan jälle," käskis vägev tark.

Seepääle hakkas mehike puuris sirguma ja paisuma, kuni paari silmapilgu pärast paraja mehe suuruseks kasvas ja kuldõunte varguse avalikult üles tunnistas.

Nüüd toodi ta puuriga puu otsast maha ja nõuti, kus vargus peidus pidi seisma. Ta lubas ise tulla kohta näitama, aga Teravsilm palus, et kuningas varast mitte puurist välja ei laseks, sest muidu võiks ta jälle end liblikaks moondada ja nende käest pääseda.

Enne kui ta kõik vargaurkad üles tunnistas, pidi teda veel mitu korda kõrvetatama, ja viimaks, kui kõik kuldõunad kätte olid saadud, põletati kuri varas puuris ära ja külvati tuhk tuule.

Kuningas, kes oma vara kätte oli saanud, maksis Teravsilmale suure tasu, nõnda et ta korraga ehk veel rikkamaks sai, kui teised vennad. Kuningas tahtis teda hää meelega oma teenistusse võtta, aga Teravsilm vastas:

„Ma ei tohi sel korral veel teenistust võtta, vaid pean koju minema vanemaid vaatama."

Siis kinkis kuningas talle hobused, vankrid ja sulased, kes Teravsilma rikkaliku varanduse koju viisid.

Kui nüüd vennad vanemate kojas koos olid, leiti neil niipalju rikkust, et nad enam kui poole kuningriigi endile päriseks oleksid võinud osta. Ema tuletas nüüd meele, kuidas õnnetooja titeke selle kõik oli sünnitanud, aga ta ei rääkinud kellelegi pikemalt imelikku lugu. Vara oli neil otsata palju, nõnda et poegadel enam tarvis ei oleks olnud uut teenistust otsima minna; aga kust seesugune rikas maailmas peaks leitama, kes oma varaga lepiks ja veel suuremat pääle ei sooviks saada?

Kui vennad hiljemini teada said, kuidas ühe kõige rikkama kuninga tütar põhjamaal sellele omaks pidi saama,

kes kolm rasket asja jõuaks toimetada, mis siit saadik veel kellelgi võimalik ei olnud, pidasid nad üheskoos nõu, lugu katsuma minna. Igalt poolt laiast maailmast oli katsujaid küllalt juba käinud, aga ükski ei jõudnud nende katsetöödega valmis saada, sest et töö meestel üle rammu käis ja ühel inimesel kogunisti võimalik ei olnud.

Kui nõu oli peetud, läksid mehed kolmekesi teele, ja et kiiremalt edasi saada, kandis Pikkjalg teisi vahetevahel seljas edasi. Et üks mees töö ära pidi toimetama, ei tohtinud nad koos kolmekesi kuninga ette astuda. Pikkjalg saadeti asja läbi kuulama.

Kolm katsetööd, mis kuninga väimees pidi toimetama, olid järgmised: Esiteks pidi mees ühe päeva suure lehmik-põhjapõdraga karjas käima ja hoolt kandma, et tuulejalgne lehm ta käest jooksu ei pääseks; päeva veeru ajal pidi ta lehma jälle lauta ajama. Teiseks pidi mees õhtul kuninga lossi väravad lukku panema. Kolmas katsetöö, mis kõige raskem näitas, et mehe suust õuna pidi ammuga nõnda lastama, et mees, kes kõrgel mäe otsas seisis, õun vartpidi suus, mitte viga ei saaks, aga nool kesk õunast läbi läheks.

Ehk küll kaks esimest tööd rasked ei näidanud, siiski ei olnud neid veel keegi siitsaadik jõudnud toimetada, mis sest tuli, et asjad loodud korral ei olnud. Põhjapõdralehmal oli nii imelik kiirus, et ühe päevaga päeva tõusust kuni päeva veeruni läbi maailma võis joosta. Kuis võis inimene temaga ühes nii kaugele joosta? Teise katsetüki juures oli nõidusevägi. Üks nõid oli end värava riiviks moondanud ja tegi nüüd seda tempu, et kui mees redelit mööda üles minnes oma käe riivi külge pistis, siis võttis nõid põrgu võimuga käest kinni, nii et ükski vägi enam kätt ei võinud päästa, enne kui sorts ise selle lahti laskis. Aga käevangistus ei olnud siin ainuke viletsus, vaid sel silmapilgul, kui käsi näpistisse oli sattunud, hakkas värav edasi-tagasi tantsima, kui oleks kangem tuulehoog teda kihutanud. Seepärast pidi käsipidi vangistatud mees teise hommikuni kui kõlks kella sees värava küljes ennast vintsutama, et ta enam surnud kui elav oli, kui teda näpisti lahti laskis. Kuningas ja kõik rahvas naeris veel ta viletsust ja mees pidi häbiga koju minema, kus mitmel õlasooned nõnda välja venitatud, et mehest eluilmas enam töötegijat ei võinud saada. Kolmas töö

võis osaval kütil võimalik olla, kelle silm ja käsi ühel kangusel asja võisid toimetada.

Kui Pikkjalg asjalugu oma silmaga oli näinud, ei läinud ta kohe kuninga ette, vaid esiteks vendade juure tagasi, kes teda teel alles ootasid. Pärast nõupidamist leidsid mehed, kuidas neil kolmel küll võimalik oleks asju talitada, aga kõige suuremat tüli tegi, et nad kolm kuninga silmas kui üksainuke mees pidid olema; muidu ei võinud nad lubatud võidupalka saada.

Vennaksed niitsid nüüd oma habemed ühtviisi, et kellelgi huulel ega lõua all karvu pikemaid ei leitud kui teisel; ja et nad kui ühe ema pojad ja kolmikud lapsed keha ja kombe poolest enamasti igas tükis ühte läksid, ei olnud võõral silmal võimalik seda pettust ära tunda. Nad lasksid väga uhke kuningliku ülikonna valmistada, mis siidist ja kallimast sametist õmmeldi ja kulla ja sätendavate kalliskividega ehiti, et kõik hiilgas ja siras kui tähtis taevas selgel talveööl.

Enne kui katsetööd mindi toimetama, tõotasid vennaksed vandega, kuidas hiljemini liisk nende vahel õigust peab tegema, kes neist kuningale väimeheks saab.

Kui kanged vennaksed sedaviisi kõik talitused olid lõpetanud, et hiljemini nende keskel midagi tüli ei tõuseks, siis ehtisid nad ühel päeval Pikkjala uhkesse ülikonda ja läkitasid ta kuninga kotta, kus ta põdralehma karja pidi minema. Peaks asi korda minema, nagu vennaksed lootsid, siis oli esimene suur kivi teelt veeretatud, mis siitsaadik kosilasi keelnud pulmakambri minemast.

Pikkjalg astus nii uhkesti kuninga ette, kui oleks ta olnud loodud kuningapoeg, teretas viisakalt ja palus siis luba katsetööd teisel hommikul ette võtta. Kuningas andis loa, aga ütles sääljuures:

„Hää oleks, kui teie halvemad riided selga paneksite, sest meie lehm läheb soost ja rabast läbi, sellest hoolimata, mis ette juhtub; sääl võiksite kallid riided ära rikkuda.“

Pikkjalg vastas:

„Kes teie tütart tahab kosida, mis see riietest lugu peab“; ja läks siis puhkama, et teisel päeval seda virgem võiks olla.

Kuningatütar, kes kaunist noormeest ukseprao vahelt salamahti oli luurinud, ütles ohates: „Oleks mul võimalik lehmale kammitsad jalga panna, ma teeksin seda, kui selle mehe endale kaasaks võiksin saada."

Hommikul, kui päev oli tõusnud, sidus Pikkjalg lehmale kütke kaela ja võttis ise oheliku teise otsa pihku, et lehm väga kaugele temast ei jõuaks.

Kui laudauks avati, pistis põdralehm kui tuulehoog jooksu, karjane ohelikkupidi ta kõrvas, nõnda et sammugi lehmast maha ei jäänud. Kuningas ja vaatav linnarahvas panid mehe imelikku kiirust imeks, sest tänini ei olnud veel keegi paarisada sammu lehma kõrval jõudnud joosta.

Ehk küll Pikkjalal niipea väsimust karta ei olnud, siiski võttis ta nõuks lehma selga istuda, kui rahva silm teda enam ei näinud. Ta kargas põdralehma turjale, pidas kütke otsast kinni ja laskis ennast sedaviisi ratsul edasi sõidutada.

Noore keskhommiku ajal märkas põdralehm, et selle karjase käest pääsmine võimalik ei olnud, kinnitas sammu ja hakkas maast rohtu sööma. Pikkjalg astus seljast, heitis põõsa alla puhkama, aga pidas oheliku kinni, et lehm jooksu ei pääseks. Palaval lõuna ajal heitis lehm ka tema kõrva põõsa varju maha ja hakkas mäletsema.

Pärast lõunat katsus elajas veel paar korda jala kiirusel karjase käest ennast päästa, aga mees oli kui tuul turjal, seepärast ei olnud tal tarvis oma jalgu kulutama hakata.

Väga suur imestus tõusis kuningal ja rahval, kui päeva veerul nähti, kuidas peru põdralehm kui vagasem lambatall karjasega seltsis koju tuli. Pikkjalg viis lehma lauta, pani ukse kinni ja läks siis palumist mööda kuninga lauale sööma.

Pääle õhtusööma jättis ta jumalaga ja ütles end aegsasti tahtvat puhkama heita, päeva väsimust lõpetades. Siiski ei läinud ta puhkama, vaid vendade juure, kes teda metsas ootasid.

Teisel päeval pidi Osavkäpp uhked riided selga panema ja ka kuninga kotta minema, teist katsetööd toimetama. Kuningas, kes teda eilseks meheks arvas, kiitis ta karjasetööd ja soovis õnne, et mees ka värava võiks õhtul kinni panna.

Kuningatütar oli jälle ukse prao vahelt ilusat meest luurinud ja ütles ohates:

„Oleks mul võimalik, ma võtaksin kurja näpisti värava küljest, et kallile noormehele viga ei sünniks, keda endale kaasaks sooviksin.“

Osavkäpp teadis selgesti, mis lugu värava riiviga oli, seepärast läks ta kuninga kojast tulles otsekohe sepa juure, laskis enesele sääl ühe tugeva raudkäpa teha, ootas õhtuni, kuni kõik inimesed kuninga kojas olid puhkama läinud; siis tegi ta tule ja kuumendas raudkäpa punaseks. Selle pääle seadis ta redeli värava najale püsti, millega ta üles pidi minema, sest et mehe pikkus nii kõrgele ei ulatanud. Redelilt pistis ta tulise raudkäpa riivi külge, aga silmapilgul oli nõiariiv näpu oma näpistisse võtnud, mille ta loodud mehe käpaks arvas. Tulevalu tundes hakkas riiv valust möirgama, nii et kõik seinad värisesid ja mõned magajad kuninga kojas kära läbi unest äratati. Aga Osavkäpp oli silmapilgul, kus raudkäpp tal näpistist pääsis, riivi ette lükanud, ja värav oli nüüd lukus. Siiski jäi ta hommikuni sinna valvama, kuni kuningas üles tõusis ja asja oma silmaga tuli vaatama. Värav seisis kinni riivitud, nagu õhtu oli pandud.

Kuningas kiitis noormehe osavust, kes kaks rasket katsetööd oli toimetanud, ja palus teda lõunasöögiks omale võõraks. Osavkäpp sõi kuninga lauas kõhu täis, vestis viisakasti juttu, kuni ta hiljemini luba palus oma korteri minna puhkama, sest ta ei olnud kõigel mineval ööl nahka silmile saanud, ja ütles homse päeva vastu mõnd ettevalmistamist veel olevat.

Teisel hommikul pandi Teravsilm uhkesse kuninglikku ülikonda ja saadeti teele, kolmandat katsetööd toimetama. Niisama uhkel ja viisakal kombel kui teised vennad, astus ta kuninga ette luba paluma viimist katsetööd ette võtta. Kuningas ütles:

„Mul on suur rõõm, et teil võimalik on olnud kaks tööd toimetada, mida veel keegi tänini ei jõudnud teha, ehk küll katsujaid igalt poolt rahena siia kokku sadas. Aga siiski kardan, et te kolmanda tööga ei suuda valmis saada, see ei tohi midagi raskeks pidada, sest nii suur õnn ei või inimesele magades tulla.“

Siis andis kuningas loa, et teisel hommikul katsetöö

pidi ette võetama. Aga kuningatütar, kes jälle ukse prao vahelt noormeest oli luurinud, ohkas vesiste silmadega: „Oleks mul võimalik midagi selle noormehe kasuks teha, et ta homme kolmat korda võidu saaks, ma annaksin kõik oma vara käest, kui ta kaasaks saaksin."

Kui juba esimesel kahel päeval väga palju rahvast igalt poolt kokku oli tulnud imetööd vaatama, siis ei võinud neid tuhandeid sel päeval keegi enam lugeda. Kõrge mäe otsas seisis õunakandja, kes kauguse pärast vareseest palju suurem ei näidanud, ja selle mehe suust pidi Teravsilm õuna vibunoolega keskelt lõhestama.

Asi ei näidanud kellegi arvates võimalik olevat. Siiski kartis mees, kes õuna vartpidi mäe otsas oma suus pidi hoidma, et kogemata juhtumisel kütt märki oleks võinud trehvata; sellepärast võttis ta kadedas südames nõuks, kütile tööd veel raskemaks teha, kui töö juba muidugi oli. Ta ei võtnud mitte hammastega õuna varrest kinni, kuidas seadust mööda pidi tegema, vaid pistis poole õuna oma suhu, mõeldes: mida pisemaks sihimärgi talle teen, seda vähem võib ta näha ja külge puutuda.

Aga Teravsilmal oli pool väljapaistvat õuna niisama tähtis kui terve õun. Ta sihtis natuke aega osava silmaga mäe otsa märgi pääle, saatis siis noole ammult lendama, ja vaata imet! õun oli keskelt lõhestatud kui mõõdu järele, nii et mõlemad pooled ühesuurused näitasid.

Kade õunahoidja oli ka oma teenitud kurjuse palga saanud: et Teravsilm kesk õuna kohta oli sihtinud, aga mehel suurem pool õuna suus oli, sellepärast oli terav nool mõlemilt poolt suu kõrvast tüki liha ühes võtnud.

Niipea kui lõhestatud õun kuninga kätte tunnismärgiks oli toodud, tõusis rõõmukisa rahvatuhandete hulgas! Seesugust imet ei olnud veel kuski maailmas kuuldud ega nähtud. Kuningatütar nuttis nüüd rõõmust, et ta südamesoovid täide olid läinud; aga kuningas palus Teravsilma oma kotta astuda, et sedamaid teda oma tütrega kihlata. Teravsilm palus alandlikult vastu, üteldes:

„Lubage mulle tänane päev puhkamiseks töö pääle! Homme tahame rõõmu maitsta!"

Ta ei tahtnud milgi kombel vendade vastu eksida, kes niisamati kui temagi oma osa tööd olid teinud; seepärast pidi liisk otsuse andma, kellele tööpalk osaks pidi saama.

Vendade juure tagasi jõudes, rääkis Teravsilm oma loo; siis rõõmustasid nad nagu lapsed tüki aega, enne kui liisku hakati heitma. Liisk oli jumalikul juhatamisel Teravsilmale õnneks tulnud; temast pidi nüüd kuninga väimees saama. Kui siis vennad viimist ööd veel üheskoos olid maganud, tuli neile teisel hommikul kibe lahkumistund, kus Teravsilm kuninga linna, Pikkjalg ja Osavkäpp oma maale, vanemate juure, tagasi pidi minema.

Koju läinud vennad olid oma suure varaga ostnud palju mõisaid ja maid, nõnda et nende valitsuse vald näitas peaaegu väikese kuningriigi sarnane. Teravsilm oli kinkinud oma endise varanduse ka vanematele ja vendadele, sest et tal, kui kuninga väimehel, seda enam tarvis ei olnud.

Isa ja ema rõõmustasid poegade õnne üle, aga ema süda oli tihti raske, et kolmas poeg neist nii kaugel võõral maal elas, kust lootust ei olnud teda näha saada. Aga kui vanemad aegamööda mulda olid läinud, ei leidnud Pikkjalg ja Osavkäpp enam pikemalt rahu kodumaale jääda, vaid andsid mõisad ja vallad rendile ja läksid jälle võõrale maale hulkuma, kus oma osavuse läbi uut rikkust ja vara lootsid saada. Kui kaugele nende teekäik ulatas, mis tegusid nad sääl olid teinud, ja kas nad jälle hiljemini oma päriskohta tagasi tulid, sest ma ei tea pikemalt mitte rääkida. Aga Teravsilma sugu pidavat veel tänapäeval sääl maal elama, kus nende suguisa ennemuiste õnnekorral kuninga väimeheks oli saanud.

Tontla mets.

Vanal ajal seisis Alutaga ilus metsasalk, mida Tontla metsaks nimetati ja kuhu ükski inimene jalga ei usaldanud pista. Mõned julgemad, kes kogemata korral sinna ligemale juhtunud ja luurama läinud, ütlesid paksude puude vahelt lagunenud hoonet näinud, ja hulga inimestesarnaseid elukaid hoone ümber, kus muru kui sipelgapesa neist kihisenud. Elukad näinud tahmased ja narakad kui mustlased, nimelt pidi vanu naisi ja poolalasti lapsi säält leitama.

Kui üks külamees pimedal õhtul peolt koju tulles natuke sügavamale Tontla metsa eksinud, oli ta sääl näi-

nud naljakat lugu. Heleda tulukese ümber nägi ta otsata palju naisi ja lapsi; mõned istunud maas, teised tantsinud õues ringi. Ühel vanaeidel olnud lai raudkulp käes, millega ta vahetevahel tulist tuhka murule laiali pillutanud, kus siis lapsed kisaga tuule tõusnud ja kui öökullid kõrgel suitsu sees ümber lennanud, kuni nad viimaks jälle maha tulnud.

Siis tulnud metsast pika habemega väike vanamees, kott seljas suurem kui ta ise! Naised ja lapsed joosnud käratsedes taadikesele vastu, tantsinud ta ümber ja püüdnud kotti seljast maha kiskuda, aga vanamees pääsnud siiski kotiga nende käest. Üks varsakõrgune must kass, põlevate silmadega, istunud ukselävel, karanud säält vanamehe koti otsa ja kadunud siis vaataja silmist hurt-

sikusse. Aga et nägijal sel puhul pää puhkes ja silmad kirjud olnud, seepärast ei võinud keegi täielikku otsust saada, kui palju ta jutust tõsi või vale pidi olema. Küll tuli imeks panna, et isaisade päevil juba seesuguseid nähtusi Tontla metsast räägiti, aga keegi selgemat otsust ei võinud anda. Rootsi kuningas oli mitu korda annud käsu, kardetud mets hävitada, aga rahvas ei usaldanud seda teha.

Üks julge mees löönud korra kirvega mõne puu sisse, säält joosnud sedamaid verd ja kuuldud kiljatust kui piinatud inimeste suust. Ehmatanud raiuja põgenenud värisedes pakku; hiljemini ei võinud kindlam sund ega rikkam palk hävitajaid enam Tontla metsa meelitada. Väga imelik näitas ka, et kustki metsast teed välja ei tulnud ega sisse läinud; niisama vähe nähti suvel ja talvel suitsu märki, mis inimeste elupaika oleks võinud avaldada. Mets ise ei olnud suur ja oli igal pool ümberringi lage, kuhu kõik silma paistis. Kui nüüd tõesti, nagu räägiti, vanast ajast juba elukaid siin asumas nähtud, siis ei võinud nad muidu metsast sisse ega välja käia, kui urgasteed mööda maa alt või sortsisõidul tuuletiivul öösi, kui ümberkaudne rahvas magas. Viimist rändamiskommet arvati kõige tõelikumaks, sest et, nagu ülemal kuulsime, üks neist nägijaist lapsi oma silmaga näinud tuule tõusvat. Ehk saame imelindudest täielikumaid sõnumeid, kui jutuvankril mõne sammu kaugemale sõidame ja naabriküla natuke puhkama läheme.

Paar versta Tontla metsast oli suur küla. Üks lesk külamees, kes hilja aja eest naise võtnud, oli — nagu tihtilugu juhtub — tulehargi maija toonud, nii et tüli ja riid palju iial ei lõpnud. Esimesest naisest järele jäänud seitsme-aastane tütarlaps, Els nimi, oli väga terase vaimuga. Sellele väetile tegi kuri võõrasema elu pahemaks kui põrgus; ta torkis ja vopsis last hommikust õhtuni ja andis halvemat toitu kui koerakutsikale. Et püksid naise jalas seisid, ei saanud tütrele isast palju tuge, sest tossike mees pidi ise naise pilli järele tantsima.

Rohkem kui kaks aastat oli Els seda rasket piinapõlve kannatanud ja palju silmapisaraid valanud, kui ta ühel pühapäeval teiste külalastega seltsis marjule läinud. Laste kombel luusides olid nad teadmata Tontla metsa ääre jõudnud, kus väga kenad maasikad kasvasid, nõnda

et muru neist punetas. Lapsed pistsid magusaid marju suhu ja noppisid neid torbikuisse niipalju kui igaüks jõudis.

Korraga hüüdis vanem poisike, kes kardetud kohast aru saanud: „Põgenege, põgenege! me oleme Tontla metsas!“ — See sõnum oli kurjem kui tuluke; lapsed pistsid punuma, kui kihutaksid Tontla kollid juba nende kannul.

Els, kes teistest natuke kaugemale juhtunud, puude alt väga ilusaid marju leidis, kuulis küll poisikese hüüdu, aga ei raatsinud marjamaalt lahkuda. Ta mõtles: ega tontlasedki kurjemad või olla kui võõrasema mul kodu. Korraga tuli pisike must koer, hõbekelluke kaelas, haukudes ta pääle. Koera haukumise jälil jõudis väike tütarlaps, uhkes siidiriides, sinna, keelis koera haukumast ja ütles siis Elsele:

„Väga hää, et sa teiste lastega seltsis põgenema ei läinud. Jää mulle seltsiks, siis tahame ilusti mängida ja igapäev üheskoos marjule minna; ema seda mulle vissisti ei keela, kui lähen talt luba paluma. Tule, läki kohe ema juure!“

Else käest kinni võttes, viis uhke võõras laps ta tüki maad sügavamale metsa. Väike must koer haukus nüüd lusti pärast, kargas Else najale püsti ja lakkus ta käsi, kui oleksid nad juba vanad tuttavad olnud.

Oh, sa kallis aeg, mis imet ja ilu nüüd Else silma tõusis. Ta arvas end taevas olevat. Kaunis rohtaed, õuna- ja marjapuudega täidetud, seisis ta ees; puude oksil istusid linnud, kirjumad kui ilusamad liblikad, mõnel kuld- ja hõbesuled kehakatteks ja linnud olid julged, lapsed võisid neid käpuga kinni võtta, kui tahtsid. Keset rohtaeda seisis elumaja, klaasist ja sõrmuskividest ehitatud, nii et seinad ja katus kui päike hiilgasid. Üks uhkes riides naisterahvas istus ukse ees pingil; see küsis tütrelt:

„Mis võõra sa meile tood?“

Tütar kostis: „Leidsin ta üksi metsast ja võtsin ta endale seltsiks kaasa. Kas lubad ta siia jätta?“

Ema naeratas, aga ei rääkinud sõnakest, vaid vaatles terase silmaga Elset pääst jaluni. Natukese aja pärast käskis ta Else ligemale astuda, silitas ta palgeid ja küsis siis lahkel sõnal, kus ta kodu pidi olema, kas vanemad alles elus, ja kas tal himu siia jääda.

Els andis proua käele suud, võttis jalgade ümbert kinni, langes põlvili maha ja kostis siis pisarate pillil:

„Eit puhkab mul ammugi muru all.

Ema viidi teeda mööda,
Armud läksid aeda mööda!

Isa on küll elus, aga mis see mulle aitab: võõrasema vihkab mind ja peksab mind armuta igapäev. Muidugi ma ei jõua ta meelepärast teha. Pai, kulla prouake, jätke mind siia! Pange mind karja või muule tööle, tahan kõik teha ja teie sõna kuulda, aga ärge saatke mind võõrasemale enam tagasi! See lööks mu poolsurnuks, et ma teistest külalastest maha olin jäänud."

Proua naeratas ja kostis: „Küll saame näha, mis sust saab."

Tõusis siis pingilt ja astus üle läve tuppa.

Tütar ütles Elsele: „Ole julge, mu ema on lahke! Ma nägin ta silmist, et ta meie palumise kuulda võtab, kui ta asja pikemalt on mõelnud."

Käskis siis Else seniks ootama jääda, kui ta ise tuppa ema juure tahtis minna. Else värises kartuse ja lootuse vahel, silmapilgud läksid tal väga igavaks ootes, mis sõnumeid tütar proualt pidi tooma.

Tüki aja pärast tuli proua tütar tagasi, väike karbike käes, öeldes:

„Ema käskis meid täna mängima minna, seni kui ta sinu pärast pikemalt nõu on pidanud. Loodan, et sa jääd meile, ma ei raatsi sind enam ära lasta. Kas oled juba merel käinud?"

Else ajas suu ja silmad laiali ja küsis siis:

„Merel? Mis see on? Ma pole sest veel midagi kuulnud."

„Sa pead seda kohe nägema," kostis proua tütar, võttis kaane karbikeselt, kus krooksleht, konnakarp ja kaks kalaluud sees olid. Paar kastepiiska hiilgas krookslehel; need pillutas laps murule maha. Silmapilk oli rohtaed, haljas muru ja kõik, mis nende nähtavas olnud, ära kadunud, kui oleks maa nad neelnud, ja niipikalt kui silmad ulatasid, ei nähtud muud, kui avavett, mis kauge taevaga näis kokku sulavat. Üksnes nende jalgade alla oli tükike tahedat jäänud.

Nüüd pani proua tütar konnakarbi veele ja võttis kalaluud kätte. Konnakarp paisus, kasvas ja venis ilusaks lootsikuks, kuhu tosin või rohkemgi lapsi oleks mahtunud. Lapsed istusid kahekesi lootsikusse, Els küll hirmuga, aga proua tütar naeris; kalaluud mis tal käes olid, kasvasid aerudeks. Veelained kiigutasid neid kui kätkis kaugemale; aegamööda tuli teisi lootsikuid nende ligemale, igaühel inimesed sees; need laulsid ja olid rõõmsad.

„Meie peame neile vastu laulma," ütles proua tütar, aga Els ei osanud laulda, kuid seda ilusamini laulis proua tütar. Teiste lauludest ei saanud Els palju aru, aga üks sõna, mis igast laulust kostis, oli „Kiisike!" Els küsis, mis see nimi pidi tähendama, ja proua tütar kostis: „See on minu nimi."

Ei tea, kui kaua nad sedaviisi juba lustil olid sõitnud, siis kuulsid nad korraga hüüdmist:

„Lapsed, tulge koju, õhtu jõuab ligi."

Kiisike võttis karbikese taskust, kus krooksleht sees seisis, kastis selle vette, nii et paar piiska külge jäid, — ja silmapilgul olid nad uhke hoone ligidal, kesk rohtaeda; kõik näis ümberringi kuiv ja tahe kui ennegi, vett ei olnud kuski pool. Konnakarp ja kalaluud pandi krookslehe juure karbikesesse, ja lapsed läksid tuppa.

. Suures toas istus söögilaua ümber kakskümmend neli naisterahvast, kõik uhkes riides, kui oleksid nad pulmas olnud. Üla1 laua otsas istus proua kuldtoolil. Els ei teadnud, kust ta nii palju silmi pidi võtma, et kõike seda ilu oleks võinud näha, mis siin avalikult igast kohast paistis. Laual oli kolmteistkümmend rooga, kõik kuld- ja hõbevaagnais; aga üks roog jäi katsumata ja viidi niisamuti jälle laualt, kaas pääl, nagu lauale oli toodud.

Els sõi kallist magusat rooga, mis parem kui kook maitsis. Jälle arvas ta end taevas olevat, sest maa pääl ta ei võinud seda iial võimalikuks arvata.

Söögilauas räägiti tasasel kombel, aga üht võõrast keelt, millest Els mitte sõnagi ei mõistnud. Proua rääkis paar sõna tüdrukuga, kes ta tooli taga seisis; tüdruk ruttas toast ja tuli natukese aja pärast väikese vanamehega tagasi, kelle habe pikem oli kui ta ise. Vanamees teretas kummardades ja jäi ukse piida kõrvale seisma. Proua tähendas sõrmega Else poole ja ütles: „Vaata seda küla-

last, kelle ma kasvandikuks tahan võtta. Tee mulle tema sarnane kuju, kelle me homme tema asemele külla võime läkitada."

Vanataat vaatas osava silmaga Else pääle, kui tahaks talt mõõtu võtta, kummardas siis jälle proua poole ja läks toast välja. Pärast sööma ütles proua lahke sõnaga Elsele:

„Kiisike palus mind, et sind pean temale seltsiks jätma; sa ise ütlesid ka, et sul lust oleks siia jääda. Eks ole tõsi?"

Els langes ta ette põlvile, andis ta kätele ja jalgadele suud, tänuks selle armu eest, et proua ta kurja võõrasema küüsist oli päästnud. Aga proua tõstis ta põrandalt üles, silitas ta pääd ja pisaraist niiskeid palgeid; siis ütles ta:

„Kui sa ikka sõnakuulelikuks, hääks lapseks jääd, siis käib su käsi õnnelikult, tahan lasta su eest muretseda, sulle anda kõiki tarvilikke õpetusi, kuni inimeseks kasvad ja oma käe pääl võid edasi saada. Minu preilid, kes Kiisikest koolitavad, juhatavad ka sind kõiges peenikeses näputöös ja tarkuses."

Natukese aja pärast tuli vanamees tagasi, pikk saviga täidetud mold õlal ja väike kaanega korvike pahemas käes. Moldi ja korvikest põrandale pannes võttis ta tüki savi kätte ja hakkas sest titekest tegema, mis igapidi inimlapse kujuline näitas. Kõhtu, mis õõnsaks oli jäetud, pani vanamees kolm silku ja palukese leiba. Siis tegi ta titele rindade kohta augu, võttis korvist küünrapikkuse musta ussi, ja laskis selle läbi augu, tite rinda pugeda. Madu sihises ja keerles sabaga, kui tahaks vastu tõrkuda, aga pidi siiski minema. Kui proua titte igalt poolt oli vaadanud, ütles vanamees:

„Nüüd pole meil muud tarvis, kui piisake külalapse verd."

Els kahvatas seda kuuldes, ta arvas oma hinge sellega kurjale müüvat. Aga proua ütles trööstides:

„Ära karda midagi! me ei taha su verd kurja, vaid üksnes hää ja su tulevase õnne pärast."

Võttis siis peenikese kuldnõela, pistis sellega Else käsivarde ja andis nõela vanamehele, kes selle tite südame kohta pistis. Seepääle pani ta titekese korvi, kaane alla

kasvama, lubas hommikul prouale näha tuua, mis ta kätetööst oli sündinud.

Hiljemini mindi puhkama, ka Els pidi toatüdruku seltsis magadiskambri minema, kus talle pehme säng valmistati.

Kui ta teisel hommikul siidisängis, patjade sülest ärkas ja silmi laiali sirutas, leidis ta peenikese udusärgi oma seljas ja uhked riided toolil sängi ees. Korraga tuli tüdruk tuppa, käskis Else silmi pesta ja juukseid silitada, mispääle ta tema uhkete riietega pääst jaluni ehtis, kui uhkema saksalapse. Miski ei teinud Elsele niipalju rõõmu, kui kingad! Ta oli siitsaadik enamasti ikka palja jalu käinud. Else arvates ei võinud vist kuningatütreilgi ilusamaid kingi olla kui temal!

Kingade üle rõõmustades ei olnud tal aega teisi riideid, ehk küll kõik väga ilusad, tähele panna. Ta kodunt toodud talulapse-riided olid öösi ära viidud, mispärast, seda pidi ta hiljemini nägema. Ta riided anti savist titele, kes ta asemel külla pidi minema. Titt oli öösi salakambris paisunud ja hommikul täielikult Else sarnaseks kasvanud, kõndis juba omal jalal, kui Jumalast loodud loomad. Els ehmatas teda nähes, mis igas tükis ta eilist kuju avaldas. Proua ütles, Else ehmatust tähele pannes:

„Ära karda, laps! Savine ei või sulle midagi viga teha; selle läkitame su võõrasemale tonkimispakuks! Vemmeldagu ta seda niipalju kui tahab, kivituim Savine ei tunne sest valu. Aga kui kuri naine meelt ei hakka parandama, siis võib temale ükskord sinu kujust nuhtleja sündida.“

Sest päevast elas Els õnnelikku põlve, kui hellitatud saksalaps, keda kuldkätkis oli kiigutatud; ei olnud tal muret ega vaeva; õppimine läks päev-päevalt kergemaks, ja endine kibe elu külas paistis kui tume unenägu.

Aga mida sügavamalt ta seda elu siin õnnepõlves tundma õppis, seda imelikum näitas igapidi lugu, mis loodud kombel ei võinud sündida. Siin võis vist üks iseäralik vägi toimetajaks olla, mida ta ei tunnud ega mõistnud. Paarkümmend sammu toa uksest eemal seisis kõrge raudkivi õues. Kui söögiaeg jõudis, läks pika habemega vanamees kivi juure, võttis hõbekepikese põuest ja koputas sellega kolm korda kõlisedes kivi vastu. Siis kar-

gas kivist suur kuldkukk välja ja istus kivi otsa. Igakord kui ta sääl tiibu siputas ja laulis, tõusis kivi alt midagi nähtavale; esiteks pikk kaetud söögilaud, kus nii palju taldrikuid pääl, kui sööjaid oli; see laud läks ise tuppa, kui oleks tuuletiivad teda kannud. Teisel kukelaulul läksid toolid laua järel; hiljemini üks roavaagen teise järgi, mis kõik kivi alt kerkisid ja tuule võimul söögilauale lendasid. Niisama ka mõdupudelid, õunad ja marjad, mil kõigil eluvaim sees näis olevat, nii et neil tõstjaid ega kandjaid tarvis ei olnud. Said sööjad kõik oma kõhud täitnud, siis koputas vanamees teist korda hõbekepikesega kivi külge, ja kuldkukk laulis pudelid, vaagnad ja taldrikud, toolid ja laua kivi alla tagasi. Aga kui kolmasteistkümnes vaagen tuli, kust seest iial ei söödud, jooksis suur must kass vaagna järel ja mõlemad istusid kivi otsa kuke kõrva, ega liikunud säält enne, kui vanamees nad ära viis. Ta võttis vaagna kätte, kassi kaenlasse ja kuldkuke õlale ja kadus nendega siis kivi alla. Millal vanataat säält tagasi tuli, ei olnud Els iial näinud; niisama vähe oli ta teada saanud, mis imeliku kivi all varjul võis olla. Mitte üksi söögid ja joogid, vaid kõik muud majatarbed ja riided tõusid kuldkuke laulul kivi alt.

Ehk küll söögilaual väga pisut ja iga kord võõral keelel räägiti, mida Els ei mõistnud, seda enam juttu ja laulu tehti muidu toas ja rohtaias, kus proua oma preilidega koos oli.

Aegamööda õppis Els ka nende keelt tundma, ja mõistis enamasti kõik ära, mis räägiti; siiski kulus mõni aasta, enne kui ta keel nende sõnade järele hakkas painduma.

Ükskord oli Els Kiisikeselt küsinud, miks kolmasteistkümnes vaagen igapäev lauale tuuakse, kust keegi inimene ei söö, aga Kiisike ei teadnud talle mingit vastust anda. Kiisike oli vist seda emale rääkinud, sest mõne päeva pärast laskis proua Else oma ette kutsuda ja ütles tõsise sõnaga:

„Ära koorma tühjade mõtetega oma südant, mis sulle mingit kasu ei või tuua. Sa tahaksid teada saada, mispärast meie kolmeteistkümnendast vaagnast iial ei söö? Vaata, armas laps, see on varjuliste õnnistuse vaagen; sinna külge ei tohi me mitte puutuda, — muidu lõpeks

meie õnnepõlv otsa. Ka inimestega oleks siin ilmas palju parem lugu, kui nad ahnuse pärast mitte kõiki andeid endile ei kisuks ja taevalistele midagi tänuks ei jätaks. Ahnus on inimeste kõige suurem viga!"

Aastad lendasid Elsel õnnelikus elus tuulekiirul edasi; ta oli juba priskeks nooreks tüdrukuks kasvanud ja palju õppinud, mida ta külas kõigel eluajal ei oleks võinud tundma saada. Aga Kiisike oli veel niisama pisike laps kui sel päeval, kus ta Elsega metsas esimest korda kokku oli juhtunud. Need preilid, kes proua seltsis elasid, pidid igapäev mõne tunni Kiisikest ja Elset õpetama, kirjatähti ja mitmesugust peenikest näputööd. Els oskas kõik täielikult, aga Kiisike himustas enam lapsemängu kui midagi tarvilist tööd. Tuli tal naljatuju pääle, siis viskas ta näputöö käest, võttis oma karbikese ja jooksis õue merd mängima, mida keegi pahaks ei pannud. Mõnikord ütles ta Elsele:

„Kahju, et sa nii suureks oled kasvanud, nüüd ei või sa minuga enam mängida."

Kui nüüd üheksa aastat räägitud kombel mööda olid läinud, laskis proua ühel õhtul Else oma magadiskambrisse kutsuda. Els pani seda imeks, sest sel ajal ei olnud proua teda iial enese ette lasknud tulla. Süda peksis tütarlapsel kui lind põues, nii et lõhkema kippus. Üle läve astudes nägi ta proua palged punased ja silmad täis pisaraid, mis ta kiiresti kuivatas, kui tahaks neid Else eest peita.

„Armas kasvandik," alustas proua, „aeg on tulnud, kus me peame lahkuma."

„Lahkuma?" kisendas Els ja langes proua ette nuttes põlvili. „Ei, kallis proua, ei seda või ilmas enne olla, kui meid surm ükskord lahutab. Te võtsite mu ükskord heldesti vastu, seepärast ärge lükake mind ära!"

Proua ütles trööstides:

„Laps, ole rahul! Sa ei tea neist asjust veel midagi, mis ma su õnne pärast ette võtan. Sa oled inimeseks kasvanud ja aeg on tulnud, et ma sind kauemini siin vangis ei tohi pidada. Sa pead jälle inimeste seltsi minema, kus õnneteed sulle avanevad, mis sind edasi peavad viima."

Els palus haledasti vastu: „Kallis proua, ärge tõugake mind ära. Ma ei igatse muud õnne, kui teie juures

elada ja surra. Võtke mind toatüdrukuks või pange muidu tööle, kuis ise arvate, aga ärge saatke mind hulkuma. Parem oleksite mind võinud jätta võõrasema juure külla, kui et mõneks aastaks taeva võtsite ja nüüd põrgu tagasi saadate."

„Ole vait, armas laps!" ütles proua, „sa ei oska sest, mis ma su õnne pärast pean tegema, ehk mul küll süda sääljuures valutab. Kõik peab nõnda sündima, nagu ma praegu talitan. Sa oled surelik inimene, sinu aastad lõpevad omal ajal otsa, seepärast ei tohi sa pikemalt siia jääda. Ehk küll mul ja teistel, kes igapäev mu ümber, inimeste kujud on, siiski ei ole me inimesed, vaid kõrgemad olevused, keda inimesed ei tunne. Sa saad kaugel maal armsa abikaasa, kes sulle kohaseks loodud, elad temaga õnnelikult, kuni teie elupäevad õhtule jõuavad. Lahkumine ei ole mul kerge, aga see peab nõnda olema, seepärast pead sellega rahulikult leppima."

Siis silitas ta oma kuldkammiga Else juukseid ja käskis teda magama minna. Aga kust vaene Els sel ööl und pidi võtma? Elu näitas talle kui pimedam öötaevas, kus ainustki tähte ei säranud.

Seni kui Else kurbusekütkesse jätame, lähme külla vaatama, kuidas ta isatalus asjad edasi käivad, kus Savine ta asemel võõrasemal tonkimispakuks oli.

Et kuri naine vanuses paremaks ei lähe, on tuttav lugu; räägitakse, et mõnikord äkilisest noormehest vanusega vaga lammas pidavat kasvama, aga tigeda südamega noorest tütarlapsest, kes tanu alla saanud, peab vanas eas kui kiskja hunt sündima. Võõrasema piinas kui põrguhark Savist ööd ja päevad, aga tuimal loomal ei tulnud sest iial viga, sest valu ta keha ei tunnud. Juhtus mees mõne korra lapsele abiks vahele minema, siis sai ta ka mõne matsu lepituse palgaks.

Ühel päeval oli jälle võõrasema savist tütart pöörasel kombel peksnud ja päälegi ähvardanud talle otsa teha. Vihaga sasis ta mõlema käega Savise kõrist kinni ja tahis teda kägistada, ja vaata, sääl tuli must madu sihisedes lapse suust, nõelas võõrasema keeleotsa, nii et ta sõnalausumata surnuks maha langes.

Mees leidis õhtul koju tulles surnud naise põrandalt kui paku paistetanud; tütart ei olnud kustki poolt leida. Mehe kisa pääle tuli külarahvas kokku. Naabripere rahvas

oli lõuna ajal kuulnud majas suurt kära, aga et niisugust lugu enamasti igapäev sääl juhtus, ei läinud keegi vaatama. Pärast lõunat olnud kõik vaikseks jäänud, aga tütart ei olnud kellegi silm näinud.

Siis pesti surnud naise keha, pandi riide; kupatati soolaga herneid surnu valvajaile, kes ööseks sinna jäid. Väsinud mees läks kambri puhkama ja tänas vist õnne, et tulehargist oli pääsnud. Laualt leidis ta kolm silku ja palukese leiba, võttis selle õhturoaks ja heitis sängi puhkama. Teisel hommikul leiti ta surnult asemel, niisama paistetanud kui nainegi. Paari päeva pärast maeti nad ühte hauda, kus nad enam teineteisele viga ei võinud teha. Kadunud tütrest ei saanud külarahvas iial enam sõnumeid.

Elsel ei olnud kogu öö silmalaud kinni läinud; ta nuttis ja kaebas oma viletsust, et õnnepõlvest ootamata äkki pidi lahkuma. Hommikul andis proua talle pitserikiviga kuldsõrmuse ja sidus siidpaelaga pisikese kuldkarbi ta kaela, kutsus siis vanamehe, näitas käega Else pääle ja jättis kurval näol Else jumalaga. Els tahtis parajasti tänada, kuid siis koputas vanamees kolm korda hõbekepikesega tasahiljukesi ta pähe. Els tundis sedamaid, et ta linnuks oli saanud; käsist kasvasid tiivad ja jalust pikkade küüntega kotkajalad, ninast kõver nokk ja suled katsid üleni keha. Korraga tõusis ta tuule ja lendas kui munast hautud kotkas pilve all edasi. Nõnda oli ta mõne päeva juba lõuna poole lennanud, vahetevahel väsinud tiibu puhanud, aga nälga ei tunnud ta mitte. Ühel päeval juhtus ta madalal metsa kohal keeritama, kus jahikoerad haukusid; aga et neil tiibu ei olnud, ei võinud nad linnule kõrgel viga teha. Korraga tundis ta terava noole oma tiiva külge puutuvat ja langes maha. Ta oli ehmatusest minestanud.

Kui Els minestuse-unest ärkas ja silmad laiali sirutas, leidis ta enese põõsa all maas inimese kujul. Kuidas ta siia oli saanud ja mis talle muidu võõrast oli juhtunud, näis kui umbne unenägu. Korraga tuli uhke, noor kuningapoeg ratsul sinna, kargas hobuse seljast ja pakkus Elsele lahkesti kätt, üteldes:

„Õnnetunnil olin täna hommikul kodunt tulnud! Teist, kallis preili, olen poole aastat iga öösi und näinud, et siit metsast teid pidin leidma. Ehk küll sada korda

tühja teed tallasin, siiski ei lõpnud mu lootus ja igatsemine. Täna lasksin suure kotka maha, kes umbes siia kohta võis langeda; kotka jälgi otsides leidsin kogemata teid."

Siin aitas ta Else hobuse selga ja sõitis temaga seltsis linna, kus vana kuningas nad rõõmsasti vastu võttis. Mõne päeva pärast tehti uhked pulmad; aga pulmapäeva hommikul olid viiskümmend koormat uhkete asjadega sinna tulnud, mis kallis kasuema Elsele oli läkitanud. Pärast vana kuninga surma sai Els kuninga prouaks, kus ta vanas eas oma noorpõlve lugu ise oli rääkinud. Aga Tontla metsast ei olnud hiljemini midagi enam nähtud ega kuuldud.

Vaeslapse käsikivi.

Kord oli vanemateta tütarlaps kui lambatall järele jäänud ja õelasse peresse kasvandikuks saanud, kus tal muud sõpra ei olnud kui perekoer Krants, kes mõnikord leivakoorukesi vaeslapse käest sai. Tütarlaps pidi hommikust õhtuni perenaisele käsikivil jahvatama, ja kui väsimust puhates kivi tal mõnekorra seisma jäi, oli malk kohe kihutajaks lapse kannul. Õhtul olid vaeslapse käed kui puunotid tuimad, aga kes sest hoolis. Palukest, mis vaeslastele armust antakse, peab suurem osa perevanemaile enamasti vere ja higiga tasuma. Jumal üksi taevas kuuleb vaeslaste ohkamised ja loeb nende silmapisarad, mis palgeid mööda alla veerevad.

Ühel päeval, kui meie nõder tütarlaps jälle rasket käsikivi ümber ajas ja väga nukral meelel oli, et perenaine ta hommikul söömata jätnud, tuli lonkur ühe silmaga sant sinna, näruses riides. Aga ta ei olnud päris kerjaja, vaid kuulus Soome tark, kes enese sedapuhku sandiks oli moondanud, et rahvas teda ei tunneks. Sant istus ukse lävele, vaatas teraselt lapse rasket tööd, võttis palukese leiba oma kaelkotist, pistis lapsele suhu ja ütles:

„Lõuna on veel kaugel, võta pisut leiba keha karastuseks."

Vaeslaps näris kuivanud palukest, mis saiast magusam maitsis; ta tundis sedamaid jõudu kätes kasvavat. Sant ütles:

„Sul vaesel võivad käed küll väsinud olla ühtepuhku rasket kivi ümber ajades?"

Tütarlaps vaatas kahtlaselt vanataadi silmi, nagu oleks tahtnud tunnistada, kas küsimine tõsi või pilkamine pidi olema, ja kui näo lahke ja tõsise leidis, siis kostis ta:

„Kes vaeslapse kätest lugu peab! Veri on alati küünte all ja malk mõõdab selga, kui niipalju ei jõua teha kui perenaine tahab."

Sant käskis lugu pikemalt rääkida, et lapse elu põhjani tundma saaks. Kui vaeslaps jutu oli lõpetanud, võttis vanamees rätiku-räbala kotist, andis lapsele ja ütles:

„Seo õhtul magama heites see rätik oma pää ümber ja ohka südame põhjast: „Magus unenäoke, kanna mind sinna, kust käsikivi leian, mis ise jahvatab, et mu nõdra abi pikemalt tarvis ei oleks!"

Vaeslaps pistis rätiku-räbala põue ja tänas vanameest ande eest, kes sedamaid oma teed läks. Õhtul magama heites tegi vaeslaps, nagu sant teda õpetanud, sidus rätiku pää ümber ja ohkas silmaveega soovisõnu, ehk tal küll enesel palju lootust ei olnud. Ta uinus kergema südamega magama kui muidu. Kaetud silma ette tuli kentsakas unenägu, mis tütarlapse viis pikale teele rändama, kus mitu imelikku juhtumist sündis. Viimaks jõudis ta sügavale maa alla, mis ehk põrgu võis olla, sest kõik näis kole ja võõras. Õueväravad seisid laiali, kus kedagi elavat looma liikumas ei nähtud. Edasi minnes tõusis mürin, nagu oleks käsikivi jahvatamas. Vaeslaps kõndis mürina juhil argsel sammul edasi, kuni ta aida ulu alt suure kirstu leidis, kust seest kivi mürin ta kõrvu kostis. Lapse jõud ei võinud kirstu liigutada, veel vähem paigast tõsta. Sääl nägi ta tallis sõime küljes valge hobuse, ja mõnus mõte tuli talle sedamaid pähe: hobune tallist võtta, köiega kirstu ette rakendada ja sedaviisi kirst ära viia. Ta tegi mõtted tõeks, pani hobuse kirstu ette, istus ise kirstu kaanele, võttis pika vitsa kätte ja hakkas tuhatnelja kodu poole kihutama.

Teisel hommikul unest ärgates tuli tähtis unenägu talle meele, mis nii elav näitas, nagu oleks ta tõesti kaanel tüki maad sõitnud. Silmi laiali sirutades nägi ta kirstu oma ees, aseme kõrval. Asemelt karates võttis ta kehikutäie otri, mis eile õhtul jahvatamata jäänud, puistas terad auku, mis kirstu kaanelt leidis, ja vaata imet:

kivid hakkasid sedamaid mürisema! Natukese aja pärast oli valmis jahu kotis.

Nüüd oli vaeslapsel hõlpus põli; salakivi kirstus jahvatas, mis talle anti, ja tütarlapsel ei olnud suuremat vaeva, kui viljateri päält sisse puistata ja jahu alt välja võtta. Kirstu kaant ei tohtinud iial lahti teha, — sant oli selle kindlasti ära keelnud, öeldes: „See oleks sulle surmaks!"

Perenaine sai mõne aja pärast märku, et kirst jahvatusel vaeslapse abimees oli; ta hakkas sala nõu pidama, tütarlast majast ära ajada ja jahvatamiskirstu tema asemele võtta, mis süüa ei tahtnud. Esiteks tahtis ta jahvatava kirstuga ennast ligemalt tutvustada, et näha saaks, kus imelik jahvataja seisab. Himu kihutas naist ööd ja päevad ega annud talle kuski mahti, enne kui saladuse tundma saaks.

Ühel pühapäeva hommikul käskis ta vaeslapse kirikusse minna, lubas ise koduhoidjaks jääda. Seesugust lahket lubamist polnud vaeslapse kõrv enne veel kuul-

nud; ta pani rõõmuga puhta särgi selga ja paremad hilbud ümber, siis ruttas ta kirikuteele.

Perenaine vahtis niikaua ukselävelt tagant järele, kuni tütarlaps ta silmist kadus, siis võttis ta aidast kehikutäie viljateri, puistas need kirstu kaanele, et kirst jahvatama hakkaks, aga kirst ei teinud seda. Vast kui pihutäis vilja kaane auku pandi, hakkasid kivid tööle; siiski oli naisel palju vaeva ja tööd, enne kui raske kirstu kaane päält jõudis kangutada. Viimaks läks kirstu kaas niikaugelt praokile, et eideke silma sisse usaldas pista, — aga oh õnnetust: elav tuluke kargas kirstust välja ja süütitas perenaise põlema, nagu oleks ta takukoonal olnud; ei jäänud tast suuremat üle kui kamalutäis tuhka.

Kui hiljemini leskmees teist naist tahtis võtta, tuli tal meele, et kasvandik vaeslaps juba inimese-ealiseks oli jõudnud ja seepärast tarvis ei olnud kaugemalt kosjateed ette võtta. Pulmad peeti vaiksel kombel ja kui naabrirahvas õhtul koju oli läinud, läks ka mees noorikuga magama. Teisel hommikul leidis noorik aita minnes, et kirst käsikiviga öösi aidast ära oli kadunud, aga mingit varga jälge polnud nähtavale jäänud. Ehk küll igalt poolt otsiti, ligemalt ja kaugelt kuulati, kas kuski kadunud asja inimeste silma oleks tõusnud, siiski ei ole tänapäevani sest midagi nähtud ega kuuldud. Imelik käsikiviga kirst, mille ükskord unenägu maa alt välja toonud, on niisama imelikult sinna tagasi läinud.

Kaksteistkümmend tütart.

Kehval vabadikul oli kaksteistkümmend tütart, nende hulgas kaks paari kaksikuid. Jumeda näoga tütarlapsed olid kõik terved ja prisked, üliväga viisakad. Vanemate kitsikut elamist vaadates näitas küll mitmele mõistmata, kuidas nad hulgale lastele päätoitu ja kehakatet jõudsid muretseda; lapsed olid igapäev pestud silmadega, silutud juustega, ja ikka olid neil puhtad, valged särgid seljas, otsegu saksa lastel. Mõned arvasid vabadikul salavarakandja olevat, teised pidasid teda nõiaks, mõned teised jälle tuuletargaks, kes tuulispääna salavara pidi kokku riisuma. Aga tõeliselt oli lugu hoopis teisiti.

Vabadiku naisel oli sala-õnneandja, kes lapsi toitis, kasis ja haris. Kui ta tütarlapse-põlves alles võõras ta-

lus teenimas oli, nägi ta kolm ööd ühtejärge unes uhke naisterahva enese juure tulevat, kes teda jaaniööl küla allikale käskis minna. Ta ehk ei oleks seda unenägu palju tähele pannud, kui jaaniõhtu tule ääres hääleke talle alaliselt sääsena kõrva poleks pirisenud: „Mine allikale, mine allikale, kus su õnne veesooned immitsevad!"

Ehk ta küll natuke kohkus salanõu kuuldes, siiski võttis ta viimaks julgust, lahkus teiste tütarlaste hulgast, kes kiigel ja tule ümber käratsesid, ja hakkas allika poole sammuma. Aga mida ligemale ta jõudis, seda enam lõi ta süda kohkuma; ta oleks vist teelt tagasi läinud, kui sääse hääleke kõrvas mahti oleks annud; nüüd pidi ta vägisi edasi minema.

Ligemale jõudes nägi ta valges riides naisterahva allika ääres kivi otsas istuvat. Kui see tulija kartust nägi, tõusis ta jalule ja läks mõne sammu tütarlapsele vastu, pakkus teretades kätt ja ütles:

„Ära karda, armas laps, ega ma sulle kurja tee! Pane tähele ja pea meeles, mis sulle kuulutan. Tänavu sügise tulevad sulle kosilased; mees on kehv kui sinagi, siiski ära hooli sest, vaid võta ta viinad vastu. Te olete mõlemad hääd inimesed, seepärast tahan teile õnne tuua ja teid edasi aidata; aga murekandmist ja kätetööd ärge jätke maha, muidu ei või ükski õnn teil kesta. Säh, võta see kotike ja pista oma tasku, sääl ei ole muud sees kui mõned lähkrikivid. Saad sa esimese lapse ilmale toonud, siis viska üks kivike kaevu, et sind vaatama tulen. Kui laps ristimisele viiakse, tahan vaderiks minna. Meie tänaöösisest kokkusaamisest ja jutust ära lausu kellelegi sõnakest, ja sedapuhku jätan jumalaga!"

Nõnda rääkides oli imeline võõras tütarlapse silmist kadunud, otsegu maa alla vajunud. Tütarlaps ehk oleks ka seda lugu unenäoks arvanud, kui kotike ta pihus teisiti poleks tunnistanud; kotist leidis ta kaksteistkümmend lähkrikivi.

Kuidas neitsi jaaniööl ennustanud, nõnda sündis hiljemini: tütarlaps viidi sügisel mehele, ja kosilane oli kehv sulane. Teisel aastal tõi noorik esimese tütre ilmale; tuletas meele, mis tal jaaniööl tüdrukupõlves oli juhtunud, tõusis salamahti sängist, läks kaevule ja viskas ühe kivikese kaevu. Kivike kukkus sulpsatades kaevu! Sedamaid seisis valges riides lahke neitsi ta ees, öeldes:

„Ma tänan, et sa mind meeles pidasid. Saada tuleval pühapäeval kahe nädala pärast laps ristimisele, ma lähen siis ka kiriku ja tahan lapsele vaderiks olla."

Kui laps kiriku viidi, tuli võõras naisterahvas, võttis lapse oma sülle ja laskis ta ristida. Pärast ristimist sidus ta hõberublatüki lapse mähkmeisse ja saatis tütre emale tagasi. Nõnda sündis hiljemini lugu iga lapse sündimise ajal, kuni neid tosin täis saanud. Viimse lapse sündimisel oli neitsi ütelnud tütre emale:

„Tänasest päevast ei saa sinu silm mind enam näha, ehk ma küll nägemata igapäev sinu ja su laste ümber ta-

han olla. Kaevu vesi kosutab su lapsi paremini kui kallimad road. Jõuab aeg kätte, kui su tütred mehele lähevad, pead sa igaühele ta rublatüki kirstu kaasa andma, mille vaderiandeks kinkisin. Suuremat uhkust ei pea neil tüdrukupõlves olema, kui kõige puhtamad särgid ja rätikud äri- ja pühapäeval."

Lapsed kasvasid ja kosusid, et lust oli näha; leivapalukest leiti enamasti ikka vabadiku majas, mõnikord ka servet; siiski näis kaevu vesi lastele ja vanematele kõige rohkem tuge andvat.

Vanem tütar sai nõukale perepojale mehele. Ehk tal küll suuremat viia ei olnud, kui mõned riidehilbud, siiski tehti kirst, pandi riided ja vaderi rublatükk sinna sisse. Mehed leidsid kirstu vankrile tõstes väga raske, arvasid kive sees olevat, sest et muud varandust kehval vabadikul ometigi tütrele ei olnud kaasa anda. Nooriku imestus oli suurem, kui ta peiu kodus kirstu lahti tehes selle lõuendipakkudega täidetud ja põhjas nahkkotis sada hõberubla leidis.

Sama lugu sündis hiljemini iga tütrega, keda kauaks vanemate juure ei jäetud, kui rahva suus korra avalikuks tõusnud, mis rikas kirst igaühele kodunt kaasa oli antud.

Aga üks neist väimeestest oli väga ahne: ta ei tahtnud sellega leppida, mis noorik kirstus kaasavaraks toonud, vaid mõtles: vanemail võib palju salavarandust veel kodus olla, kui igale tütrele nii palju jõuavad kaasa anda.

Seepärast läks ta ühel päeval äiale võõrsiks ja hakkas vara nuiamà. Vabadik ütles tõtt mööda:

„Mul ei ole midagi varandust hinge taga, niisama vähe jõudsin oma tütardele suuremat anda kui ühe kirstu. Mis igaüks oma kirstust leidnud, ei tulnud minu käest, vaid oli ristiema vaderianne, kes igale lapsele ristimispäeval ühe rublatüki kinkis. Sest heldusеandest oli hiljemini vara kirstu kasvanud."

Ahne väimees ei uskunud äia juttu, ähvardas kohtusse kaevata, et vanamees sorts ja tuuletark olevat, kes kurjaga palju varandust kokku korjanud. Et vabadik niisugust süüd hingel ei teadnud olevat, ei kartnud ta väimehe ähvardust. Aga väimees täitis ähvarduse ja kaebas kohtusse. Kohus laskis teised väimehed oma ette kutsuda, nõudis neilt, kas igaüks niipalju varandust oli saanud.

Mehed tunnistasid tõeks, et igaüks kirstutäie lõuendipakkusid ja sada hõberubla oli saanud. Seda peeti väga imeks, kõik ümberkaudne rahvas teadis vabadiku kehva olevat, kellel muud varandust ei olnud kui kaksteistkümmend kaunist tütart. Et need tütred maast madalast ikka puhaste valgete särkidega olid käinud, teadis rahvas, ometigi polnud keegi neil veel suuremat uhkust näinud, ei sõlge või preesi rinnas ega kirjut rätikut kaelas.

Kohtuvanemad võtsid nõuks imeliku loo pikemalt läbi katsuda: kas vanamees tõesti nõid pidi olema.

Ühel päeval läksid kohtuvanemad hulga teenritega linnast välja, tahtsid vabadiku maja ümber vahid panna, et keegi jooksu ei pääseks või mingit vara salamahti kõrvale ei viiks. Ahne väimees võeti teejuhiks kaasa.

Kui nad metsa ääre jõudsid, mille varjus vabadiku hurtsik seisis, pandi vahid igale poole valvama, et säält ainustki loomakest pakku ei põgeneks, enne kui asi selgeks saab. Ka hobused jäeti siia ja mindi jala teerada mööda otsekohe hurtsiku poole. Teejuht väimees käskis tasa astuda ja keelis rääkimast, et sorts tuule tiivul eest ära ei põgeneks. Natukese aja pärast jõudsid nad hurtsiku ligidale, kui korraga imelik hiilgus puude vahelt neile silma tõusis. Eemal tuli suur ilus hoone nähtavale, mis üsna klaasist oli tehtud, ja kus mitusada küünalt põles, ehk küll päikesepaistel õues ja toas muidugi küllalt valge oli. Kaks sõjameest, pääst jaluni raudriides, pikad paljad mõõgad käes, seisid vahiks ukse ees. Kohtuhärrad ei teadnud, mis nad imeloost pidid arvama, see näitas enam unenägu kui tõde. Siis astus priske noormees, siidiriides, toa uksest ja ütles:

„Meie kuninga proua andis käsu ülemat kohtuhärrat oma ette kutsuda."

Ehk küll kohtuhärra natuke hirmu tundis, siiski astus ta noormehe kannul üle läve tuppa.

Kes jõuaks uhkust ja ilu rääkida, mis toas tema silma ette tõusis. Uhkes kirikusuuruses toas istus naisterahvas aujärjel siidi, sameti ja kullaga ehitud. Paar jalga tast madalamal istusid vähematel kuldtoolidel kaksteistkümmend ilusat neidu, niisama uhkesti ehitud, kui kuningaproua isegi, aga kuldkrooni ei olnud neil kellelgi pääs, nõnda kui proual. Mõlemal pool tuba seisis hulk teenreid, kõik valgeis siidiriideis, kuldkeed kaela ümber.

Kui ülem kohtuhärra kummardades ligemale astunud, küsis kuningaproua:

„Mispärast olite täna hulga sulastega linnast välja tulnud, otsegu kurjategijaid püüdma?“

Kohtuhärra tahtis vastata, aga ehmatus oli paelutanud ta keele kütkesse, nii et sõnakest suust ei saanud.

„Mina tean küll kurjuse ja valekaebamise,“ jätkas proua juttu, „sest minu silma ees ei seisa miski varjul. Laske valelik kaebaja siia tulla, aga pange käed ja jalad tal enne raudahelaisse, — siis tahan ta üle kohut mõista. Ka teised kohtuhärrad ja teenrid peavad tuppa astuma, et lugu avalikuks tõuseks ja nad hiljemini võiksid tunnistada, et siin kellelegi ülekohut ei tehta.“

Üks neist siidiriides sulastest ruttas toast käsku täitma. Natukese aja pärast toodi kaebaja väimees tuppa, käed ja jalad ahelais, ja kuus raudriietega sõjameest tal vahiks. Nende jälil tulid teised kohtuhärrad ja nende sulased tuppa. Siis hakkas kuningaproua nõnda rääkima:

„Enne kui ülekohtusele teenitud palga kohtuotsuseks mõistan, pean teile asjaloo lühidalt seletama. Olen ülem veevalitseja; kõik allikasooned, mis maa seest immitsevad, seisavad minu voli all. Tuulekuninga vanem poeg oli mu armuke, aga et isa talle luba ei annud naist võtta, pidime oma abielu ta ees salamahti hoidma, niikaua kui ta elas. Et mul võimalik ei olnud lapsi kodus kasvatada, seepärast vahetasin igakord, kui vabadiku naine maha oli saanud, tema lapse oma lapse vastu ära. Vabadiku lapsed kasvasid minu tädi peres kasvandikkudena üles. Kui aeg tuli, et vabadiku tütardest üks mehele pidi viidama, siis tuli teist korda vahetamine. Igakord lasin öösi enne pulmi oma tütre ära tuua ja vabadiku lapse asemele viia. Vana tuulekuningas oli juba ammugi alavoodil maas, et meie pettust tähele ei pannud. Ristimispäeval kinkisin igale lapsele ühe rublatüki, mis temale kirstus tulevast kaasavara pidi sigitama. Väimehed olid ka kõik noorte naiste ja nende varaga rahul, aga see üleannetu ahne, keda siin ahelais näete, hakkas äia pääle valekaebust ajama, millega ta enesele suuremat varandust lootis saada. Kahe nädala eest suri vana tuulekuningas, kus mu abikaas ta asemele valitsejaks tõusis. Nüüd ei ole meil pikemalt tarvis abielu ja lapsi varjul hoida. Siin istuvad teie nähes minu kaksteistkümmend tütart; nende kasuvane-

mad, vabadik oma naisega, on minu juures armuleival, kuhu nad surmani jäävad. Aga sina, üleannetu kuri loom, kelle rauda lasksin panna, pead sedamaid teenitud palga saama. Lasen sind ahelate kütkes kuldmäkke vangi panna, et su ahned silmad alati kulda näeksid, aga mitte põrmukest sellest su näpu vahele ei pea tulema. Seitsesada aastat pead seda piina kannatama, enne kui surmale meelevald antakse sind puhkama viia. See on mu kohtuotsus."

Kui kuningaproua nii pikalt oli rääkinud, tõusis kärgatus, kui raske kõue müristamine, nii et maapind värises ja kohtuhärrad sulastega seltsis uimaselt maha langesid. Minestusest pääsedes leidsid nad endid metsas, kuhu teejuht nad enne oli viinud, aga sääl, kus uhke klaashoone praegu kõige ilu ja uhkusega oli seisnud, immitses väike allikas selget külma vett maa seest välja.

Vabadikust, ta naisest ja ahnest väimehest ei olnud hiljemini kuski kuulda ega näha; aga leseks jäänud nõukas naine oli sügisel teisele mehele saanud, kellega ta õnnelikult surmani elas.

Kuidas vaeslaps kogemata õnne leidis.

Kord elas kehv päeviline, kes oma naisega päevast päeva vaesel viisil pääd toitis. Kolmest lapsest oli noorem, üks poeg, järele jäänud, kes sel ajal üheksa-aastane oli, kui vanemad teineteise järele mulda viidi. Poisikesel ei olnud paremat nõu, kui hääde inimeste uste eest minna leivapalukest kerjama. Aasta pärast juhtus ta nõuka peremehe tallu, kus sel puhul karjapoisikest tarvis oli. Peremees ei olnud küll kuri, aga püksid seisid naise jalas, kes kui tulehark kõigi üle majas valitses. Kuidas vaeslapse käsi siin käis, võib igamees arvata. Peksmine, mis ta igapäev sai, oleks kolmele enam kui küll olnud, aga leiba ei antud iial, et kõht täis oleks saanud. Aga et vaeslapsel midagi paremat loota ei olnud, pidi ta häda kannatama.

Õnnetul kombel oli lehm ühel päeval karjast kadunud; küll lõhkus poisike päikese veeruni mööda metsa paigast teise, aga ei leidnud kadunud lehma. Ehk ta küll teadis, mis lugu tal seljaga kodu saab olema, siiski pidi ta

pärast päeva karja koju ajama. Päike ei olnud veel kaua taeva servast vajunud, kui ta kuulis juba perenaise hääle:

„Laisk koer! kuhu sa karjaga jääd?“

Ei aidanud siin pikem kõhklemine, kui aga kiiresti koju ja kepi alla.

Ehk küll juba õhtuhämarik käes oli, kui kari õueväravasse jõudis, oli terase perenaise silm kohe ühe lehma leidnud puudu olevat. Sõnalausumata tõmbas ta ligema teiba aiast, millega poisikesele selga hakkas virutama, nagu tahaks teda peeneks tampida. Tulises vihas oleks ta poisikese surnuks nottinud või eluaegseks sandiks teinud, kui peremees, kisa ja nuttu kuuldes, halastuse pärast väetile appi ei oleks jõudnud. Et ta tigeda naise kombed põhjani tundis, seepärast ei usaldanud ta järsku vahele minna, vaid püüdis vahemehena lepitada. Ta ütles pool paludes:

„Jäta ta jalaluud murdmata, et ta võib kadunud lehma minna otsima! Sest saame enam kasu kui ta surmast.“

„Tõsi küll,“ ütles perenaine, „ega raibe ometigi kallist lehma maksa,“ andis siis veel mõne kibeda vopsu pääle kauba ja saatis ta metsa lehma otsima. Ähvardades lisas ta veel juure:

„Kui lehmata tagasi tuled, siis peksan su surnuks.“

Nuttes ja oiates läks poisike väravast välja otsekohe metsa, kus ta päeval karjaga oli olnud, otsis kõik öö mööda metsa, aga ei leidnud kustki lehma jälgi.

Kui teisel hommikul päike koidu rüpest tõusnud, oli poisikesel peetud nõu otsus käes. Ta ütles: „Saagu minust mis saab, aga koju ma enam ei lähe.“ Nende sõnadega andis ta kandadele tuld ja jooksis joonelt ühtepuhku edasi, nõnda et kodu tal selja taha jäi ja iga sammuga tal kaugus kasvas. Kui kaua ja kui kaugele ta nõnda oli joosnud, seda ei teadnud ta isegi, aga kui tal viimaks jõud rauges ja ta otsegu surnu maha langes, seisis päike juba pea lõuna kõrgusel. Viimaks ärkas ta raskest unest ja tundis nagu veemärga suus olevat. Silmi laiali ajades nägi ta väikese vanamehe pika halli habemega oma ees seisvat, kes parajasti lähkrile prunti tahtis pääle panna.

„Anna mulle veel juua!“ palus poisike.

„Tänaseks on sulle sest küllalt,“ kostis vanataat; „kui mu teerada mind kogemata siia ei oleks toonud,

siis oleks see olnud sul vist viimane magamine, sest sa olid juba poolsurnud, kui su leidsin."

Siis vanataat nõudis poisikeselt pikemalt otsust, kes ta pidi olema ja kuhu ta tahtis minna. Poisike rääkis kõik oma elujuhtumised sest ajast, kui ta võis mäletada, kuni eileõhtuse peksuni, ja kuidas ta seepääle oli pakku läinud. Sõnalausumata ja sügavas mõttes oli vanataat ta juttu kuulanud, ja kui poiss tüki aega vait seisnud, ütles vanamees tõsisel sõnal:

„Minu armas vaene laps! Sul ei ole lugu parem ega pahem olnud kui teistelgi, kelle armsad hellitajad ja pisarate pühkijad hauasängis mulla all puhkavad. Tagasiminek ei ole sul enam võimalik. Oled sa korra jooksu läinud, siis pead endale otsima uut õnne maailmas. Et mul enesel ei maad, ei maja, ei naist ega last pole, seepärast ei või ma ka sinu eest pikemalt hoolt kanda; aga üht hääd nõu tahan sulle ilma hinnata anda. Maga siin täna öösi rahulikult puhates; hommikul, kui päike tõuseb, pane seda kohta teraselt tähele, kust päike üles kerkis. Ses sihis pead rändama, nõnda et igal hommikul päike sul silmi ja õhtul alla veerdes kuklasse paistab. Tee on küll natuke pikk, aga seda ei tohi sa mitte pahaks panna. Jõud kasvab sul iga päevaga. Seitsme aasta pärast seisab kõrge mägi su ees, nõnda et mäehari pilvini ulatab. Sääl õitseb sinu tulevane õnn. Võta mu leivakott ja lähker; nende seest leiad sa igapäev niipalju toitu ja keelekastet, kui sul parajasti tarvis läheb. Aga hoia, et sa leivaraasukest ega joogipiiska iial ilma-asjata ei raiska, muidu võiks sinu toiduallikas hõlpsasti otsa saada. Näljasele linnule ja janus elajale on sul luba rohkusest anda. Jumal näeb seda lahke meelega, kui loom teisele hääd teeb. Leivakoti põhjast leiad kokkurullitud kobrulehe. Seda hoia väga hoolsasti. Tuleb sulle teel jõgi või järv vastu, siis laota kobruleht vee pääle laiali, ta moondub sedamaid lootsikuks ja kannab su üle lainete. Siis mässi leht jälle kokku ja pista oma leivakotti."

Selle õpetuse pääle andis ta poisile oma leivakoti ja lähkri, ja hüüdis siis: „Jumalaga!" ja oli teisel silmapilgul poisikese silmist kadunud.

Poisike oleks selle asja pidanud unenäoks, kui mitte kingitud leivakott ja lähker ta käes lugu tõeks ei oleks tunnistanud. Ta hakkas nüüd leivakotti läbi katsuma, ja

leidis säält seest poole leiba, karbikese silku ja teise võid ja kauni tükikese seakamarat veel päälegi. Niisugust maiust ei olnud ta suu kaua aega maitsnud. Lähkrist leidis ta märga, mis pooliti nagu rõõsk piim ja pooliti kui mõdu maitsis ja väga suupärast oli. Kui poisike oli kõhu täitnud, heitis ta magama, leivakott ja lähker pää all, et varas neid ei võiks käpata.

Teisel hommikul ärkas ta päikesega üheskoos, karastas jälle oma liikmeid ja läks siis rändama. Imelikul viisil ei tunnud ta oma jalus iial väsimust; vast tühi kõht tuletas talle meele, et lõunaaeg oli kätte jõudnud. Ta täitis kõhu nüüd maitseva toiduga, magas hää tüki aega ja rändas siis jälle kaugemale. Et ta eksimata õigel teel oli käinud, tunnistas allaveerev päike, mis tal just kuklas seisis.

Nõnda oli ta mitu päeva juhatatud sihis edasi käinud, kui ühe väikese järve oma ees nägi. Siin võis ta kobrulehe võimu katsuda. Kuidas vanamees ette oli ütelnud, nõnda sündis lugu: väike lootsik aerudega seisis veepinnal. Poiss astus lootsikusse ja mõni tugev aerutõmme viis ta teisele kaldale. Sääl oli lootsikust saanud jälle endine kobruleht, mis leivakotti pisteti.

Sel kombel oli poisike juba mitu aastat rännanud, kuna söögi- ja joogitagavara leivakotist ja lähkrist mitte ei kahanenud. Võisid nüüd küll ehk juba seitse aastat möödas olla, sest ta oli tugevaks noormeheks sirgunud, kui ta ühel päeval kaugelt kõrge mäe oma silma sai, mis kõige vähemalt pilvede kõrgune näis olevat. Siiski läks veel enam nädalat aega käies, enne kui ta mäele jõudis. Viimaks sinna saades istus ta mäe jalale puhkama, et näha saada, kas vanamehe ettekuulutused tõeks lähevad.

Ta ei olnud veel kaua istunud, kui iseäralik sisisemine kaugelt ta kõrva ulatas ja natuke aega hiljemini suur madu nähtavale tuli, kes kõige vähemalt kahekümne sülla pikkune oli ja loogeldes natuke maad eemal säält mööda läks, kus noormees istus. Ehmatus oleks ta liikmed nagu halvanud, seepärast ei võinud ta eest ära põgeneda; aga niisama kiiresti oli madu tast mööda läinud.

Tükk aega jäi nüüd kõik ümberringi vaikseks. Siis näis tema arvates, nagu tuleks kaugelt üks raske kere hopp! hopp! hüpates tema ligemale. See oli suur konn,

kaheaastase hobusesälu kõrgune. Ka see kole loom läks poisist mööda ilma teda nägemata.

Siis kuulis ta ülal kanget kohinat, nagu oleks raske äikesepilv tõusmas. Kui noormees oma silmad tõstis, lendas kõrgel ta pää üle suur kotkas samas sihis, kuhu enne madu ja konn olid läinud.

„Need on imelikud asjad, mis mulle õnne toovad!" mõtles noormees.

Korraga näeb ta äkki mehe musta hobuse seljas oma poole tulevat. Hobusel näisid olevat tiivad jalgade küljes, sest ta lendas tuule kiirusel.

Kui võõras mees nägi noormehe mäe ääres istuvat, pidas ta hobuse kinni ja küsis:

„Kes läks siit mööda?"

Noormees kostis: „Esiteks suur madu, küll kahekümne sülla pikkune, siis suur konn, kaheaastase sälu kõrgune, ja viimaks suur kotkas kõrgelt üle minu pää. Kui suur ta oli, seda ei võinud ma mitte arvata, aga ta tiibade kohin oli kange äikesepilve sarnane."

„Sa oled õieti näinud," ütles võõras: „need olid mu kõige suuremad vaenlased, keda praegu taga kihutan. Sinu võiksin teenistusse võtta, kui sul midagi paremat ei ole nõuks peetud. Roni mäest üle, siis saad otsekohe minu maija. Mina jõuan, kui mitte juba varem, sinuga ühes sinna."

Noormees lubas tulla, mispääle võõras kui tuul kaugemale sõitis.

Tee mäest üle ei olnud kerge. Meie rändajal läks kolm päeva aega, enne kui mäeharjani jõudis, siis jälle kaks päeva, enne kui teiselt poolt alla sai. Sinna tulles leidis ta peremehe juba kodu eest. See rääkis talle, kuidas ta mao ja konna õnnelikult tapnud, aga kotkast ei olnud ta kätte saanud. Siis küsis ta noormehelt, kas tal himu oleks aastasulaseks jääda.

„Hääd sööki pead igapäev niipalju saama, kui tahad, ka palgaga ei taha ma mitte ihnustada, kui oma ametit ustavalt pead."

Pärast kauba sobitamist talutas peremees uut sulast igas kohas majas ümber ja näitas talle, mis tal tuleb teha. Sääl oli koobas kalju sees kolmekordsete raudustega kinni pandud.

„Koopas seisavad mu kurjad koerad ahelate küttes," ütles peremees; „kanna hoolt, et nad ukse alla auku ei kaeva ega välja tule. Sest pead teadma, et kui aga üks neist koertest peaks lahti pääsma, siis enam võimalik ei oleks teisi kinni hoida, vaid nad läheksid ninamehe jälil ka minema ja hävitaksid kõik ära, mis maa pääl elab. Kui viimaks viimane koer vangist pääseb, siis on ilma ots käes, ja päike oleks viimast korda paistnud."

Seepääle talutas ta sulase mäe juure, mida Jumal ei olnud loonud, vaid mis väga suurtest üksteise pääle hunnikusse pandud kaljurahnudest inimeste käte abil tehtud.

„Need kivid," ütles peremees, „on seks kokku kantud, et kui koerad ukse alla augu on kaevanud, sedamaid uue kivi võib ette veeretada. Härgi, kes peavad kivi vedama, tahan sulle laudas näidata, sind ka pikemalt õpetada, mis sääljuures pead tähele panema."

Laudast leidsid nad umbes sada musta härga, igaühel oli seitse sarve pääs; need härjad olid rohkesti kaks korda nii suured, kui kõige suurem sirkase härg.

„Kuus paari neist härgadest, kivivankri ette rakendatud, veavad kivi hõlpsasti ära. Tahan sulle anda raudkangi, millega kivi külge pead puutuma; siis veereb ta ise vankrile. Sa näed, su vaev ei ole mitte suur, aga seda suurem valvus peab sul olema. Kolm korda päevas pead ust vaatama ja kord öösi, et mitte õnnetust ei sünniks; muidu võiks kahju suurem olla, kui mulle jõuaksid vastata."

Lühikese ajaga oli meie sõber oma uue ameti ära õppinud ja see oli talle väga meele pärast; igapäev kõige paremad söögid ja joogid, mida inimese süda aga iial võis ihaldada. Kahe-kolme kuu pärast olid koerad augu ukse alla kraapinud, kust nina võisid läbi pista; aga sedamaid pandi uus kivi toeks ette, ja koerad pidid oma tööd jälle alustama.

Nõnda läks mitu aastat mööda; meie sulane oli kauni hulga rahakopikaid oma teenitud aastapalgast tallele pannud. Siis ärkas ta südames igatsus, ükskord jälle teiste inimeste hulka tagasi minna, sest et ta mitmel aastal muud inimest ei olnud näinud kui oma peremeest. Peremees oli küll ikka väga hää ta vastu, aga aeg läks koledal kombel igavaks, iseäranis siis, kui peremehel pikk magamistuju pääle tuli, kus ta igakord seitse nädalat vahetpidamata uinus ja nähtavale ei tulnud.

Nüüd oli peremehele jälle niisugune magamistuju pääle tulnud, kui ühel päeval äkki suur kotkas kaljumäe otsa istus ja nõnda juttu alustas:

„Eks sa ole suur alp, et oma kauni elu hää söögi ja joogi eest ära annad. Hoitud rahast ei ole sul midagi kasu, sest siin ei ole inimesi, kel seda tarvis läheks. Võta peremehe tuulejalgne hobune, köida talle rahakott selga, istu ise koti otsa ja sõida sinnapoole, kuhu päike looja läheb; siis saad mõne lühikese nädala pärast jälle rahva hulka. Aga hobuse pead raudahela külge kinni köitma, et ta ära ei võiks joosta. Muidu läheb ta endise peremehe juure jälle tagasi ja peremehel on võimalik sind kiusama tulla. Aga kui tal hobust ei ole, siis on tal jalad kammitsas."

„Kes siin siis peab koeri vahtima, kui ära lähen, seni kui peremees magab?" küsis sulane.

„Alp sa oled ja albiks sa jääd!" kostis kotkas. „Kas sa siis sest veel ei ole aru saanud, et armas Looja teda

seks on loonud, et ta põrgukoeri peab vahtima. See on selge laiskus, kui ta seitse nädalat magab. Kui tal enam võõrast sulast ei ole, küllap ta siis pikast unest võõrdub ja oma ametit hakkab täitma."

See nõu oli sulasele väga meele pärast. Ta tegi, kuidas kotkas oli rääkinud, võttis hobuse, köitis oma rahakoti tema selga, istus ise koti otsa ja sõitis minema. Veel ei olnud ta mäest kuigi kaugele jõudnud, kui ta peremeest juba oma selja taga kuulis hüüdvat:

„Pea kinni! pea kinni! Mine sa Jumala nimel oma rahaga, aga jäta mulle minu hobune!"

Sulane ei võtnud seda kuulda, vaid sõitis rahulikult edasi, kuni ta mõne nädala pärast jälle surelikkude inimeste seltsi sai. Sääl ehitas ta endale kena maja, kosis noore naise ja elas õnnelikult rikka mehena. Kui ta veel ei ole surnud, siis elab ta alles tänapäev; aga tuulejalgne hobune on juba ammugi otsa saanud.

Puulane ja Tohtlane.

Kitsil peremehel oli seepärast alati tüli ja meelehaigust, et sulased ja tüdrukud ta juures iial paika ei pidanud. Ehk ta enam tööd küll nende käest ei tahtnud kui teisedki, siiski oli see vahe, et ta teenijatele niipalju süüa ei annud, et nad oleksid kõhu võinud täita. Kes veerandi või poole aastat koerapõlve oli kannatanud, selle sundis nälg jälle hulkuma; ja kui viimaks ümberkaudu avalikuks tõusis, mispärast pere ära oli läinud, siis ei olnud ihnsal peremehel kogunisti enam võimalik sulaseid saada.

Kaugel Alutaga elas kuulus tark, selle juure tõttas peremees nõu küsima, viis targale kotitäie raha ja muud meelehääd ja küsis nõu: kas võimalik ei oleks niisugust sulast ja tüdrukut leida, kes vähema toiduga lepiksid ja peremeest paljaks ei sööks. Tark kostis:

„Võimalik on asi küll, aga see käib üle minu jõu; sa pead vana peremehe juure minema, kes sind üksi võib aidata."

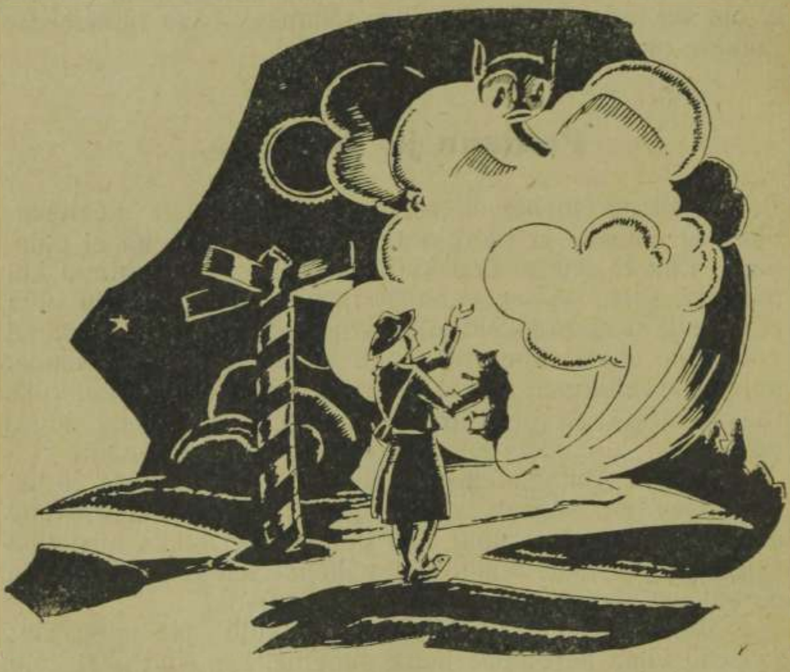
Seepääle andis ta pikemalt õpetust, kuidas mees kolm neljapäeva õhtut natuke aega enne keskööd, must jänes kotis, ristteele pidi minema ja sääl vilistama, et vana peremees tuleks.

„Katsu siis ise, kuidas kaupa saate," ütles tark, „mina ei või sääl pikemalt mitte aidata. Aga ära lase ennast petta."

Mees küsis, kust ta musta jänese pidi saama, ja tark käskis musta kassi kaasa võtta.

Kui nüüd esimene neljapäev tuli, pistis peremees kassi kotti ja läks ristteele, ehk küll hirm tal natuke nahas oli. Ta vilistas ja ootas, aga ei tulnud kedagi. Viimaks vilistas veel korra ja mõtles: „Kui ta nüüd ei tule, siis olen asjata käinud."

Tuules tõusis kohinat, kui oleks sepalõõts puhunud, siis nägi ta musta kogu ülal tuuleõhus lendavat ja hääl küsis: „Mis sa tahad, vennike?"

„Mul on must jänes müüa," kostis mees.

„Tule tuleval neljapäeval, mul ei ole täna aega sinuga kaupa teha," ütles hääl, ja sedamaid kadus kogu vaataja silmist.

Mees oli küll natuke pahane, et asjata oli käinud, aga mis see aitas, ülemate vastu peab alam kannatlik olema.

Teisel neljapäeval läks asi paremini korda. Sai ta esimest korda vilistanud, siis tuli väike vanamees, kaelkott kaelas, ja küsis: „Mis sa tahad, vennike?“

Mees kostis jälle: „Mul on must jänes müüa.“

„Mis ta hind on?“ küsis võõras vanamees.

Mees kostis: „Ma ei taha jänese eest suuremat hinda, kui ühe sulase ja tüdruku, kes mind teenivad, aga mind paljaks ei söö.“

„Mitme aasta pääle tahad kauba teha?“ küsis vana peremees.

„Minu pärast niikaua kui ma elan,“ andis talumees vastuseks.

Aga võõras tähendas, et see kogunisti võimalik ei ole, ja nad muud kaupa ei või sobitada kui seitsme või kaks korda seitsme aasta pääle. Talumees oli sellega rahul.

„Tule siis tuleval neljapäeval, too oma must jänes kaasa, siis toon sulle sulase ja tüdruku, kes su käest süüa ega juua iial ei tarvita, aga põuasel ajal pead nad ööseks vette likku panema, muidu närtsivad nad ega suuda enam tööd teha.“

Mees oli kolmandal neljapäeva õhtul jälle ristteel, vilistas ja vana peremees tuli sedamaid sinna, aga üksi, ei olnud tal sulast ega tüdrukut kaasas.

„Sa pead mulle nimetissõrmest andma kolm tilka verd kauba kinnituseks, et sa ei või taganeda,“ ütles võõras.

Mees küsis, kus sulane ja tüdruk pidid olema.

„Kotis,“ kostis vana peremees.

Et kaelkott suur ei olnud, seepärast kartis talumees pettust. Võõras, kes ta mõtet näis tundvat, ütles: „Mina ei peta sind!“ Sasis korra kaelkotti ja viskas takukoonla suuruse topsi välja, öeldes: „Siin on su sulane!“ Pikk laiade pihtadega mees seisis sedamaid vanataadi kõrval. Teisest topsist, mis kotist visati, sündis tüdruk.

„Sinu teenrid on siin, kes süüa ei taha,“ ütles võõras. „Nüüd anna kinnituse veretilgad ja must jänes mulle vastu, siis võid koju minna.“

Mees tegi nõnda, kuidas kästud, ja küsis viimaks, mis uute teenrite nimi pidi olema.

„Sulase nimi on Puulane ja tüdruku nimi Tohtlane," ütles vana peremees, pistis arvatud jänese kotti ja läks siis oma teed. Talumees läks oma pererahvaga koju.

Sulane ja tüdruk tegid igapäev hommikust õhtuni tööd, aga ei küsinud iial süüa, mis peremehele väga armas oli, ja kui nad mõnikord palaval suvepäeval närtsinud näitasid, siis pandi nad ööseks likku, ja teisel hommikul olid nad sama prisked ja tugevad kui ennegi. Ihnus peremees pani nüüd rahavara iga aasta rohkem kokku, sest et tal pererahvale tarvis ei olnud ei leiba ega palka maksa. Sedaviisi olid kaks korda seitse aastat mööda läinud, nõnda et aga mõni nädal veel puudus. Peremehel tuli mure, et teenijad võiks kaotada; seepärast mõtles üht ja teist, kuidas võimalik oleks aega pikendada.

Ühel hommikul oli ta üles tõusnud ja näinud, et sulane ja tüdruk veel tööl ei olnud. Ta arvas nad lakas alles magavat ja ronis mööda redelit üles. Aga sääl ei olnud kedagi looma leida. Asemelt, kus nad olid maganud, leidis ta mädanenud puukännu ja hunnikukese kasetohtu. Äkki mõistis ta, mis tüdruku ja sulase nimed olid tähendanud, kes vist muud ei võinud olla, kui puust ja tohust nõiduse võimul tehtud. Ta tahtis praegu mööda redelit hakata alla minema, kui üks käsi ta kõrist kinni võttis ja ta säälsamas ära kägistas. Naine ei leidnud hiljemini lakast muud kui kolm verepiiska. Aita minnes pani ta tähele, et viljasalved tühjad ja rahakirst kolletanud kaselehtedega oli täidetud. Nõnda oli korraga kõik vara lõpnud ja lesknaine suri mure pärast ka ära, ehk ta küll sest teada ei saanud, et vanapoiss peremehe oli kägistanud, kes ahnuses oma hinge talle oli müünud. See oli siis ahnele mehele palgaks, et ülekohtusel kombel oma rikkuse oli kokku pannud.

Udumäe kuningas.

Kord olid külalapsed õitsel metsas; öö oli külm ja udune, nõnda et tule ääres soojus kohmetanud käsi enam ei tahtnud painutada. Korraga ütles keegi terase vaimuga tütarlaps:

„Tahan ennemini tüki maad joosta, see teeb mulle enam sooja kui tule ääres istumine."

Nõnda rääkides pistis ta teiste seltsist jooksu. Teised naersid taga järel ja ütlesid: „Küll ta tuleb pea jälle tagasi!“ Aga väike jooksik ei tulnud tagasi.

Kui hommikul koit juba väljas oli, hakkasid nad kadunud tütarlast hüüdma, aga kustki poolt ei tulnud häält vastu. Lapsed arvasid: ta on vississti külla läinud. Kodu ei leitud väikest jooksikut kustki. Vanemad läksid metsa tütart otsima; käisid enam kui poole päeva ühest paigast teise, ilma et jälgi oleksid leidnud. Nüüd tõusis neil hirm, et metsalised ehk lapse olid tapnud. Mure ja kurbusega läksid nad õhtu eel koju tagasi.

Kadunud laps oli tüki maad teistest ära joosnud, kui ühele mäerünkale jõudis, kus tuluke põles; muud ei võinud ta paksu udu läbi näha. Laps arvas tule juures teisi õitselisi olevat, ronis mööda mäekinku üles ja nägi, et halli habemega ühe silmaga vanamees tule ääres küljeli maas oli ja raudkepiga tuld kokku lükkas.

Laps tahtis kohkudes jälle tagasi minna, aga vanamees oli teda juba näinud ja hüüdis valju häälega:

„Jää seisma, ehk ma viskan sind raudkepiga. Mul on küll üksainuke silm, aga see on niisama osav kui käsi, nii et ma iial sihist kõrvale ei viska!“

Laps jäi värisedes seisma. Vanataat käskis teda ligemale tulla, ja kui laps ei julenud, siis tõusis vanamees üles, võttis tütarlapse käest kinni ja ütles: „Tule soendama!“

Värisedes ja vabisedes pidi tütarlaps minema. Vanamees võttis saia oma kaelkotist, andis lapsele ja käskis teda süüa. Siis koputas ta raudkepiga murule, ja kaks ilusat tütarlast seisis kohe tule ääres, nagu oleksid nad maapinnast tõusnud. Natukese aja pärast olid lapsed sõbrustanud, mängisid ja tegid nalja tule ääres, aga vanamehel oli silm kinni, nagu oleks ta maganud.

Kui koit oli tõusmas, astus üks vanaeit sinna ja ütles külalapsele: „Täna pead meie lastele võõraks jääma, ka tuleva öö siin magama; siis läkitan su koju tagasi.“

Ehk küll külalapsel esiotsa hirm oli olnud, siiski sai ta teiste lastega nii tuttavaks, et enam kartust ega kodumõtteid talle ei tulnud. Päev lõppes neil mängides ja õhtul viidi lapsed üheskoos magama. Aga teisel hommikul tuli keegi noor naisterahvas ja ütles külalapsele:

„Sa pead täna koju minema, sest vanemail on su pärast suur kurbus; nad arvavad su surnud olevat.“

Nõnda rääkides talutas ta last oma käe kõrval, kuni metsast välja said. Sääl ütles naisterahvas:

„Mis sa eile ja mineval ööl oled kuulnud ja näinud, sellest ei tohi sa sõnakestki kodu rääkida; ütle aga, et sa metsa olid eksinud.“

Siis andis ta lapsele hõbepreesikese ja ütles:

„Kui sul himu peaks olema meile jälle kord võõrsile tulla, siis puhu selle preesi pääle, küll siis leiad tee meile!“

Laps pistis preesi tasku ja mõtles küla poole minnes, mis vanemad sest asjast pidid arvama, kellele ta tõtt ei tohtinud tunnistada. Külatänavas läks kaks meest tast mööda, keda ta ei tunnud. Isatalu õueväravasse jõudes näitas koht talle hoopis võõras; kus enne midagi ei olnud, sääl kasvasid nüüd õunapuud, ilusad õunad puude otsas. Ka maja oli võõras. Sääl astus keegi võõras mees toa

uksest, vangutas nagu imestades pääd ja ütles nõnda, et tütarlaps seda kuulis:

„Üks võõras külatüdruk on meie õue pääl.“

Tütarlapsele näis asi nagu unenägu, siiski astus ta mõne sammu edasi, kuni ta ukse läveni jõudis. Üle ukse tuppa vaadates, nägi ta isa ahju pingil istuvat, keegi võõras naine ja noor mees istusid kõrval, aga isal olid habe ja juuksed üsna halliks läinud.

„Tere hommikust, isa!“ ütles tütar, „kus eit on?“

„Eit, eit?“ hüüdis võõras naine kohkudes. „Tule Jumal appi! kas sa oled kadunud Tiiu vaim või elav loom nagu meiegi? Ega me armas laps, kes seitsme aasta eest suri, ometigi teist korda võinud ellu tõusta?“

Tiiu ei mõistnud sest jutust midagi tähendada. Siis tõusis võõras naine pingilt jalule, kääris Tiiu särgivaruka üles, kus väike põlenud arm käe pääl oli, ja hüüdis siis tütarlapse kaela hakates:

„Meie Tiiu, meie surnuks nutetud laps, kes seitsme aasta eest metsa kadus.“

„Ei see või iial olla,“ kostis Tiiu, „ma olen aga öö ja päeva teilt ära olnud, või kaks ööd ja ühe päeva.“

Nüüd oli imekspanemist mõlemalt poolt küllalt; Tiiu nägi sest selgesti, et ta kauemini ära oli olnud, kui ta ise arvas, sest ta oli nüüd emast natuke pikem ja ema ja isa olid vanaks läinud. Ta oleks hää meelega vanemaile juhtumist seletanud, aga ei tohtinud. Viimaks ütles ta:

„Ma olin eksinud ja võõra rahva sekka saanud.“

Vanemate rõõm oli väga suur kadunud tütart leides; seepärast nad ei hakanud pikemalt pärima, kus laps oli olnud.

Aga teisel õhtul, kui isa ja ema olid magama läinud, ei olnud Tiiul enam mahti; ta võttis preesi taskust ja puhus pääle, et teada saada, mis imelik lugu temaga oli sündinud. Sedamaid oli ta jälle tule ääres mäel ja ühe silmaga vanamees sääl, kus ta enne olnud.

„Armas vanataadike!“ palus Tiiu, „anna mulle otsust, mis lugu minuga on olnud?“

Vanamees kostis naeratades: „Lorisemine on naiste asi!“ Siis koputas ta oma kepiga murule, ja noor naisterahvas, kes Tiiu koju oli saatnud ja kes talle preesi kinkinud, seisis ta ees. Ta võttis Tiiu käest kinni ja viis ta mõne sammu tulest eemale. Sääl ütles ta:

„Et sa kodus midagi ei ole rääkinud, seepärast tahan sulle enam tunnistada: Vanataat tule ääres on Udumäe kuningas, vanaeit, keda sa esimesel õhtul nägid, on murueit, ja me oleme ta tütred. Tahan sulle nüüd anda ühe ilusama silmilise preesi; ütle kodu, et selle oled leidnud. Kui tahad meid näha, siis puhu jälle preesi pääle. Täna ma ei tohi sulle pikemalt rääkida, aga pea suu kinni, siis pead edespidi meist enam kuulda saama. Nüüd mine koju, enne kui vanemad unest ärkavad."

Hommikul, kui Tiiu unest ärkas, pidas ta öösist sündinud lugu unenäoks, aga ilus prees ta rinnas näitas, et ta mitte und ei olnud näinud. Kuid elu oli tal külas nõnda võõraks läinud, et ta sagedasti õhtuti, kui vanemad magama läksid, oma preesi pääle puhus ja soovis Udumäele tagasi minna. Päeval oli ta enamasti nukral meelel, sest et ta öösist õnnepidu tagasi soovis, ja palju rahu ei leidnud. Sügisel käisid tal mitmed kosilased, aga ta ei võtnud neid vastu. Viimaks enne jõulu joodi viinad selle noormehega, kelle ta tagasi tulles isamajast oli leidnud. Peigmees tuli koduväiks isamaija, sest et vanemad mõlemad juba vanad olid.

Teise aasta tõi Tiiu tütrekese ilmale, kes väga kena laps oli, aga siiski ema südant ei jõudnud rahuldada, sest et ta ühtepuhku Udumäele himustas, ja hää meelega sinna oleks läinud, kui lapse oleks võinud üksi jätta.

Aga kui tütar seitsme-aastaseks oli saanud, ei võinud ema ühel ööl enam igatsust vähendada, vaid puhus preesile ja jõudis Udumäele. Murueide tütred tulid rõõmukisaga talle vastu.

„Miks nii kaua meilt ära olid?" küsisid nad.

Tiiu rääkis silmaveega, kuidas tal mitte võimalik pole olnud siia tulla, ehk küll süda igatsenud.

„Udumäe kuningas peab meid aitama," ütlesid tütarlapsed ja palusid Tiiu kahe nädala pärast tagasi tulla ning väikese tütre kaasa võtta. Tiiu lubas seda teha, kui võimalik oleks.

Aga kui minekuaeg jõudis, magas laps nii vaikselt isa kõrval, et naisel südant ei olnud teda kaasa võtta; seepärast läks ta üksinda jälle preesi abiga sinna. Vana Udumäe kuningas oli tulepaistel küljeli maas ja ütles, kui Tiiut nägi:

„Sa oled täna õnnetul tunnil ilma lapseta siia tulnud, mis sulle suurt piina toob. Siiski võid veel viimast korda rõõmu-ööd maitsta, enne kui su kannatusepäevad algavad. Nõnda rääkides koputas ta raudkepiga murule ja sedamaid tõusid murueide tütred nähtavale, võtsid Tiiu oma seltsi ja läksid siis ilupidule.

Vaheajal oli kodus mees unest ärganud, ja kui ta naist sängis ei leidnud, tõusis ta üles ja läks sedamaid õue otsima. Ka säält ei leidnud ta kadunud naise jälgi. Mehe viha süttis põlema, sest ta arvas naise kuski kurjal teel olevat; seepärast ei heitnud ta enam magama, vaid läks sedamaid külatargale lugu rääkima ja nõu küsima. Tark ütles, kui viinaklaasist asjale selgust oli leidnud:

„Su naisega ei ole asi õige, ta käib öösi libahundiks ja on seda vist juba kaua aega teinud, mida sa tänini ei ole tähele pannud. Kui ta koju tuleb, pead ta otsekohe kohtu kätte andma."

Mees leidis koju tulles naise lapse kõrval rahulisti sängis magavat, aga ta ei hakanud naist äratama ja öösist käiku taga küsima, vaid läks kohtu ette, nagu tark oli käskinud.

Naine kutsuti sinna. Ta ei tahtnud selle pääle vastust anda, kus ta mineval ööl oli olnud, ega ka tunnistada, kus ta enne lapsepõlves seitse aastat redus seisnud, vaid ütles:

„Minu hing on süütu, muud ei või ma tunnistada."

Ku ta hiljemini niisama vähe saladust tunnistas, siis mõistis viimaks kohus: naine on sorts, libahunt ja kurjategija; seepärast peab ta tulesurma saadetama.

Tehti suur tuleriit, sinna otsa seoti vaene naine kinni ja süüdati puud alt põlema. Aga kui tuluke parajasti põlema hakkas, langes nii paks udu maha, et võimalik ei olnud oma jalgade ette näha. Kui hiljemini päikese terad olid udu ära võitnud, siis oli tuleriit põlemata, aga naist polnud enam kuski; ta oli kui uttu kadunud. Udumäe kuningas oli ta päästnud.

Ehk küll Tiiul hiljemini Udumäel hääd päevad olid, siiski ei leidnud ta süda rahu, vaid igatses mahajäänud lapse järele.

„Oleks mu tütreke siin," ohkas ta sagedasti, „siis võiksin õnnelikult elada, aga nüüd on pool südant alati külas lapse juures, ja ma elan poole südamega leinas."

Udumäe kuningas tundis ta salamõtted ja laskis ühel ööl tütrekese külast emale tuua. Siis oli mõlema õnn täielik, emal ja tütrel, nii et kummalgi pikemat igatsemist ei jäänud. Külarahvas ja mees arvasid, et libahundiks moondatud naine öösi lapse ära viinud. Mees kosis teise naise; siiski ei läinud ta peres ega teistes taludes elu enam nii õnnelikult kui enne; põud tegi neile igal suvel kahju, vili ja heinad läksid raisku, sest et karastavat udu öösi nende paika ei langenud. Udumäe kuningas oli vihane, et nad ta kasvandiku tahtsid ära hukata.

Kergejalgne kuningatütar.

Ennemuiste elas väga ilus ja kaunis kuningatütar; see oli kõigil pool kuulus, sest tal käis väga palju kosilasi, küll ida ja lääne, küll lõuna ja põhja poolt, nõnda et mitmel ajal nädal otsa peiuratsud õueväravast ei kadunud. Aga kosimine polnud meestel nii hõlpus kui meie-aegseil, kes mõnikord ühel hommikul seitse suitsu läbi käivad ja siiski kaela ei kaota. Kauni kuningatütrega oli teine lugu ja pidi peigudel rohket julgust olema, kui kosja tahtsid minna. Kuninglikul tütarlapsel olid väga kerged jalad; seepärast oli ta isale kindlasti tõotanud, mitte enne mehele minna, kui peiukese leiab, kellel niisama kiired jalad on, et mitte üksnes temaga võidu, vaid veel tüki maad mööda jõuaksid joosta. Noh, sest poleks suuremat viga olnud, kui võidujooksu kõrva teine tükk lisaks ei oleks pandud: iga kosilane, kes joostes piigast maha jääb, pidi kohe oma elu kaotama.

Küll tuleb imeks panna, et siiski ikka veel noori suurtsugu mehi maailmas leiti, kes kardetava katsetüki ette võtsid, ehk küll veel keegi neist paremat palka ei olnud saanud, kui et külmaks ja kangeks läinud keha päävõrra lühemaks tehti. Maharaiutud pääd pandi siis iga kord pilkamiseks ja teistele hirmutuseks pikkade ritvade otsa kuningakoja ette püsti. Aegamööda nähti, et hirmutuseks ritvade otsa pandud nupud seda hääd tegid, et kosilaste arv vähenes ja mõni tulija väravast tagasi pööris, enne kui õnnekaupa läks katsuma. Siiski tuli vahetevahel üks ja teine alp sinna, kes enam koju ta-

gasi ei läinud, vaid oma pää kaarnate roaks ridva otsa andis.

Nüüd olid juba kosilaste ratsude kabjad tükk aega teelt nõnda võõrdunud, et rahvas lootma hakkas, kõik tühja tuule käigud võiksid lõpnud olla, kui korraga keegi himude kiilist kihutatud kauge maa kuningapoeg uuesti õnne tuli katsuma. See kosilane oli väga kaval mees; seepärast oli ta juba kodu paar aastat või kauemini oma jalgu jooksu vastu iga päev harjutanud. Nüüd oli mehel amet selge, sest kogu kuningriigis, mis ta isa valitsuse all, ei leitud meeste- ega naistesoost ühtki, kellest kuningapoeg mööda ei oleks joosnud. Kui ta nüüd hiljemini tõlla ja hobustega kosjateele sõitis, tahtis ta seeläbi esiteks oma rikkust rahvale näidata, teiseks jalgu puhata, et need enne võidujooksu ära ei väsiks. Poole vaka osa kulda võttis noormees teemoonaks kaasa, mis nagu kaerakott tõlla taha kinni seoti.

Kuningapoeg ei olnud kosjateel veel kaugele sõitnud, kui ta korraga näeb kaugel lagedal inimese kuju otsegu linnutiibadega lendavat; mõne silmapilgu pärast vihiseb kiirjalgne mees nagu tuul tõllast mööda.

„Pea kinni, pea kinni!“ kisendab kuningapoeg elu poolt, et tuulejalgse kõrv seda kuuleks.

Mees peatab kohe jooksu ja jääb kuulama, mispärast teda hüütakse. Siis vast näeb kuningapoeg, kuidas jooksjal kummagi jala küljes veskikivi ripub. See imelik nali ülendab mehe jooksmisvõimu kuningapoja silmas kohe mõne vaksa kõrgemaks; seepärast küsib ta:

„Miks on sul veskikivid jalgade küljes?“

„Muidu ei jääks kiirel jooksul mul jalad maa külge kinni,“ kostab mees, „ja ma võiksin kogemata kes teab kuhu minna, kui jalgel suuremat raskust ei oleks kanda kui paljas keha.“

Kuningapoeg mõtleb kohe: niisuguse mehe võiksin teenistusse võtta; kes teab, kuidas lugu käib, ehk võin teise enese eest võidujooksule saata, kui ise ei arva korda saavat.

„Kas sul ei ole himu minu teenistusse tulla?“ küsib ta mehelt.

„Miks ei, kui kaupa saame. Mis Te mulle palgaks lubate?“

Kuningapoeg kostab: „Igapäev priskesti süüa ja juua, niipalju kui süda igatseb, kenad täielised suve- ja talveriided ja toop kulda aastapalgaks."

Mees oli sellega rahul, ja kuningapoeg käskis ta tõlla taha kullakoti otsa istuda.

„Mispärast?" küsis mees. „Kas arvate oma hobustel kiiremad ja tugevamad jalad olevat kui mul? Pole karta, neist jõuan igal puhul mööda."

Nõnda läksid nad edasi.

Tüki aja pärast näeb kuningapoeg mehe tee ääres istuvat, kellel püss palges, otsegu sihiks ta lindu. Aga ehk küll kuningapoeg ja ta sulased igale poole teraselt vahivad, ei näe nad, nii kaugele kui silmad ulatavad, ei maal ega õhus midagi, mida ta küll võiks sihtida.

„Mis sa sääl teed?" küsis kuningapoeg.

Kütt näitab käega, nagu tahaks tähendada: ärge tehke häält, teie hirmutate mul linnu eest ära.

„Mis sa sääl teed?" küsib kuningapoeg teist korda.

„Olge vait," ütleb kütt tasasel häälel, „kuni teile vastan; ma pean esmalt linnu maha laskma."

Natukese aja pärast kuuldus pauk, mispääle kütt kohe üles tõusis ja nõnda rääkis:

„Lind on mul käes, nüüd võin teile vastuse anda. Juba tükk aega keeritas sääsk Baabiloni linna torni ümber ja tahtis torni nupu otsa istuda, aga seda ei võinud ma mitte sallida, sest sääsk on rohkesti kümme leisikat raske; ta oleks võinud peenikese nupu vardale viga teha, sellepärast lasksin vaenlase maha."

Kuningapoeg küsib imestades: „Kuidas võid sa siis nii kaugele näha?"

„Mis tühi kaugus see on?" naerab mees, „minu silm ulatab palju kaugemale."

„Oodake natuke!" hüüab kergejalgne jooksumees, „tahan vaatama minna, kas mees on luisanud või tõtt rääkinud."

Seda üteldes pani ta nagu tuul minema ja oli paari silmapilgu pärast kuningapoja silmist kadunud.

Seda meest ehk võiksin ka kuski kogemata tarvitada, mõtleb kuningapoeg ja hakkab kaupa sobitama.

„Tahad mulle teenriks tulla?" küsib ta osava silmaga kütilt.

„Miks ei," kostab mees, „kui kaupa saame. Mis Te palgaks mulle lubate?"

Kuningapoeg ütleb: „Igapäev priskesti süüa ja juua, niipalju kui süda himustab, täielikud kenad riided suveks ja talveks, ja toop kulda aastapalgaks."

Kütt oli sellega nõus, ja praegu jõudis kiirjalg Baabilonist tagasi, lastud suur sääsk seljas, mis mehele suuremat koormat ei teinud. Terava silmaga kütt istus tõlla taha kullakoti otsa; siis sõideti jälle edasi.

Nad ei olnud veel palju edasi sõitnud, sääl nägi kuningapoeg, kes kavala mehe kombel igas kohas silmad ja kõrvad lahti hoidis, tee ääres mehe külieli maas olevat ja kõrva maa küljes hoidvat, otsegu tahaks ta midagi kuulatada; kõrv oli mehel toru värki loodud ja kolm sülda pikk.

„Mis sa sääl teed?" küsis kuningapoeg. Kuulaja vastas:

„Rooma linnas istuvad praegu viis kuningat isekeskis koos, kes sõja pärast salanõu peavad; tahaksin praegu kuulatada, kas ehk sõda ka meid peaks puutuma."

„Kuningapoeg küsis imestades: „Kuidas sa nii kaugele võid kuulda?"

Mees kostis: „Ega see kaugel ole, mu kõrv ulatab veel kaugemale; ei räägita palju kuski maailmas midagi, mis mu kõrva ei ulataks, kui mul lusti oleks muidu kõike tühja naistelori teada saada."

Kuningapoeg arvas kohe, et seesuguse mehe abi mõnikord tarvilik võiks olla, ja küsis kõrvamehelt:

„Kas sul ei oleks lusti minu teenistusse tulla?"

„Miks ei," kostis kõrvamees, „kui kaupa saame. Mis Te siis mulle aastapalgaks lubate?"

„Kuningapoeg andis vastuseks: „Igapäev priskesti süüa ja juua, niipalju kui süda himustab, täielikud kenad riided ja toop kulda aastapalgaks."

Kõrvamees oli sellega väga rahul, mispääle kaup ära tehti. Mees keerutas oma pika kõrvatoru kokku, et maha ei puutuks, istus teravsilma kõrva kullakoti otsa tõlla taha ja nõnda sõitsid nad edasi.

Said nad jälle tüki teed edasi sõitnud, sääl tuli suur mets neile vastu. Juba tüki aega enne seda, kui mets neile ette juhtus, oli kuningapoeg tähele pannud, mis imelikult mõni puulatv aeg-ajalt üle metsa paari sülla osa

teistest kõrgemale kerkis ja siis silma eest jälle rutusti kadus. Ta küsis oma sulastelt asja tähendust, aga ükski ei võinud seda lugu talle seletada. Kui keegi puu all oleks ja kirvega raiuks, võiks küll puu maha langedes silmast kaduda, aga kuidas puu esmalt ladva paari sülda taeva poole sirutab, enne kui maha langeb, seda ei mõista inimese aru seletada.

Aegamööda jõudsid meie teekäijad metsa ja sääl said nad õnnekombel oma silmaga naljakat puukerkimist näha. Nad ei olnud veel kuigi palju metsa varjus sõitnud, kui puudekerkimise lugu korraga avalikuks tõusis. Sääl nähti kergitaja parajasti tööl. Paraja puu silmaga välja valinud, astus mees sedamaid ligemale, sest ta arvas, et uhkes tõllas sõitja härra vist metsaperemees võiks olla, kes teda keelma tuleb. Sellepärast ütles ta alandlikult:

„Aus härra! Ärge pange pahaks, kui loata mõne kõhetu puukese teie metsast võtsin, suuremaisse ma ei puutunud: eit tahtis putru keeta ja läkitas mu metsa, et sületäiekese puid pudrupaja alla koju viiksin. Tahtsin parajasti veel paar tükki lisaks võtta ja siis minema hakata, kui siia jõudsite."

Kuningapoeg pani mehe suurt jõudu väga imeks, siiski mõtles ta: tahan enese nalja pärast metsa peremeheks tunnistada, kuni ta tugevust veel selgemini näha saan; seepärast ütles ta puukergitajale:

„Ma ei keela; võta minu pärast veel üks jämedam pääle kauba."

Rõõmsa näoga läks mees tagasi, võttis sedamaid puust kinni, mille ümber käed ei ulatanud, ja tõmbas lopsti! maast välja.

„Kas sul ei ole lusti minu teenistusse tulla?" küsis kuningapoeg.

„Miks ei, kui kaupa saame," kostis mees; „ mis Te mulle siis aastapalgaks lubate?"

Kuningapoeg vastas: „Igapäev priskesti süüa ja juua, niipalju kui süda himustab, täielikud riided ja toop kulda aastapalgaks."

Mees kratsis kõrva tagant, nagu oleks veel natuke kahevahel pakutud palga pärast, siis ütles ta:

„Lubage mulle esmalt veel niipalju aega, et puusületäie eide kätte ära viin ja talle ütlen, kuhu lähen,

muidu võiks ta mind ilmaaegu oodata; siis tulen jalapäält karates jälle tagasi."

Luba saanud, võttis ta väljakistud puud üska ja läks kiirel sammul minema, ega viitnud ka tagasitulekul kaua aega. Kuningapojal oli meel rõõmus, et jälle sulase oli saanud, keda kogemata hädas abiks võis tarvitada.

Mets oli juba ammugi selja taha jäänud ja kaunis tükk lagendikku ära sõidetud, kus silmavaade kaugele ulatas; sääl nähti eemal linna ja natuke maad siinpool linna seitse tuuleveskit, mis kõik ühel pool tee ääres kõrvustikku reas seisid. Asjade olu teraselt tähele panev kuningapoeg märkas kohe, kuidas kõigil tuuleveskitel tiivad keeritasid, ehk küll ilm ümberringi nii vaikne näitas, et mitte liblega sulekegi õhus ei liikunud. Edasi sõites tundis ta korraga äkilist tuult, mis kui torust või seinaaugust mõnikord tuppa tungib, aga paar sammu kohast kaugemal lõppis tuul jälle sama ruttu. Kuningapoeg sirutas silmad igale poole, siis ei näinud ta tükil ajal midagi iseäralist, kus tuulesünnitaja oleks võinud peidus olla.

Nad ei olnud linnaväravast enam kaugemal kui mõned vaod maad; korraga silmab kuningapoeg tee kõrval kogemata keskmise kasvuga mehe, kes — jalad suure kivi vastu toetatud ja keha natuke tahapoole käänatud — mingit iseäralikku tööd näis toimetavat.

Kuningapoeg laseb hobused kinni pidada, siis võõralt mehelt küsima:

„Mis sa, vennike, sääl teed?"

„Mees kostis: „Mis ma kehvik pean tegema? Kui midagi paremat teenistust kuski poolt ei leidnud, mis mind võiks toita, pidin häda pärast ametiks võtma, vaiksel ilmal, kui tuult ei ole, linna tuuleveskid jooksma puhuda. Aga palju ma selle tühja tööga võin teenida? Hädavaevalt niipalju, et nälga ei sure."

„Kas sul veskite jooksma puhumine siis nii hõlpus töö on?" küsis kuningapoeg.

„Noh," kostis mees, „seda võite ju oma silmaga näha. Suu seisab mul ala kinni ja näpuga vaotan ma ühelt poolt ninasõõrme kokku, et tuult üleliiga ei tõuseks, mis muidu tiivad veskitega tükis lendu puistaks."

„Kas sul ei ole lusti minu teenistusse tulla?“ küsis kuningapoeg.

„Miks ei,“ kostis veskitepuhuja, „kui kaupa saame ja te mulle niipalju annate, et mul pikemalt tarvis ei ole tühja kõhu näpistamist kannatada. Mis Te siis palgaks mulle lubate paisata, kui Teie teenistusse pean tulema?“

Kuningapoeg kostis: „Mis teistele sulastele annan, seda pead sinagi saama. Igapäev priskesti süüa ja juua, nii palju kui süda himustab, kenad täielikud riided ja veel päälegi terve toop kulda aastapalgaks.“

Tuulepuhuja ütles rõõmsa näoga: „Juba sellega võib mees niikaua leppida, kuni ta midagi paremat leiab. Olgu siis, lööme käed kaubale kokku! Meest sõnast, härga sarvest, ütleb vanasõna.“

Kuningapoeg võttis uue sulase kaasa ja läks siis viie kange sulasega seltsis kuninga linna, õnne või õnnetuskaupa otsima. Kas saab kenale tütarlapsele meheks või annab oma pää ridva otsa?

Kuninga linna jõudes laskis ta endale ja oma sulastele kõige uhkemas trahteris korteri valmistada, ja andis päälegi trahteri peremehele käsu, teenritele rohkesti süüa ja juua anda, mida neist iga mees ise ihaldab. Pihutäie kuldraha lauale visates ütles kuningapoeg:

„Võta see piskuke käsirahaks; kui minek meil kätte tuleb, küllap tasun siis veel, mis puudub."

Siis käskis ta rätsepad ja kingsepad kõigest linnast kokku kutsuda, kes sulastele uhked riided pidid õmblema, sest ehk küll igamees omalt kohalt ametis väga osav oli, siiski ei olnud ühel ainukeselgi paremaid sulgi kehal, nõnda et neist ülepää tõelikult võis tunnistada, mis vanasõna ütleb: „Üheksa ametit, kümnes nälg," või: „Ega kenal laululinnul igakord ilusat kuube leita!"

Aga kergejalgse neitsi isa, vana kuningas, oli juba rahva suust uue kosilase uhkust ja raharikkust kuulnud, enne kui noormees ise ta silma ette astus, mis vast kolmandal päeval sündis. Teenrite uhked riided ja jalavarjud ei saanud enne valmis. Vana kuningas ütles, kui uhket, priske keha ja palgega noormeest oli näinud, isaliku armuga:

„Jätke, armas sõber, parem see võidujooks katsumata; oleksid Teil jalad kergemad kui kerged, ega Te siiski minu tütre vastu jõuaks, kellel jalad kui linnutiivad all. Kahetsen Teie noort elu, mille ilmaaegu tahate ära anda."

Kosilane kostis: „Aus kuningas, rahva suust kuulsin, kuidas luba peab olema ka oma sulast või palgalist saata, kui ise ei taha tütrega võidu joosta!"

„See on tõsi küll," vastas kuningas, „aga abimehest ei tõuse Teile mingit kasu. Jääb abimees teele maha, mis tõesti saab sündima, siis ei võeta mitte tema pääd, vaid Teie pää peab vastama ja mahalõigatult ridva otsa saama."

Kuningapoeg mõtles natuke aega ja ütles siis kindlal sõnal:

„Olgu siis nõnda, keegi minu sulastest peab õnne katsuma ja minu pää vastama. Olen kord sellepärast kodunt välja tulnud, ja ennem, kui õnne katsumata jälle rahva naeruks tagasi lähen, tahaksin pää pandiks panna. Parem naergu rahvas surnud pääd ridva otsas, kui elavat meest."

Ehk küll vana kuningas veel paljugi rääkis ja kõigest väest kosilast püüdis ära keelda, siiski ei aidanud see midagi, vaid ta pidi viimaks järele andma. Võidujooks pidi teisel päeval tulema. Sai kunnigapoeg ära läinud,

ütles isa oma tütrele, mis pikakõrvamees trahteris ära kuulis ja kuningapojale ära rääkis:

„Armas laps, sa oled tänini palju noormehi ära hukanud, mis juba mitu korda mu südant on kurvastanud. Aga keegi neist hukatud kosilasist pole mulle nii meelt mööda olnud, kui see noor kuningapoeg, kes homme sinuga tahab jalgade väledust katsuda. Ta on priske mees ja väga targa jutuga. Armastusest minu vastu vähenda homme oma jalgade kiirust, et kosilane või ta sulane sust võidu saab ja ma ükskord omale väimehe saan, kes riigi pärib, kui suren, sest et mul poega ei ole."

„Mis?" vastas kuningatütar uhkusest ja vihast punetava näoga: „mina peaksin ühe poisi pärast oma jalgade jõudu hakkama salgama, et seeläbi tanu alla saaksin? Ei kogunisti mitte, parem jään eluotsani vanapiigaks. Kes teda siia sundinud? Mina ei ole teda mitte kutsunud, nii vähe kui neid, kes enne teda siia tulid. Meie metsas kasvab ritvu veel küllalt, mida tema ja temasarnaste alpide päile võib toeks panna, kui nad tuule kätte pannakse hullu tuju jahutama. On kosilane Teie meelest kallis, siis saatke ta pigemini enne jooksmise katsumist koju tagasi, aga minu poolt ärge lootke talle armuheitmist. Kes keeldu ei kuule, peab kahetsema."

Kuningas tundis oma tütre kindlust ega hakanud kauemini vastu vaidlema. Pärast seda, kui kõrvamees jutu sisu kuningapojale oli kuulutanud, astus kergejalgne sulane tuppa ja ütles:

„Mul on häbi rahva nähes veskikividega joosta; ostke parem kuus härja nahka, laske neist paun teha, siis ostke veel niipalju rauda paunale raskuseks, kui mu jalakivid kaaluvad, — siis on kõik korras; rahvas peab mind vist reisiselliks."

Kuningapoeg täitis tõrkumata mehe tahtmise, laskis nahad ja raua osta, niipalju kui tarvis arvati, ja teisel hommikul oli paun aegsasti valmis. Mees pani pauna selga ja hakkas minema, ehk küll õppimata koorem seljas esiotsa jalgadele natuke võõras näis, mis seda kangemat kammitsat ei tahtnud karta, kuni nad aegamööda koormaga harjusid.

Võidujooksmise-kohta oli rahvast palju kokku kogunud, kus mõningad paunameest naersid teised jälle ütle-

sid: „Targem püüab, kui jooksma läheb, üleliigseid riideid seljast võtta, aga sel mehel ei ole meele tulnud veel paunagi maha panna."

Kõrvamees kuulutas neid jutte kohe kuningapojale; aga jooksumees ei pidanud neist lugu. Jooksuteeks oli tehtud penikoormapikkune tänav, kuhu mõlemale poole puid istutatud, mis jooksjale ägedal päikesepaistel varju andsid. Tänava otsas immitses väike allikasoon maapinnast vett välja. Seaduseks oli tehtud, et võidujooksjad pidid tühja pudeliga jooksma allikale, sääl pudeli veega täitma, ja kes siis tagasi tulles olgu sammu või kaks teise ette jõuab, sellele jääb võit.

Kui nüüd kuningatütar ja kosilase kergejalgne sulane antud käsu pääle ühtaegu jooksu pistsid, ei väldanud kuigi kaua, kui paunamees nagu tuul tütarlapsest möödas oli, jooksis allikale, täitis pudeli ja hakkas tagasi tulema. Poolel teel vast tuli kuningatütar veel allikale minnes talle vastu.

„Pea natuke kinni, vennike!" palus kuningatütar, „olen jalga natuke kedreluust nikastanud. Anna mulle oma pudelist paar tilka vett jalale ja puhka, küll siis lähme jälle edasi."

„Minugi pärast," ütles mees, „ega mul kiiret ole; ma istun, kui tahate, siin seni, kui allikalt tagasi jõuate, küllap siis läheme üheskoos jälle edasi." Aga kui ta jalgu puhkama maha istus ja midagi pettust ei kartnud, pani kuningatütar otsegu meest meelitades talle unerohtu nina alla, nii et mees sedamaid magama uinus. Neitsi võttis tal siis täidetud veepudeli käest ja hakkas tagasi lippama. Silmamees nägi seda lugu, võttis oma püssi ja laskis nii osavasti ühe puuoksa puust, et kergejala nina pääle kukkus ja ta unest äratas. Ehmatades leiab mees tühja pudeli ja piiga juba tüki maad kodu pool ees. Nüüd andis ta jalgadele tuld, nõnda et kannad välkusid, tõttas teist korda allikale, täitis pudeli ja siis kui tuul jälle tagasi kihutama. Enne tänava lõpetust natuke maad jõudis ta siiski kuningatütrest mööda ja jõudis mõne silmapilgu tema eel tagasi.

Sedaviisi jäi võit kosilasele, kes sel korral oma pääd ridva otsa ei müünud; aga kuningatütar läks vihases tujus koju, sest seesugust nalja ei olnud ta veel eluilmas näinud, et kellelgi inimesel kiiremad jalad all on kui temal.

Kuningapoeg läks oma sulastega trahterisse, laskis uhke pidu valmistada ja andis jooksumehele rohkesti kingitusi, niisamuti ka kütile, kes jooksja õigel ajal äratanud. Siiski ei jõudnud pidude kära kõrvameest eksitada seda kuulamast, mida vaheajal kuningakojas isa ja tütre vahel räägiti.

„Nüüd, armas laps!" ütles kuningas, „pead sa mehele minema, siin ei aita enam miski, sinu jalgade kiirus on võidetud. Ma olen sellega väga rahul, sest esiteks lõpeb seeläbi meeste hukkamine, ja teiseks saan väimehe, kes igas tükis mulle meelt mööda on."

Kuningas püüdis veel pikemalt rääkida, aga siin pääsid äkitselt tütre keelepaelad lahti, mis siitsaadik vihakütkes kinni seisid, ja nüüd langes kenast suust kui oja veskirattale, nii et kuningas enam pikemalt ei võinud rääkida. Et seda juttu keegi ei jõuaks sõna-sõnalt korrata, seepärast tahan lühidalt jutu sisu üles panna.

Tütar oli kindlal sõnal kinnitanud, kui isa teda vägisi tahaks mehele sundida, siis võiks ta küll ennemini oma elu jätta, aga sellele mehele naiseks minna, kes oma sulase läbi tema üle kogemata võidu saanud, ei jõuaks ükski vägi maailmas teda sundida. Kui tütre keeleke hiljemini juba hakkas väsima ja kuningas jälle mõned sõnad võis vahele lisada, katsus ta kord ähvardusi, kord meelitusi, aga kõik asjata.

„Minu pärast," hüüdis tütar, „võite talle poole kuningriiki lepitusehinnaks pakkuda ja anda, aga naist talle minust elades ei või saada."

Kuningapoja meel läks väga nukraks, kui kõrvamees juttu sai korranud. Aga puudekergitaja ütles: „Ärge kurvastage sellepärast, tütarlapsi on maailmas enam kui seesinane kuningatütar arvab, ka ilusamaid ja viisakamaid kui tema. Küsige kuninga varakambrist niipalju kulda, kui mees kotiga seljas jõuab ära kanda, lepitusehinnaks, ja jätke ta tütar, kuni ta hallitab, nii et ükski enam ta pääle ei vaata, veel vähem kosima tuleb."

See nõu oli kuningapojale meele järele; seepärast ütles ta teisel hommikul, kui vana kuninga suust neid sõnu sai kuulnud, mis talle kõrvamees juba eile oli teatanud:

„Jäägu siis minu pärast nooriku kosimine. Lepin teiega, kui mulle omast varandusekambrist pika teekäigu

kuluks seevõrra kulda lubate, kui palju üks mees kotiga seljas jõuab ära kanda."

Kuningas lubas seda tõrkumata, päälegi veel rõõmus olles, et nii odavasti sel korral pääsnud, sest oleks noormees poole kuningriiki leppimishinnaks tahtnud, siis oleks ta pidanud selle andma, aga siin pääsis ta kotitäie rahaga. Oma meeles mõtles kuningas: arvasin noormehe kavalamaks, kui ta on; aga ta ei oska arvata, kui raske kuld on, mida tugevamgi mees palju ei jõuaks kanda. Nõnda lahkusid siis mehed teineteisest, mõlemad lepitud kaubaga väga rahul.

Trahteris ütles puukergitaja kuningapojale: „Nüüd saatke sulased linna ja laske kõik purjeriide pakud ära osta, mis poodides leida, siis ajage viiskümmend rätsepaselli kokku ja laske ostetud purjeriidest kuuekordne kott õmmelda, nii pikk ja lai, kui riie aga ulatab. Selle kotiga tahan varakambrist teile tütarlapse lunastusehinna tuua."

„Kuningapoeg täitis kõik nõnda, lubas sikusõitjaile rohket palka, kui läbi ööd koti hommikuni valmis õmbleksid. Kui juba, kuidas räägitakse, perenaise lihavaagen kerisel rätsepa nõela peab kiirustama, siis võib kohe arvata, kui palju rohkem kuningapoja palk seda tegi. Rätsepad torkisid kõik see öö purjeriide kallal, ega olnud neil kellelgi suuremat muret kui oma silmi teise naabrimehe eest hoida, et oma nõelakiirusega tema silma ei torkaks. Natuke aega enne keskhommikut oli meestel kott valmis ja kõik õmblused enamasti kahekordselt õmmeldud. Rätsepad said tööpalga ja nii palju jootraha veel pääle kauba, et selle ühe öö vaeva eest võisid kolm päeva pidutseda. Puudekergitaja võttis tühja koti selga ja läks sellega kuninga varandusekambri ülevaataja juure tühjale kotile moona otsima.

Kui varandusehoidja põhjatut kotti nägi, ütles ta pilgates: „Ehk sa oled, vennike, teelt eksinud: sa tahtsid vist kuhugi aganikku minna; raha jaoks ei oleks seesugust koguni tarvis olnud."

Kotimees vastas: „Ega kott ääri nutma lähe, ja enam ma ei või sisse panna, kui jõud mul lubab ära kanda."

Nõnda rääkides olid nad varakambri jõudnud. Said uksed lukust lahti ja kullatündrid kõik nähtavale, ütles

varahoidja: „Mis sa arvad, kas peaks sest sulle kotitäit saama, mis siit ära kannad?“ Kotimees kostis:

„Saab näha; kes enne katsumist midagi võib tõeks kiita? Minu peremehel oli siia tulles kindel lootus noorikuga tagasi sõita, aga nüüd ei saa paremat palka kui kotikesetäie raha. Noh, raha on mõnikord parem kui kuri naine.“

Varandusehoidja ütles pilgates: „Kahju, et sul kühvlit kaasa ei ole võetud, see lühendaks tööd, sest kämblaga koti täitmine on väga igav, päälegi kui suur kott täita on.“

Puukergitaja vastas: „Minu kadunud isa ütles mitu korda naljatades: „Kui kannu ja kappa mehel ei ole, siis peab ta kas tõrre servast või vaadi suust rüüpama.“ Seda üteldes tõstis ta esimese kullatündri üles nagu udusulgede korvikese, palus hoida kotisuud lahti ja puistas siis raha kõlisedes kotti. Rahahoidjal kippus juba hirm pääle, aga kui teise ja kolmanda tündriga paremat lugu ei olnud, siis läks mehike valgeks nagu lubjatud sein. Natukese aja pärast olid kõik kullatündrid tühjendatud, aga kott ei olnud veel poolelgi. Kandja küsis: „Kas teie kuningal suuremat vara enam ei ole?“

„Valamata kulda on veel taga kastides, aga seda ei ole veel rahaks tehtud.“

„Tooge aga siia!“ ütles puukergitaja, ja tühjendas kastid niisama, nagu ta enne seda tündritega oli teinud. Olid kõik nurgad ja nurgakesed tühjendatud, siis võttis koti selga ja sammus trahteri poole tagasi.

Rahahoidjal ei olnud sel korral ukse lukku panemise muret, sellepärast jooksis ta, otsegu oleks kiil püksis olnud, kuningale õnnetust kuulutama. Ka vana kuningas ehmatas seda lugu kuuldes, laskis tütre sinna kutsuda ja hüüdis:

„Vaata, mis viletsust sinu kangekaelne vastupanemine nüüd on teinud. Kõik rahavarandus on otsas, kosilane on mu paljaks teinud kui kirikuroti. Mis kuningas ma nüüd olen? Rahata riigivalitsejal ei ole kätt ega jalga, miska ta vaenlaste vastu võib minna. Saavad sõjamehed kuulda, et mul enam vara ei ole neile palka maksa, siis lähevad nad kõik oma teed.“

Tütar ütles: „Asi ei või sedaviisi jääda; me peame kas kavalusega või väekaupa vara jälle nende käest tagasi püüdma."

Aga enne kui aega said midagi kavalust katsuda, toodi juba sõnum, et kuningapoeg linnast ära läinud.

„Nüüd peame väekaupa katsuma," ütles tütar. „Laske silmapilk kõik sõjavägi kokku kutsuda ja petise kosilase kannule kihutada, kes ometi oma raske koormaga rutusti edasi ei jõua."

Käsk täideti silmapilk. Teisel päeval oli vägi koos; nüüd mindi rahamehe jälil teele, ees hobuse-, taga jalavägi, viimaks veel kuningas tütrega tõllas. Kolmas jagu kulda sest varandusest, mis vaenuliku kosilase käest tagasi pidi saadama, lubati sõjameestele meelehääks, et seda ägedamalt pääle kipuksid. Kuningapoeg oli oma varaga juba tüki maad edasi jõudnud, sest kuuekordne rahakott ei takistanud kuski kandja sammu; aga muul kombel ei oleks ka kogunisti võimalik olnud rasket koormat edasi viia. Veolojuseid oleks küll hää raha eest niipalju võidud osta, kui koorma raskus tarvitas. Kust aga vankritelgi võtta, mis raskuse all ei katkeks?

Varandusekandja oli parajasti üle kõrge mäe jõudnud, kuhu ta mäe alla jalgu puhates põõsa alla istus, kui pikakõrvamees neile kõik rääkis, mis selja taga kuningalinnas salanõu sobitades räägiti ja toimetati. Silmamees oli mäeharjalt oma silmaga selgesti näinud tagakihutava väe; sellepärast lõi kuningapoja meel natuke kartlikuks. Aga tuulepuhuja ütles: „Me peame mäest natuke kaugemale minema, kust mu suutuul neid osavamalt võib tabada, kui väehulgad mäele jõuavad."

Sedamaid läksid mehed edasi, kuni paraja koha leidsid. Kui nüüd silmamees kuulutas, et esimene hobuseväe osa juba mäeharjale jõudnud, hakkas tuulemees puhuma. Ja, kas sa näed! Otsegu oleks tuulispask kerget tolmu ja prügi maast üles keeritanud, nõnda tuiskasid mehed ja hobused pilvede alla üles, kust hiljemini maha langesid, mille tagajärjel kellelgi liiget liikme külge ei jäänud. Samasugust tuulelendu tehti ka hiljemini jalaväele, nõnda et viimaks muud üle ei jäänud kui tõld, kus vana kuningas kergejalgse tütrega sees istus.

„Kas pean need ka lendu kihutama?“ küsis tuulemees. Aga kuningapoeg keelis teda seda tegemast, üteldes: „Katsume veel korra hääga kaupa.“

Siis sõitis ta oma tõllaga mäele tagasi, kuningale vastu, teretas viisakasti ja ütles: „Nüüd olete ühe korraga kehvaks meheks saanud. Teil ei ole enam vara ega sõjaväge, mis kuningas Te nüüd võite olla? Lubage tütar mulle naiseks, siis lõpeb kõik viletsus.“

Ei võinud nüüd vana kuningas ega kangekaelne kergejalgne tütar enam vastu tõrkuda, vaid leppisid kokku. Kuningapoeg ütles nüüd äiapapale:

„Olge mureta, varanduse lasen kohe tagasi kanda, ja hoolelikku targa valitsuse ajal kasvab rahvast jälle juure, kes nende asemeid täidavad, kes täna tuule puistati. Senikui noormehed alles kasvavad, hoiavad minu tugevad sulased riigirahu, kellest üks oma silmaga pisemagi kihulase võib näha, teine oma kõrvaga hiire aevastamise saja sülla sügavusel maapõhjas kuulda, kolmas oma rammuga kõik varandusekambri kullad ja hõbedad seljas ära kanda ja neljas suuga kõik sõjaväed tuule puhuda.“

Mindi siis kuningalinna jälle tagasi, kus väga uhked pulmad peeti, mis neli nädalat kestsid; aga väimees jäi vanale kuningale koduväiks ja sai pärast vanamehe surma riigi valitsejaks.

Lopi ja Lapi.

Ükskord elas kehv vabadik naisega tüki maad külast eemal üksikus hurtsikus. Mehe nimi oli Lopi, naisel jälle Lapi. Näitas, kui oleksid mõlemad viletsusepõlves sündinud, sest ükski asi ei läinud nende käes edasi. Nooremas põlves oli Jumal neile ka lapsukesi annud, aga neist ei jäänud üht ainustki ellu, kes vanemaile vanusetuge oleksid võinud anda. Kui kaks kuivanud kändu istusid mees ja naine iga õhtu ahjupingil, kus nende süda vahest tühjast asjast paisuma läks ja tüli toas tõusis. Nagu igamees ise teab, püüab inimene tülil enamasti oma süüd teise pääle veeretada ja mitu kord ka sääl, kus midagi inimlikku kurjust asju rikkumas ei olnud, seda ini-

mese süüks arvata. Nõnda kuuldi tülil sagedasti Lopi suust sõnu:

„Oleksin õnnekorral parema naise saanud, mis siis viga elada, ma võiksin täna rikas olla."

Aga Lapil olid jõudsamad keeletiivad, mis, kui mees sõna oli rääkinud, kohe kümme ja kakskümmend vastu andsid. Seepärast kui mees ülemalräägitud jutuotsa kord joonele oli seadnud, ei saanud ta iial hakatusest kaugemale, vaid Lapi lõugutas kohe vastu:

„Kas sa hilpharakat näed! Kui hullus lapserumaluses paremat meest ei osanud valida, siis on sest küll osalt ka minul süüd, ehk ma küll, tõtt öelda, usun, et muud mind su poole ei võinud meelitada, kui nõiduseväği; kes kuri teab, mis sa mulle salamahti söögi või joogi sisse lisasid, kuni mu meel sinu järele hakkas käima. Kosilaste puudust ei olnud mul iial ja kui ma kogemata õnnetusel sinu kimpu ei oleks juhtunud, võiksin täna emandatanus laua taga istuda. Sinu, hooletu, pärast pean nüüd nälga ja vaeva kannatama, kuni surm päästma tuleb. Et kõik meie lapsed surid, oli ka sinu süü, kes ei naise ega laste eest osanud muret kanda."

Ja nõnda jooksis lahtipääsnud jutuoja veel kaua edasi ega lõpnud mitu korda enne, kui mees rusikaga prundi suule ette vajutas.

Nõnda istus ühel õhtul jälle hurtsiku paarirahvas riieldes ahjupingil, kui uhke saksavärki riides naisterahvas üle läve tuppa astudes naise keeleveskit äkitselt kinnitas ja mehe vinnatõmmatud käe jälle paigale pani. Võõras ütles, kui pererahvast lahkelt teretanud:

„Teie olete kehvikud, kes tänini palju vaeva pidite kannatama; aga kolme päeva pärast saab kõik vaev ühekorraga otsa; seepärast pidage rahu majas ja öelge ise, mida te kõige paremaks põlveks endile tahate soovida. Mina ei ole mitte, nagu teile silma paistan, inimene, vaid vägevam olevus, kes inimeste soovid jumalikul rammul võib täita. Kolm päeva on teil aega mõtelda ja kolm soovimist teil luba nimetada, mis põlve või mis hääd te endile tahate soovida. Siis nimetage oma soovimised, nad peab salaväği silmapilk tõeks tegema. Aga olge targad, et midagi tühja ei hakka soovima."

Seda öeldes jättis uhke naisterahvas jälle jumalaga ja siis lipsti! uksest välja.

Lopi ja Lapi, kes tüli olid unustanud, vahtisid nüüd sõna lausumata üksisilmi ukse pääle, kust ime oli tulnud ja kuhu ta oli kadunud. Viimaks ütles mees:

„Heidame puhkama; meil on kolm päeva mõtlemisaega; seda tahame targasti pruukida, et võiksime endile kõige paremat õnnepõlve soovida.“

Aga ehk neile küll kolm päeva mõtlemisaega oli lubatud, siis kulutasid nad enam kui poole ööd juba täna mõtete koormas ja hakkasid arvama, mis soovimine kõige parem võiks olla. Oh seda kallist rahu, mis nüüd kolm päeva järjestikku hurtsikus elas! Lopi ja Lapi olid nagu teiseks loodud, rääkisid teineteisega lahkesti juttu ja üks püüdis ikka teise tahtmist juba silmist tunda ja täita. Suurem jagu päeva istusid mõlemad sõnata nurgas ja pidasid soovimisnõu. Kolmandal päeval pärast lõunat läks Lopi külla, kus sel hommikul siga oli tapetud ja vorstipada parajasti tulel võis olla. Ta võttis kodunt kaanega vitsiku kaasa ja tahtis naabri-perenaiselt natuke vorstivett paluda, kus sees õhtu kodu kapsapäid keedaks. Lopi mõtles, kui kõht hää roaga täidetud, siis tulevad inimesele kohe paremad mõtted. Koju jõudes pani ta kapsapaja tulele, et söök õigel ajal õhtulauale saaks.

Kui nüüd õhtu ja soovimiste avaldamise tund kätte juhtus, auras kapsaleeme vaagen laual; mees ja naine istusid söömalauale, kus soovimisi pidid täitma. Said mõned lusikatäied magusat leemekest suhu ja kõhtu pannud, ütles Lapi lahke meelega:

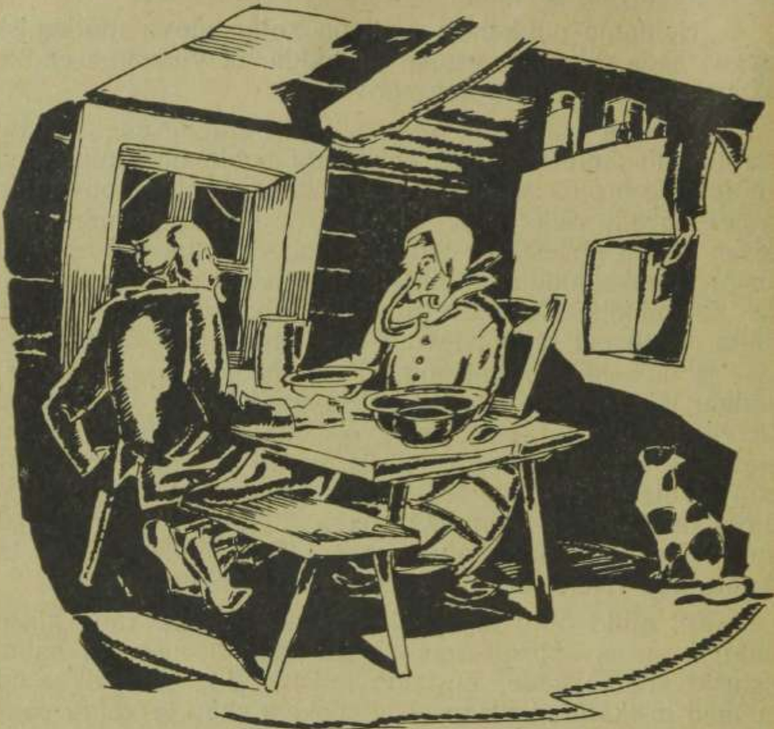
„Jumal tänatud hüva leemekese eest, sellega võib inimene juba kõhtu täita; aga veel magusam maitseks leem, kui vorst ka leeme kõrval oleks!“

Patstii! kukkus toa laest suur vorst keskele lauda. Mees ja naine olid natuke aega kingituse üle nõnda ehmatanud, et neil meele ei tulnud kohe vorsti otsast kinni hakata. Lopi märkas, et vorstiga esimene soovimine täide oli läinud, ja see vihastas teda nõnda, et ta täie suuga hüüdis:

„Võtku — sind või pangu vorst sulle nina otsa! kui —“

Aga vaene mehike ei saanud ehmatusest enam rääkida, sest vorst rippus juba Lapil nina otsas; mitte enam

vorsti kombel, vaid kui ninaga ühest juurikast kasvanud tükk.

Mis nüüd teha? Kaks soovi oli tuule läinud, päälegi veel viimne naise nina nii imelikuks loonud, et ta muu rahva silma ette ei usaldanud astuda. Siiski üks soov oli veel ütlemata, ka sellega võisid nad targal kombel kõik hääks moondada. Aga vaesel Lapil ei olnud sel silmapilgul paremat soovi meeles, kui et oma nina pika vorsti kütkest jälle lahti saaks, seepärast nimetas ta soovi, ja vorst oli tuule kadunud. Nüüd olid kõik kolm soovi otsas ja Lopi ja Lapi pidid jälle kehval viisil kui ennegi hurtsikus elama. Küll ootasid nad tüki aega kena naisterahva teisekordist tulekut, aga kallis võõras ei tulnud enam.

Kes kogemata õnne kohe sabast ega sarvest ei oska kinni võtta ja kinni pidada, see on selle kaotanud.

Kivialuste ristitütar.

Kord oli noorik läinud metsa marjule. Torbik parajasti täidetud, tahtis ta kodu poole hakata minema, kui kogemata puude vahelt kogu talle silma puutus, mis eemalt inimesesarnane näitas. Ligemale minnes leidis ta noore neitsi, kahvatanud näo, verise suu ja paletega põõsa all minestuses maas. Naine ruttas allikale, mis kaugel ei olnud, puistas nopitud marjad põlle, täitis torbiku külma veega, miska ta neitsi silmi ja meelekohti pesi, kuni minestusest ärganud eluline silmad avas ja võõrastades ümber vahtis.

Võõrast naisterahvast enese kõrval leides, pani neitsi esiotsa kohkuma, aga üürikese ajaga lahkus ehmatus ja kartus; ta võttis lahkesti nooriku käest kinni ja ütles:

„Su heldus on täna mu elu hädakitsikusest päästnud! Kes teab, mis must oleks saanud, kui sa mu pääle poleks halastanud. Meie suguvõsa kurjem vaenlane, vana metsataat, juhtus täna teel minuga kokku, peksis mu poolsurnuks, nii et hingetult maha langesin. Sinu abita ehk oleksin siia paika jäänud! Mul ei ole täna võimalik suuremat palka sulle anda kui see sõrmus, mille su sõrme pistan. Vaata, nüüd oleme eluotsani kihlatud. Kui sa selle, mis sul praegu südame all, kord ilmale tood, siis pead mu vaderiks paluma, ja mind kohe noorema õega seltsis vastu võtma, kui kolmekesi varrule tuleme. Valva suud, et kellelegi tänasest juhtumisest sõnakest ei lähe kuulutama, ja kui sõrmuse pärast peaks küsitama, siis ütle, et metsast leidsid." Rääkija oli võtnud kuldsõrmuse oma sõrmest ja pannud nooriku sõrme. Naine pakkus talle maasikaid põllest, mida neitsi lahkesti vastu võttis ja rohkesti poole osa ära sõi.

„Sa oled mu minestuse, nälja ja janu kustutanud, selle hääteo tahan kord su tütrele tasuda, kui ta minuealiseks saades mehele hakkab minema."

Lahket juttu edasi vestes olid nad jõudnud metsa ääre lagedale, kus neitsi jumalaga jättes metsa tagasi pööris. Naine tahtis veel marjule minna, et torbikut jälle täis noppida, aga päev jõudis juba õhtu ligidale; ja kui ta ülejäänud marjad põllest torbikusse puistas, tõusis

torbik kuhjaga täis. See näitas naisele imelik, sest eks ta olnud oma silmaga näinud, kuidas neitsi rohkesti poole osa marju oli ära söönud. Siis pidi imestamine koju tulles veelgi kasvama! Kui ta marjad torbikust vaagnasse valas, leidis ta alumise poole hõberahaga täidetud. Mis see tähendas? Neitsi oli metsas juhtunud sõrmuseloo rääkimise ära keelnud; seepärast arvas naine paremaks ka rahaasja salamahti pidada. Ta pani raha kirstu põhja kangapakkude vahele, kust hädapäevil lootis abi leida.

Pool aastat pärast räägitud marjul käimist oli ta nurgavoodis maha saanud ja tütrekese ilmale toonud. Kui varrude päev ligemale jõudis, kus laps ristimisele pidi viidama, tegi emale ränka südamekoormat, et võõra neitsi kodupaik küsimata jäänud. Ta ei teadnud nüüd kuhugi sõnumeid läkitada. Varruliste saanid seisid ukse ees, aisad kõigil värava poole käändud, taheti hakata kiriku minema. Titeema vaatas vesiste silmadega lapse viijat, kahetsedes, et võõras neitsi palumata oli jäänud. Õuest kuuldub kellukeste kõlinat, ja vaata! ilus saksasaan sõidab kahe hobusega õueväravast sisse; kolm kasukaisse mässitud naisterahvast istuvad saanis.

„Te olete juba kirikuteel,“ hüüab üks neitsi saanist; „ärge viitke aega. Meie kutsar käänab hobused ümber ja siis sõidame seltsis kiriku; küll tagasi tulles läheme titeema teretama.“

Ehk küll nurganaine toas seda juttu ei kuulnud, siiski arvas ta kohe, et kolm võõrast saksasaani muud ei võinud olla kui ettekuulutatud palumata jäänud vaderid. Hommikul kurbusest täidetud süda kippus rõõmust lõhkema! Ta kaebas siiski, et kallid võõrad varruperest kuiva suuga kiriku olid läinud, ega jõudnud tagasituleku aega oodata, kus võlgu jäänud hommikusöögi armsaile külalistele võis tasuda. Õnneks ei teadnud ta hing midagi sest tülist, mis vaheajal vaderitel kirikus lapse nime pärast oli. Kui õpetaja küsis, mis lapsele nimeks antakse, kostis üks võõrastest neitsitest: „Maasikas!“ — „Kuidas te ütlesite,“ küsis õpetaja, „Mari, Madli ehk Maret?“ — „Maasikas,“ anti teist korda vastuseks. Lapse isa ja vaderid vahtisid imestades üksteise silmi, keegi ei teadnud, mis sest asjast pidi arvama. Aga kirikuõpetaja ütles tõsise sõnaga:

„Palun, ärge tehke siin nalja; öelge tõsiselt, mis lapsele nimeks saab, ehk ma ristitan talle teilt küsimata ühe ristiinimese nime."

Siin läksid ka neitsi palged vihatujus punasemaks, kui ta julge viisaka sõnaga kostis:

„Jumal on inimesed, kõik muud loomad ja kasvud maa pääle loonud, ega kellelegi nime annud, vaid seda on inimesed teinud. Kes mulle tohib keelda ristitütrele tahtmist mööda lasta nime panna?"

„Kas arvate vägisi saavat mu üle võimuse?" küsis õpetaja niisama pahasel meelel. „Kui nii hõlpsasti mu üle usute võimuse saavat, siis pean Teile esiteks meele tuletama, kes mina olen, teiseks Teilt küsima, kes Teie olete, ja kas ma seaduse loaga tohin Teid lapse vaderiks vastu võtta?"

Sõnalausumata tõmbas uhke neitsi paberilehe põuest ja andis õpetajale lugeda. Kirikuõpetaja kahvatas lugedes surnukarvaliseks ja kogeles ehmatanud keelel:

„Andke andeks, andke andeks, aus suurtsugu —" aga neitsi tõstis ähvardades sõrme, öeldes:

„Vait, vait! ristige lapsuke, meil ei ole pikemat juttu!"

Kirikuõpetaja ristis lapse, andis talle nimeks Maasikas; siiski värisesid mehe käed pühal ametitoimetusel. Uhke neitsi oli last ristimise ajal oma kätel hoidnud ja hiljemini kirikuõpetajale kuldraha ja köstrile rublatüki hõbedat annud, nagu teised vaderid selgesti silmaga olid näinud. Siis sõideti varrude peresse tagasi. Teel arvasid külaeided, kui suur vaderi kingitus titeemale ja ristitütrele võis tulla, kus juba nii rohket ristimishinda oli makstud.

Varruperesse tulles läks uhke neitsi jalapäält titeema teretama, võttis ta kaela ümbert kinni, silitas palgeid ja ütles, sõrmega teiste neitsite pääle tähendades:

„Minu nooremad õed, keda varrule lubasin tuua. Me tõotame kolmekesi sinu tütrekese eest hoolt kanda, kui Jumal su varem siit ilmast peaks kutsuma, kuni laps inimeseks kasvab!"

Seepääle andis iga neitsi kuldkarbikese lapse-emale, öeldes: „Karbikestes on tütrekese kingitused, mis vaderiandeks tõime; ära näita neid kellelegi, sa ise võid küll vaadata, kui tahad, aga ära kaota kalleid asju."

Küll paluti uhkeid võõraid lauale kehakarastust võtma, aga nad ei tahtnud süüa ega juua, vaid jättes lapse ema lahkesti jumalaga, lahkusid varrult ja sõitsid uhke saaniga õueväravast oma teed.

Varrulistel kipitas väga südamel, teada saada, kes uhked võõrad neitsid olid ja mis neis kuldkarpides võis olla. Seda igatsemist ei jõudnud keegi täita. Ka lapse isal läks meel tuska, kui ta pärast varruliste lahkumist pikemat otsust naise suust ei saanud. Ta ei uskunud kogunisti, mis naine tõtt mööda tunnistas, et talle imelised võõrad sama tundmata olid kui teistelegi. Mõni päev hiljem läks ta salamahti kirstule kuldkarbikesi vaatama, et näha saaks, mis kallis varandus kuldkoore all peidus seisis. Ta ei leidnud muud kui kolm väikest lähkrikivi igas karbis. Ehk ta küll seda leidu natuke imeks pani, siiski ei avaldanud ta kellelegi sõnakest.

Väike Maasikas oli seitsmeaastaseks saanud, kui ta ema äkki rängasti haigeks jäi, nõnda et mõne päeva pärast pikemat eluootust ei võinud olla. Haige igatses ise enne surma jumalaarmu; seepärast paluti kirikuõpetaja sinna. Õpetajale tunnistas ta loo, mis talle metsas enne tütre sündimist võõra neitsiga oli juhtunud. Kirikuõpetaja ütles trööstides:

„Ole sellepärast rahul! sest kokkusaamisest ei või sinu hingele mingit kahju ega koormat tulla, ja tütrekese pärast võid rahulisti silmad kinni panna, — küll vaderneitsid ta kasvatamise eest hoolt kannavad. Kui ta jumalaarmu leiba ja karikat oli maitsnud, õnnistas ta oma tütrekest, jättis jumalaga ja läks puhkama. Teisel päeval pärast matusepidu tuli uhke vaderneitsi ja tahtis ristitütart endale kasvandikuks viia; aga leskmees ei raatsinud lapsest lahkuda, palus teda endale rõõmuks ja nukra meele jahutuseks veel jätta. Ta palumise pääle jäeti laps küll sinna, aga neitsi ütles: „Üks õdedest tuleb igapäev väikest Maasikakest vaatama."

Nõnda sündis ka hiljemini; igapäev käis üks neitsi emata last vaatamas, tõi talle puhtad riided, tõi magusaid kooke ja mitmesuguseid ilusaid mänguasju.

Aasta pärast võttis leskmees nõuks, teist naist minna kosima. Kaks päeva enne pulmi tuli vanem neitsi ja ütles: „Maasikas ei tohi pikemalt su juure jääda, ma tahan ta täna kaasa võtta. Sa saad küll teise naise ja võid

aegamööda küll jälle lapseisaks saada, aga Maasikas ei leia enam teist ema. Kõik, mis me siitsaadik ristitütrele kinkisime, jäägu sulle ja su noorele naisele, aga kolm kuldkarpi, mis varrupäeval lapsele kinkisime, pean kaasa võtma."

Mees püüdis küll vastu tõrkuda, niipalju kui jõudis, siiski ei aidanud siin tema vastupanek midagi. Väike Maasikas palus nuttes: „Ma tahan ristiemadele minna!"

Isa pidi viimaks järele andma. Ta läks tüki maad salaja neitsi jälil, et näha saaks, kust tee nende koju läks, mis kaugel ei võinud olla, sest et nad igapäev käisid last vaatamas. Uhke neitsi läks, laps käekõrval, sinna metsa poole, kus kadunud ema noorikupõlves marjul oli käinud ja esimest korda võõra neitsiga kokku juhtunud. Kui neitsi nüüd lapsega suure kivi ligi jõudis, mis metsa ääres lagedal seisis, kadus ta äkki vaataja mehe silmist, otsegu oleks maa alla vajunud. Mees tõttas küll sinna paika, käis mitukümmend korda kivi ümber, otsis jälgi ja põrutas vahete-vahel jalakanda vastu maad, kas mingit õõnsat kohta ei leiaks: aga kõik vaev läks tuule; ei saanud ta last ega lapse ristiema näha. Noore naisega elades unustas ta aegamööda kadunud naise tütrekese.

Siin peame väikese Maasika elust jutustama. Nimetatud kivi ligidal kolme vaksa sügavusel muru all oli süllalaiune ja poolteise sülla pikkune paekivi, mis tuttaval jalaastumisel keldriluugi kombel üles tõusis, tulija sisse laskis ja siis silmapilk jälle kinni langes. See sündis nii imekiiresti, et eemaltvaataja sest aru ei saanud, vaid uskuma hakkas, et nähtav inimene äkki kas maa alla vajunud või nägemata tuule oli tõusnud. Mis niisugust arvamist veel tõelikumaks tegi, tuli sest, et kuhugi kriipsu ega märki murule maha ei jäänud; murupind näitas kui ühest tükist valatud. Paaskaane all leiti lai kallist kivist väljaraiutud trepp, mis sügavamale viis. Trepiastmeid mööda alla minnes jõudis väike Maasikas ristiema seltsis ilusa õue pääle, kus klaasist ehitatud hoone seisis; see oli neitsite kodu, mida Kivialuse mõisaks nimetati. Teenijaid leidus siin palju, kes kõiksugu peenikest naisterahva näputööd valmistasid. Ka väikesele Maasikale õpetati aegamööda niisugust näputööd, ehk teda küll teenijana ei peetud, vaid kui hellitatud saksalast kasvatati, kel millestki puudu ei olnud. Ristiemad kandsid ta

eest hoolt ja armastasid teda ema kombel. Nõnda kasvas ta kuueteistkümne aasta vanuseks, kus ta priskeks tütarlapseks oli õitsenud.

Sääl ütles talle ühel päeval vanem ristiema:

„Minu armas Maasikas! Aeg on tulnud, kus meist pead lahkuma. Siiski loodame Jumala helduse pääle, et lahkumine kaua ei kesta. Läheb asi õnnelikult korda, siis saame jälle kokku ega või meid sääl muu lahutada kui surm. Kaks ustavat teenrit ja oma kolm kuldkarbikest pead sa kaasa võtma; karbikestest leiad kõik, mis sulle pikal teekäigul võiks tarvis minna."

Kui ta veel pikemalt tütarlapsele mõnd juhatust teekäigu pärast oli annud, avaldas ta viimaks, et kolme päeva pärast minek pidi tulema. Küll oli Maasikal südamekurbus suur, aga vähem ei olnud ristiemade kurvastus lahkumistunnil. Nad tahtsid silmapisarais sulada, kui ristitütre kaela ümbert kinni hakkasid ja talle mitukümmend korda suud andsid. Viimaks kutsuti mõlemad sulased, vanaealised mehed, keda Maasikas enne ei olnud näinud, ja öeldi, et need teel teda kaitsevad. Nõnda mindi siis teele; Maasikal väike korvike käes, kus sees ta kuldkarbikesed olid.

Said nad tüki aega metsas edasi läinud ja tütarlapsel lahkumispisarad laugelt tahenenud, ütles üks tema saatjaist: „Ega me pikka teed jala ikka jõua ära käia." Maasikas küsis: „Kust peame hobuseid võtma?" Mees kostis: „Hobused ja muud teekäigu tarvitused on Teil korvis kuldkarbikestes." Maasikas vahtis kahtlaselt ta silmi, kui püüaks säält otsust, mis seesugune pilkamisjutt pidi tähendama. Aga mees ütles tõsise näoga: „Võtke lähkrikivike karbikesest, siis saame sedamaid sõiduriista ja hobused."

Ehk küll tütarlaps ei uskunud, täitis ta siiski mehe käsu, võttis kivikese, mis talle näppu juhtus, ja andis mehe kätte. Mees puhus kivikese pääle kolm korda ja ütles: „Tõld nelja hobusega astugu ette!"

Silmapilk seisis tõld hoostega sääl. Maasikas pandi saksaks tõlda istuma, üks mees istus kutsariks pukki, teine toapoisiks tõlla taha, ja siis läks teekäik rutusti edasi. Päike seisis juba kõrgel lõunas, kui kutsar küsis, kas tühi kõht lõunat ei himustaks. Maasikas kostis: „Meil pole mingit toiduvara kodunt kaasa võetud." —

„Aga kivikesi küllalt," kostis toapoiss tõlla tagant; „andke üks siia."

Maasikas andis kivikese, mees puhus jälle saadud kivikese pääle ja hüüdis: „Kaetud laud, astu roogadega ette!"

Silmapilk seisis kaetud laud kalliste roogadega Maasika ees. Ta sõi oma kõhu täis ja andis siis teenritele, niipalju kui nad himustasid. Hiljemini puhus mees jälle laua pääle, kus korraga kõik kadus ja väike kivike Maasika pihku tagasi kargas. Õhtu sündis söömalauaga niisama, aga teine kivike moondati patjadega sängiks, kus neitsike ööväsimust puhkas. Nõnda tehti hiljemini igapäev, nii et neil millestki puudust ei olnud. Siiski läks Maasikal pikal teel aeg igavaks; ta soovis endale naisterahva seltsi. Enam nalja kui tõe pärast võttis ta kivikese näppude vahele, puhus, nagu meestest oli näinud, ja hüüdis: „Toatüdruk, astu ette!" Silmapilk istus viisakas tütarlaps ta kõrval. Mis viga nüüd Maasikal ilusas tõllas sõita, kus ta hommikust õhtuni magusat juttu võis vesta.

Ühel hommikul öömajalt teele minnes ütles kutsar Maasikale:

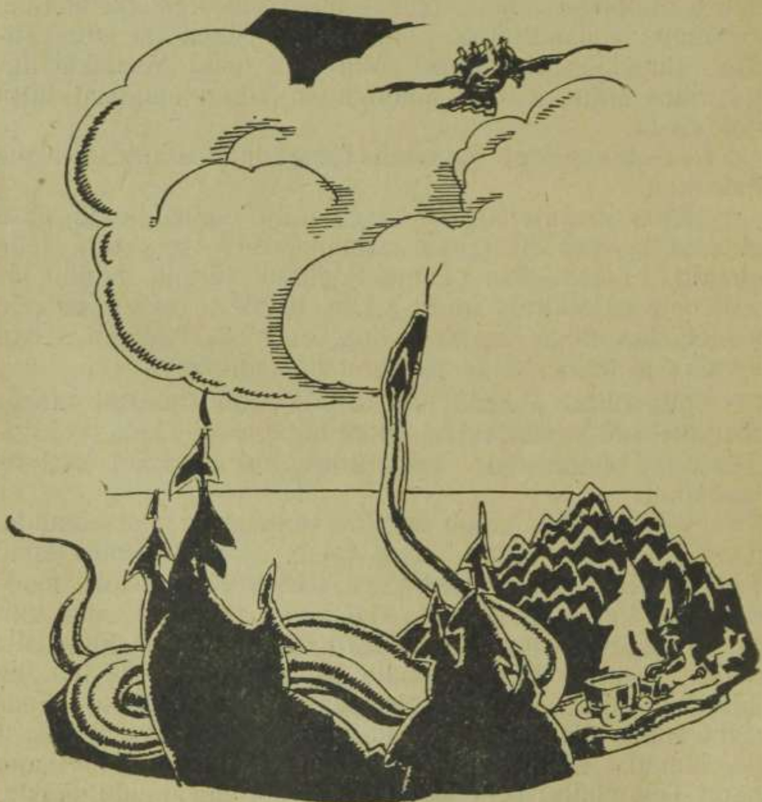
„Täna jõuame kuulsa targa tallu; sinna peate sisse minema ja teraselt tähele panema, mis vana tark teile juhatab. Tema käsu peame täielikult täitma, muidu läheb meie asjatalitus nurja. Ühe kivikese peate targale meelehääks täna ära kulutama, et meid lahkesti vastu võetaks ja meile kõige paremat nõu antaks."

Enne õhtut jõudsid nad targale, kus meestel rasket rahakotti tuli kanda, mis — pool hõbe, pool kulda — kivikesest oli sünnitatud. Tark ütles, kui Maasika kätt oli vaadanud:

„Teie teekäik läheb homme pimedasse metsalaande, kus Teile kolm elajat vastu tuleb, esiteks põdralehm, siis vana hunt ja viimaks karu. Püüdke metsalisi meelitada, et ligi lasevad tulla, ja pange igaühele oma tunnismärk külge, et nad teinekord ära tunnete, kui jälle kokku juhtute. Põdralehmale pange siidivöö ja hundile nahkrihm kaela, aga karule peate oma sõrmuse käpavarba külge pistma, mis Teile kadunud ema varandusest üle jäänud. Kolm päeva hiljemini tungib kole vihane madu Teie pääle; selle käest Te ei või end muidu päästa,

kui peate ühe kivikese põhjakotkaks moondama ja teenritega seltsis ta selga istuma, kes Teid tuulekiirusel pilve alla üles kannab, kuhu madu ei või tulla. Tõlla ja hobused neelab ta küll, aga sest pole Teile suuremat viga. See kõhutäis on talle viimseks toiduks: ta sureb seitsme päeva pärast, kus hobused tõllaga ta suust jälle välja tulevad. Mis pikemalt sünnib, jäägu nimetamata, sest saab teile ja teie kivialustele ristiemadele õnne."

Teisel päeval jõudsid meie teekäijad pimedasse metsalaande, kus kõik nõnda sündis, nagu tark oli kuulutanud. Esiteks tuli põdralehm, siis vana hunt ja viimaks karu neile vastu. Maasikas meelitas metsalisi ükshaaval oma ligemale ja sidus igaühele ta märgi külge: põdralehmale sinise siidvöö, hundile nahkrihma kaela ümber,

aga karule pistis ta emalt päritud kuldsõrmuse käpavarba külge. Karu lakkus kui tänades ta käsi ja jooksis rõõmsa mõmisemisega metsa tagasi.

Palju koledam oli lugu, mis kolme päeva pärast neile juhtus. Juba kaugelt kuuldi kohinat ja mühinat, kui oleks raskemat heinakuhja mööda maad veetud. Viimaks tõusis madudekuninga pää kuldse krooniga kaugelt nähtavale; aga sel silmapilgul oli Maasikas loonud ühe kivikese põhjakotkaks, istus oma kolme teenijaga seltsis ta selga, kes nad kõrgele pilve alla kandis. Säält nägid nad, kuidas määratu madu tõlla hoostega tükis alla neelis, kui oleksid need pisikesed hiirepojad olnud. Seitse päeva lendas põhjakotkas oma koormaga kõrgel pilvede all, magas öösi pilve serval, ja ta seljas istujail polnud millestki puudu, sest et Maasika kuldkarbikeste kivikesed neile kõik andsid.

Seitsmenda päeva hommikul lendas põhjakotkas oma koormaga maha. Nad jõudsid parajasti sinna, kui hobused tõllaga surnud madudekuninga suust välja sõitsid. Seda imet alles vaadates nägid nad vana meesteja naisterahva uhkes kuninglikus ülikonnas nende seltsi astuvat. Mehel oli nahkrihm ja naisel sinine siidvöö kaelas, mis Maasikas sedamaid nendeks tunnistas, mis ta hundi ja põdralehma kaela oli sidunud. Natuke aega hiljemini jõudis ka priske noormees sinna, kelle sõrmes karule antud sõrmus hiilgas. Võõras vanamees rääkis:

„Tänu sulle, Maasikas, kallis õnnelaps, kes sa meid pikast vangipõlvest oled päästnud! Olin seitsmesaja aasta eest lõunamaal rikas kuningas, siin seisab mu abikaasa ja sääl mu poeg; meie kolm tütart on otsa saanud. Kuri põhja madudekuningas võitis mu riigi ja neelis kõik mu alamad oma kõhtu. Minu moondas ta hundiks, mu abikaasa põdralehmaks ja mu poja karuks. Kuhu tütred jäid, ei ole ma kuulnud, võib olla, et madu nad nahka on pannud.“

Maasikas arvas sedamaid, et ta kivialused ristiemad kadunud tütred võisid olla, aga tema ei rääkinud enne, kuni asi tõeks läheb, et vanemate rõõm seda suurem oleks. Ta valmistas ühe kivikese teiseks tõllaks, millel kuus hoost ees olid; sinna tõlda istus kuningas abikaasa ja pojaga. Siis hakati kodu poole tagasi minema. Juba kolmandal hommikul tulid Maasika ristiemad teel vastu.

Aga kes jõuaks rääkida vanemate ja tütarde rõõmu, kui nad seitsmesaja-aastase lahusoleku järel jälle kokku said. Hiljemini kosis kuningapoeg Maasika endale abikaasaks ja sai isa kuningriigi valitsejaks, kes vanuse pärast ise enam ei tahtnud valitseda. Ka kolm tütart viidi aegamööda mehele, aga keegi ei olnud hiljemini nende suust kuulnud, kust nende kividega kuldkarbikesed olid tulnud või kuhu nad viimaks jäänud.

Nupumees.

Kalevipoja päevil elas Kunglamaal väga rikas kuningas, kes iga seitsme aasta järel riigialamatele suured ilupidud kesksuvel laskis valmistada, mis iga kord kaks ja kolm nädalat järjestikku vältasid. Niisugune ilupidude aasta oli parajasti käes ja paari kuu pärast pidude hakatus oodata; aga rahva ootus ja lootus näitas sel puhul kahevahelisem kui muidu, sest et kaks korda — neljateistkümne ja seitsme aasta eest — oodatud rõõm nurja oli läinud.

Ehk küll kuninga poolt küllalt pidude vara oli muretsetud, siiski ei saanud kellegi suu sest maitsta. Asi näitas imelik ja uskumata küll, aga palju inimesi leiti igal pool, kes oma silmaga nähtuse tõeks tunnistasid. Mõlemal korral — nõnda räägiti — kui valmistatud söögid ja joogid pidulisi ootasid, oli tundmata võõras mees tulnud kokkade ülema juure luba paluma, söögist ja joogist paar suutäit maitsta, aga kulbipistmine leemepatta ja õllekannu suuletõstmine oli imeväel kõik aidad, käsikambrid ja keldrid tühjendanud, nii et kuhugi riismeid ega piiska järele ei jäänud. Kõik kokad ja kokapoisid olid nägemist vandega kinnitanud; siiski oli rahvaviha raiskuläinud pidude rõõmu üle nii suur, et kuningas neile lepituseks seitsme aasta eest kokkade ülema pidi laskma üles puua, miks ta võõrale mehele maitsmisluba oli annud. Et sel korral jälle säherdust pahandust ei tõuseks, oli pidude valmistajale ülemale tõotatud väga rohke palk, ja kui sellegi pärast keegi vastutust enese pääle ei tahtnud võtta, lubas kuningas viimaks oma noorema tütre valmistajale abikaasaks; aga õnnetuse korral pidi mees kahju eluga vastama.

Riigi rajal, kaugel kuninga linnast elas nõukas talumees kolme pojaga, kellest noorem maast-madalast juba teravat mõistust näitas, sest et Murueit teda kasvatanud ja salamahti mõne korra omal rinnal oli imetanud. Isa nimetas poega nupumeheks, miska ta tahtis tähendada, et pojal rohkesti mõistust nupus (pääs) oli. Ta ütles mitu korda poegadele:

„Te, vanemad vennad, peate keharammu ja kätetööga endile igapäevast leiba teenima; sa, pisike nupumees, võid mõistuse läbi maailmas edasi saada ja ükskord vendadest kõrgemaks tõusta."

Enne surma jagas ta oma põllu- ja heinamaad pooleks, mis vanemale ja keskmisele pojale päranduseks said. Nooremale pojale andis ta niipalju teeraha, et ta laia ilma võis minna oma õnne katsuma. Kadunud isa keha ei olnud laual veel külmaks jahtunud, sääl riisusid vanemad vennad nooremalt viimse kopika, viskasid ta üle läve toast välja hüüdsid pilgates: „Sa, kaval nupumees, pead meist kõrgemaks tõusma ja üksnes mõistuse läbi maailmas edasi saama; seepärast võiks raha sulle koormaks olla!"

Noorem vend unustas vendade kadeduse ja läks mureta teele. „Küllap Jumal annab õnne!" oli ta endale troostiks ja saatjaks isakojast kaasa võtnud; vilistas kurvad mõtted tuule ja kõndis lahkel sammul edasi. Kui ta tühja kõhu näpistamist hakkas tundma, sai ta kogemata kahe reisija antvärgi-selliga kokku. Nupumehe viisakas olemine ja naljakas jutt oli sellidele meele järgi; nad andsid puhkepaigas talle oma leivakotist süüa; nõnda ajas Nupumees esimese päeva õnnelikult õhtule. Sellidest õhtu eel lahkudes läks ta rõõmsasti edasi; täidetud kõht ei lasknud homse päeva muret tõusta. Öömaja leidis ta igas kohas, kus haljas muru põrandaks all ja sinine taevas katuseks pääl oli; kivi pää all andis pehme padja magajale.

Teisel päeval lõuna eel jõudis ta ühte üksikusse tallu. Noor naine istus ukse ees ja nuttis härdasti. Nupumees küsis, mis ta südant nii raskesti oli kurvastanud, ja kuulis naise suust:

„Mul on hullu pääga tige mees, kes mind igapäev peksab, kui ma ta jampsitahtmisi ei jõua täita. Täna käskis ta mind õhtuks enesele kala keeta, kes vees küll

elab, aga kala ei tohi olla, ja kel silmad küll, aga mitte pää küljes. Kust ma niisuguse elaja maa päält võiksin leida?"

„Ära nuta, noorikukene!" ütles Nupumees trööstides: „su mees himustab vähki, kes vees küll elab, aga kala ei ole, kel ka silmad, aga mitte pääs ei ole."

Naine tänas hää juhatamise eest, andis talle süüa ja veel leivakoti teemoonaks kaasa, millega Nupumees mõne päeva võis elada. Selle kogemata tulnud abiga võttis ta sedamaid nõuks kuninga linna minna, kus tarkus kõige enam peab maksma; sääl lootis ta vissisti õnne leida.

Kõigis paigus, kuhu ta tuli, ei kuuldud muud juttu kui kuninga suvistest lustipidudest. Kuulda saanud, mis palka valmistajale oli lubatud, hakkas Nupumees asja arvama ja enesega nõu pidama, kas ehk võimalik ei oleks ametit oma pääle võtta. Läheb asi korda — ütles ta endamisi rääkides — siis olen korraga õnne teel. Mis-kartust võiks mul olla? Kõige pahemal järjel kaotaksin oma elu, aga surema peame ometigi ükskord, olgu varem või hiljem. Alustan asja targast otsast, miks siis korda ei peaks minema. Ehk on mul parem õnn kui teistel. Ja kui kuningas oma tütart mulle ka ei annaks, peab ta ometigi lubatud rahapalga maksma, millega rikkaks meheks tõusen.

Sedaviisi mõeldes sammus ta edasi, laulis ja vilistas kui lõoke, puhkas vahel põõsa varjus päeva palavust, magas öösi puu all või lagedal, ja jõudis õnnelikult õhtuks kuninga linna, kus ta hommiku leivakoti põhja oli tühjendanud. Teisel päeval palus ta luba kuninga ette minna. Kuningas märkas ta osavat mõistust ja julgust, ja nõnda saadi hõlpsasti kaubale.

Kuningas küsis: „Mis su nimi on?"

Nupumees vastas: „Mu ristitud nimi on Nikodemus, aga kodu kutsuti mind ikka Nupumeheks, mis niipalju tähendab, et pää ja aru parajal kohal."

„Ma tahan sind Nupumeheks jätta," ütles kuningas, „sest sa pead oma nupuga kõik kahju mulle vastama, kui midagi vigadust peaks juhtuma."

Nupumees palus kuningalt seitsesada meest endale abiks ja hakkas ajaviitmata pidude ettevalmistamist toimetama. Ta laskis kakskümmend suurt rehehoonet val-

mistada, mis laiale lagendikule neljanurgeliselt nagu mõisa karjalaudad üles tehti, et lai õueruum hoonete vahele jäi, kuhu ainuke suur värav sisse viis. Rehekütmise tubadesse laskis ta suured keedupajad ja katlad müürida, keristele raudraamid teha, mis pääl liha, käkki ja vorsti võis küpsetada. Teised rehed tehti katelde ja laiade tõrtega, õlle pruulimiseks, nõnda, et katlad soojas rehetoas, tõrred rehe all seisid. Teised ahjuta hooned ehitati külmade roogade tarvis käsikambriteks, üks leiva, teine sepikute, kolmas saia jne. hoidmiseks. Kõik tarvitused, nagu: jahu, tangud, liha, sool, rasv, või ja muud laoti hoonete vahele õue pääle kuhjadesse ja pandi viiskümmend sõjameest värava ette vahiks, et varga näpud ei võinud kuhugi puutuda. Kuningas käis igapäev ettevalmistamisi vaatamas ja kiitis Nupumehe osavust ja tarkust. Pääle nimetatud hoonete ehitati veel mõnikümmend leiva-ahju lagedale ja pandi igale ahjule oma jagu vahisoldateid juure. Pidude tarvis tapeti tuhat nuumhärga, kakstuhat vasikat, viistuhat siga ja kesikut, kümmetuhat lammast ja palju muid pudulojuseid, mis igalt poolt karjade kaupa kokku aeti. Jõgedel nähti lootsikuid ja lotje, maanteil voorivankreid alati moona vedamas. Niisuguseid killavoore nähti juba mõni nädal liikumas. Õlut oli üksi seitsetuhat aami pruulitud. Ehk küll seitsesada abimeest hommikust õhtuni tööd tegid, vahetevahel ka päevilisi lisaks võeti, siiski seisis kõige suurem mure ja hool Nupumehe kaelal, sest ta aru ja tarkus pidi igas paigas teistele teed juhatama. Kokkadele, leivaküpsetajatele ja õllepruulijatele oli ta kindla käsu annud, et nad kuski võõrast suud toitu ja jooki maitsma ei tohi lasta. Käsu vastu eksijad ähvardati sedamaid võllasse puua. Aga kus kedagi seesugust maiast võõrast nähtavale juhtuks, pidi mees silmapilk pidude valmistaja ette toodama.

Esimesel pidude päeva hommikul toodi Nupumehele sõnumid, et tundmata vanamees ühte kööki tulnud ja kokalt luba palunud leemepajast kulbiga natuke rooga maitsta, mida kokk omast päästst ei tohtinud lubada. Nupumees käskis võõra enese ette tuua. Natuke aega hiljemini toodi väike halli habemega vanamees ta ette. Mehike palus alandlikult luba, pidude rooga ja keelekastet pisut maitsta. Nupumees käskis ta enese seltsis ühte kööki tulla, kus ta, kui võimalik, soovi lubas täita.

Minnes vaatas ta teraselt, kas midagi iseäralikku asja võõra vanamehe küljes leida oleks. Ta nägi hiilgava kuldsõrmuse vanakese pahema käe nimeta sõrmes. Kööki astudes küsis Nupumees:

„Mis pandi võid sa mulle anda, et midagi kahju ei sünni, kui sulle rooga maitsta annan?"

„Aus isand," kostis võõras, „mul ei ole midagi pandiks anda."

Nupumees näitas kena sõrmuse pääle ja käskis sõrmuse pandiks panna. Vanarauk tõrkus paludes vastu, ütles sõrmuse kadunud naise mälestuse olevat, mida tõotust mööda iial oma käest ei tohtinud ära anda, sest et muidu õnnetus võiks tulla. „Siis ei ole mul võimalik su tahtmist täita," ütles Nupumees; „pandita ei saa mult keegi kuiva ega märga maitsta."

Maius kihutas vanarauka taga, et ta viimaks oma sõrmuse pandiks andis. Kui ta nüüd kulbi tahtis katlasse pista, ropsas Nupumees talle selja tagant nii tugevasti kirvesilmaga pähe, et kõige tugevam nuumhärg

selle löögi tagajärjel oleks maha langenud, aga väike vanarauk ei kukkunud siiski, vaid vaarus natuke jalul.

Nupumees sasis mõlema kätega ta habemest kinni, käskis tugevad köied tuua, millega vanamehe käed ja jalad kinni köideti ja ta jalgupidi parrepuu külge tõmmati. Nupumees hüüdis pilgates:

„Kannata sääl seni, kui pidupäevad mööda jõuavad, siis peame pikemat aru. Su võimuse sõrmus jääb vaheajal mu kätte pandiks.“ Vanamees pidi selle otsusega leppima; ta ei võinud kätt ega jalga oma kammitsas liigutada.

Nüüd hakati lustipidu pidama, kuhu rahvast igalt poolt tuhandete kaupa kokku kogus. Ehk küll pidud terviga kolm nädalat vältasid, siiski ei olnud söögist ega joogist kuski puudust, vaid kõigist jäi veel rohke osa järele. Rahvas tänas ja kiitis kuningat ja pidude valmistajat. Kui kuningas talle tingitud palga tahtis maksa, ütles Nupumees:

„Mul on veel ühe võõraga natuke asjatalitamist, enne kui palka tulen saama.“

Ta võttis seitse tugevat meest seltsiks kaasa, laskis nad tugevad vemblad kätte muretseda ja talutas siis sinna, kuhu ta vanamehe kolme nädala eest parre külge oli riputanud. „Mehed! sasige vemblad tugevasti pihku ja virutage vanameest nii, et ta seda sauna ja meie võõraspidu eluajal ei unustaks!“

Mehed hakkasid seitsmekesi koledal kombel vanameest parkima, et tal elu kippusid võtma; aga nende valusad ropsud katkestasid aegamööda köie otsa parrest, kuhu jalad üles olid seotud. Põrandale kukkudes vaos mehike tuulekiirusel maa alla! aga lai auk jäi sinna, kust ta oli alla pääsnud. Nupumees ütles:

„Pant on mu käes, millega ta järele pean minema. Viige palju tuhat terviseid kuningale ja öelge, et kui ma tagasi ei peaks tulema, mu teenistuse palk vaestele jagataks.“

Ta puges sama urgasteed mööda maa põhja, kuhu vanamees oli läinud. Esiteks leidis ta tee väga kitsa, aga aga mõne sülla sügavusel palju laiema, nõnda et ta hõlpsasti võis edasi minna. Trepiastmed hoidsid jala libisemast, nii et pimedas midagi karta ei olnud. Ta oli tüki aega ära käinud, enne kui ukse taha jõudis. Ukse prao

vahelt tuppa luurides nägi ta kolm noort tütarlast istumas ja tuttava vanamehe pää oli tüdruku süles. Tütarlaps ütles:

„Kui veel paar korda päämuhku noateraga vajutan, siis kaob paistetus ja valu."

Nupumees mõtles, see on vississti mu kolme nädala eest vajutatud kirvesilma ase. Ta tahtis niikaua ukse taga oodata, kuni pererahvas magama läheb ja tuli toas kustutatakse. Vanamees palus:

„Aidake mind kambrisse, et sängi puhkama saan, keha on väga põrunud, nii et ei kätt ega jalga või liigutada."

Seepääle viidi ta kambrisse magama. Videviku ajal, kus tüdrukud toast olid läinud, puges Nupumees salamahti tuppa, kus ta kaljaastja taga peiduurka leidis.

Tütarlapsed tulid natukese aja pärast tagasi ja rääkisid isekeskis tasakesi, et vanataat unest ei ärkaks.

„Päämuhust ei ole viga," ütles üks, „ja põrunud keha paraneks ka aegamööda, aga taadi kadunud võimusõrmust ei või kuidagi viisi tagasi saada; see kahju on otsata suur ja vaevab teda vist enam kui keha valu."

Õhtu hilja norises vanataat kambris, kus Nupumees peiduurkast välja tuli ja tütarlastega sõprust tegi. Esiotsa näitasid piigad küll ehmatanud, aga kaval noormees oskas nende kartust kahandada, nii et nad ta ööseks sinna jätsid. Ta oli tütarlaste suust kuulnud, et vanamehel kaks haruldast asja, kuulus mõõk ja pihlakane vitsake, pidi olema, mis ta minnes kaasa tahtis võtta. Vitsake tegi mehele merel silda ette ja mõõgaga võis perekama sõjaväe hävitada.

Teisel õhtul oli Nupumees mõõga ja vitsakese kätte saanud ja hommiku enne valget noorema piiga abiga minema läinud. Aga ukse eest ei leidnud ta endist urgasteed, vaid laia õue, ja kaugemal lainetas kopli tagant meri.

Tütarlastel oli pärast ta lahkumist isekeskis tõusnud sõnavahetus, mis nii kõrgeks läks, et vanamees nende kärast ärkas. Ta märkas nende tülist, et keegi võõras siin oli käinud, tuli vihaga sängist ja leidis mõõga ja vitsakese varastatud.

„Mu kallim varandus on riisutud!" möirgas ta, unustades keha valu, ja tormas uksest välja.

Nupumees istus alles merekaldal ja mõtles, kas vitsakese rammu pidi katsuma või teist kuiva teed otsima. Äkitselt kuuleb ta kohinat oma selja taga, nagu tõstaks marutuult. Üle õla tagasi vaadates näeb ta vanamehe oma poole jooksvat. Püsti karates on tal veel aega vitsaga merelaineid lüüa ja hüüda: „Sild ees. vesi taga!" Kui sõna suust tulnud leiab ta end meresillal tüki maad kaldast eemal.

Vanamees tuleb ähkides ja puhkides kaldale, kuhu seisatab, nähes varga meresillal. Ta hüüab lõõtsutades: „Nikodemus, pojuke! kuhu sa lähed?"

„Kodu poole, papake!" anti vastuseks.

„Nikodemus pojuke! sa lõid kirvesilmaga mulle pähe ja riputasid mu jalgupidi parsile?"

„Jah, papake."

„Nikodemus, pojuke! Kas lasksid mind seitsmel käel virutada ja viisid mu kuldsõrmuse?"

„Jah, papake."

„Nikodemus, pojuke! Kas sõbrustasid mu tütardega?"

„Jah, papake."

„Nikodemus, pojuke! Kas oled mõõga ja vitsakese varastanud?"

Jah papake."

„Nikodemus, pojuke! Kas tahad tagasi tulla?"

„Jah, papake!" andis Nupumees jälle vastuseks.

Vaheajal oli ta silda mööda nii kaugele saanud, et vanamehe juttu enam ei kuulnud.

Üle mere jõudnud, kuulas ta ligemat teed kuninga linna ja tõttas sinna oma palka nõudma.

Aga, ennäh! sääl leidis ta lood hoopis teisel joonel, kui oli lootnud. Ta vennad olid mõlemad kuninga teenistuses,' üks kutsariks teine kammerteenriks; mõlemad elasid priskesti ja olid rikkad mehed. Kui Nupumees kuningalt oma palka läks paluma, ütles kuningas: „Olen sind juba terve aasta oodanud, ja kui sust kuski ei kuuldud ega nähtud, arvasin sind surnuks ja tahtsin su palga lasta vaestele jagada, nagu olid käskinud. Vaata, sääl tulid ühel päeval su vanemad vennad su palka pärima. Andsid asja kohtu kätte, kus palk õigust mööda neile mõisteti, sest et sind enam elus ei arvatud olevat. Hiljemini

võtsin su vennad oma teenistusse, kus nad praegu alles on.“

Nupumehele näitas kuninga jutt kui imelik unenägu, sest et ta enda teada kauemini kui kaks ööd ei olnud maa all vanataadi majas ja tagasi tulles mõned päevad teel oli kulutanud; aga nüüd näitas, et iga öö aasta pikkune oli olnud. Ta ei tahtnud vendadega hakata kohut käima, jättis neile raha, tänas Jumalat, et eluga oli tagasi pääsnud, ja tahtis uut teenistust minna otsima. Kuninga kokk võttis ta poisiks, kus ta igapäev küpsetatud liha vardas pidi ümber pöörma. Ta vanemad vennad põlgasid teda halva ameti pärast ega tahtnud temaga ümber käia, aga Nupumees armastas neid siiski. Nõnda oli ta ühel õhtul vendadele sest rääkinud, mis ta allilmas näinud, kus hanedel ja partidel kuld- ja hõbesuled selias olnud. Vennad viisid kuuldud jutu kuninga ette ja palusid nooremat venda sinna läkitada, et ta haruldast lindude sugu siia tooks. Kuningas laskis kokapoisi kutsuda ja käskis teda teisel hommikul sinna maale minna säält kallisulelisi lindusid tooma. Raske südamega läks Nupumees teele, võttis siiski salaja hoitud sõrmuse, vitsakese ja mõõga kaasa. Mõne päeva pärast sai ta mereranda, kus ta enne tagasi tulles oli olnud, sääl nägi ta vanamehe kivi ääres istumas. Ligemale minnes, küsis pika habemega vanamees: „Miks sa nukral meelel oled, vennike?“ Nupumees rääkis talle oma kibeda loo. Vanamees käskis ta julge ja kartmata olla.

„Niikaua kui võimusõrmus su käes,“ ütles vanamees, „ei või sulle midagi viga sündida.“

Ta andis Nupumehele konnakarbikese, käskis nõiavitsaga silla teha, kuni ta kesk merele saaks, sääl pidi ta pahema jalaga konnakarbile astuma, misläbi ta allilma jõuab, kus pererahvas parajasti magab. Pikemalt käskis ta ämbliku võrgust koti õmmelda, hõbe- ja kuldsulgsed lestjalad sinna sisse pista ja siis viibimata tagasi tulla.

Nupumees tänas mõnusa õpetuse eest ja tõttas minema. Asi läks ettekuulutust mööda korda; aga vaevalt oli ta oma saagiga mere kaldale jõudnud, sääl kuulis ta ähkides ja puhkides vanapoisi oma kannul ja kuulis sillale saades jälle küsimisi, kui esimeselgi korral: „Nikodemus, pojuke! Sa lõid kirvesilmaga mulle pähe ja riputasid mind jalgupidi parsile?“ jne., kuni viimaks lestjalg-

sete vargus veel juure lisati. Nupumees andis iga küsimise pääle „jah“ vastuse ja tõttas minema. Nagu halli habemega sõber minnes oli kuulutanud, sai ta õhtul kalli linnukoormaga kuninga linna; ämblikuvõrgust tehtud kott pidas nad kinni, nii et ükski lahti ei pääsnud. Kuningas kinkis talle jootraha ja sundis ta teisel päeval jälle tagasi minema, sest ta oli vendade suust kuulnud, et allilma peremehel väga palju kuld- ja hõbe-majariistu olla, mida kuningas endale himustas.

Nupumees ei tohtinud käsu vastu tõrkuda, siiski läks ta nukral meelel teele, sest ta ei võinud ette teada, kuidas asi edasi läheb. Aga merekaldal tuli halli habemega vanamees talle lahkesti vastu, küsis kurvastuse põhjust. Siis andis ta Nupumehele jälle konnakarbikese ja pihutäie lähkrikive; õpetas päälegi nõnda:

„Kui pärast lõunat sinna saad, on peremees parajasti sängis leiba luusse laskmas, tüdrukud ketravad toas vokkide taga, kuna vanaeit köögis kuld- ja hõberiistu haljaks küürib. Roni hiljukesi korstna otsa, viska nuustikusse seotud lähkrikivid vanaeide kaela, rutta ise kannul järgi, pista kallid riistad ämblikuvõrgust-kotti ja siis minema, niipalju kui jalad kannavad.“

Nupumees tänas ja täitis igas tükis saadud õpetuse. Aga kui lähkrikivide nuustikuke ta sõrmelt pääsis, kasvas ta kohe kuuevakaseks munakividega täidetud kotiks, mis vanaeide puruks maha rabas. Sedamaid oli Nupumees kõik kuld- ja hõberiistad ämblikuvõrgustkotti ajanud ja teele kihutanud.

Vanapoiss arvas kivikoti kolinat kuuldes korstna maha langenud olevat, ega usaldanud niipea vaatama minna. Kui ta tüki aega hüüdis ja vanaeidelt vastust ei saanud, pidi ta viimaks ise vaatama minema. Õnnetust leides, ruttas ta varast taga kihutama, kes veel kaugel ei võinud olla. Nupumees oli juba merel, kui tagakihutaja ähkides ja puhkides kaldale jõudis.

„Nikodemus, pojuke!“ jne. küsis vanapoiss jälle kõik endised küsimised otsast otsani. Viimne küsimine oli: „Nikodemus, pojuke! ära sa mu kuld- ja hõberiistad varastasid?“ — „Ära, papake!“ anti vastuseks. — „Nikodemus, pojuke! Kas lubad veel tagasi tulla?“ „Ei, papake!“ kostis Nupumees ja ruttas silda mööda edasi. Ehk küll vanapoiss varga kannul sõimas ja sajatas, siiski ei võinud

ta teda kinni saada, sest et kõik nõiariistad varga käes olid.

Nupumees leidis halli habemega vanakese jälle merekaldalt, viskas raske kuld- ja hõbeasjade koti seljast, mis ta võimusõrmuse abil üksnes jõudnud ära kanda, ja istus siis maha väsinud jalgu puhkama. Juttu ajades kuulis ta nüüd mõnd vanamehe suust, mis teda kohkuma pani. Vanake ütles: „Vennad vihkavad sind, ja püüavad sulle iga viisi otsa teha, kui sa nende peetud kurjale nõule ette ei jõua. Nad hukutavad kuningat sulle niisugust tööd andma, mille juures sa hõlpsasti surma leiaksid. Kui täna õhtul rikka koormaga kuninga ette astud, saab ta su vastu lahke olema; siis palu endale armupalgaks, et kuninga tütar õhtu salamahti saadetaks ukse taha kuulma, mis su vennad isekeskis räägivad.“

Kui Nupumees hiljemini rohke varandusega kuninga ette astus, mille vähemasti kümne hobuse koormaks võis arvata, leidis ta kuninga väga lahke ja helde enese vastu. Nupumees palus nüüd armupalgaks, mis halli habemega vanake oli käskinud. Kuningas rõõmustas, et varakandja suuremat palka ei küsinud, ja käskis tütre õhtul ukse taha salamahti kuulama minna, mis kutsar ja kammerteener isekeskis räägivad.

Hääl põlvel ülemeelseks läinud vennad hooplesid oma õnnega ja, mis veel rumalam oli, laimasid sääljuures valelikult kuninga tütart.

Kutsar ütles: „Ta on mitu korda öösi mu juures magamas käinud.“

Kammerteener kostis naerdes: „See tuli sest, et ma teda enam ei tahtnud ja ukse ta eest kinni panin, muidu oli ta iga ööse mu sängis.“

Häbi- ja vihapunetusega astus tütar kuninga ette ja rääkis silmapisaratega, mis häbemata valet ta oma kõrvaga teenrite suust oli kuulnud, ja palus nuhtlust üleannetuile. Kuningas laskis nad sedamaid vangitorni heita ja teisel päeval, kui nad kohtu ees oma süü olid üles tunnistanud, ära hukata. Aga Nupumees tõusis kuningale nõumeheks.

Mõne aja pärast tungis üks võõras kuningas suure sõjaväega riiki, kus Nupumees vaenlaste vastu sõtta läkitati. Sääl tõmbas ta oma allilmast toodud mõõga esimest korda tupest ja hakkas vaenuväge niitma, kuni lü-

hikese aja järele kõik otsa leidsid verisel lahingulagedal. Kuningas rõõmustas nõnda sõjavõidu üle, et Nupumehe omale väimeheks võttis.

Haruldane naise truudus.

Vanal ajal elas põhjatu rikas noor kaupmees; tal oli üheksasada üheksakümmendüheksa laeva, mis ühtepuhku kaugele võõrastele maadele kaupa vedasid ja säält ka teist kaupa või selget raha peremehele jälle tagasi tõid. Et laevu täis tuhat saaks, seepärast laskis ta veel ühe uue laeva ehitada.

Kui laev valmis saanud ja praegu pukkidelt taheti alla merre lasta, siis juhtus kogemata, et üks kangipuu laeva peremehe külge triikis ja ta püksid ülalt värvlist kuni sääreni lõhkus. Rikkal mehel on räbisenud pükstega palju halvem lugu kui vaesel, kelle juures niisugust asja palju tähele ei panda, aga kuulus kaupmees pidi kartma, et inimeste silmil muud sihti enam ei võinud olla, kui ta kärisenud püksid. Ta küsis seepärast arglikult teed ligema sikusõitja poole, kes sündinud viga võis parandada. Teda juhatati sadama ligidale ühte väikesesse põiktänavasse, kus üks rätsepp olla elamas.

Väike nõelakuningas vaatas laiade prilliklaaside läbi kaupmehe-isanda püksihaavu, laskis õpipoisi haiged püksid isandal maha tõmmata ja andis, seniks kui neid kokku õmmeldi, ühe pika laia kuue kaupmehele kehakatteks. Ja et mehel oodates aeg igavaks ei läheks, palus rätsepp teda niikauaks teise tuppa oma tütarde juure minna.

Jumal oli väikest sikusõitjat kolme väga ilusa tütrega õnnistanud, kellest noorem niisama jumedat nägu kui viisakat olemist näitas. Püksatu kaupmehe süda oli sedamaid rätsepa noorema tuikese poole vajunud ja sääl veel kiiremalt sõbrustanud, kui püksid kokku õmmeldi. Kui hiljemini rätsepa-poiss parandatud pükstega tuppa astus, oli kaupmehel paha meel usinate sõrmede pääle, et nad talle pikemat aega ei annud kauni neitsiga magusat juttu vesta. Püksid jalga ajanud ja meistrile rohke palga töö eest maksnud, läks ta veel korra kambrisse tütreid jumalaga jätma ja neitseid endale võõraks paluma, kus kahe nädala pärast uhke ilupidu saavat olema. Tütarlapsed

tänasid lahke palumise au eest, aga lisasid kahetsedes juure, et neil niisuguseid riideid pole selga panna, kui uhke pidu nõuab.

„Riided jäävad minu mureks," ütles kaupmees, „ja nii on meie kaup koos, et teid nimetatud päeval mu katuse all võin vastu võtta."

Koju saanud, polnud tal kiiremat tööd, kui neliteistkümmend tükki kõige ilusamat siidiriiet poest välja otsida ja rätsepa tütardele läkitada, keda ta suusõnaga veel paluda laskis, et nad endile kolmekesi igast tükist täielikud ülikonnad laseksid õmmelda, et oleks igaühel neliteistkümmend isesugust ülikonda, sest lustipidu vältavat neliteistkümmend päeva ja sääl peavad neitsitel igapäev iseriided ja iga kord ühest tükist olema.

Nüüd oli nõelanäpukestel kiirust linnas: kahe nädalaga pidid nelikümmend-kaks naisterahva siidülikonda, pitside, paelte ja poortidega olema valmis õmmeldud ja neitsidele selga passitud, et kuski kühma või viga ei leitaks. Ja tõeliselt toimetati töö nimetatud päevaks valmis, sest rikas kaupmees maksis kiirusetöö eest kahevõrra palka.

Kui nüüd esimese pidupäeva õhtul sikusõitja tütred nii uhkesti ehitult rikka noore kaupmehe pidule tulid, venisid mitme neitsi ja mamsli huuled kadedusest pikemaks, sest et neil nii ilusaid riideid ei olnud. Nende kadedus kasvas päev-päevalt suuremaks, kui rätsepa neitsid igal õhtul teistes uutes ülikondades sinna tulid, mida veel ei oldud nähtud. Aga mis naisterahva kadedustuld veel enam lõkendama kihutas, oli see, et rikas kaupmees kedagi lahkemalt vastu ei võtnud kui rätsepa tütreid. Neljateistkümnendal õhtul, pidude lõpetusel, kinkis kaupmees rätsepa nooremale tütrele raske kuldkee ja kalliskividega kuldsõrmuse, mis mõnituhat rubla väärt arvati. Selle armupandiga oli ta neitsi endale kihlanud.

Neli nädalat hiljemini valmistati uhked pulmad, mispääle rätsepa noorem tütar, kui rikka mehe abikaasa, uhkesse maija elama läks.

Viha ja kadedus rätsepa tütre kogemata õnne üle tegi linnarahva nagu pööraseks; kõige suurem meelepahandus tuli ühel kehvaksläinud krahvil, kelle tanuta õde hää meelega kaupmehele oleks käe annud ja kaasaraha asemel suure soo au ta kotta viinud; ja rikkalt õe-

mehelt võis päälegi mõni kullatükk ka venna tühja kukrusse kukkuda. Kaupmehe kosimine oli nende mõlemate lootused tuule ajanud, mida krahv talle andeks ei võinud anda, ja salamahti nõu pidas, kuidas õe põlgamist rätsepa väimehele saaks tasuda.

Kaupmees käis õhtul sagedasti trahteris, tuttavate seltsis aega viitmas, kus ta ka krahvihärraga mõne korra kokku juhtus.

Ühel õhtul pistis ta kaupmehele kirbukese kutistajaks kõrva, kui nõnda juttu alustas: „Teil on väga kaunis noor abikaasa majas; ma panen imeks, kuidas Te usaldate kodunt õhtul ära minna ja nooriku üksi jätta. Või kas usaldate naise truudust? Seda ei ole vist veel maailmas leitud, et kena naine mehe vastu truuks jäi."

Kaupmees kostis: „Te laimate mu naist kadeduse pärast; aga kuidas võiksite jutu tõeks teha, kui Teilt tunnistähti tahaksin nõuda?"

Krahv tõotas sedamaid oma sõnad tõeks teha, kui kaupmees talle loa annaks noore emanda juures sagedasti võõraks käia. Kaupmees vihastas enam ta häbemata jutu üle, kui välja näitas, siiski olid tal mõtted kahtlaseks läinud, kuni viimaks krahviga selle pääle kihla lõi, et krahv ta suure varanduse palgaks saab, kui emanda pääle tõstetud laimamise tõeks jõuab teha. Aga emand ei tohtinud sest kihlalöögist midagi märki saada. Kui tunnismeeste teataval kaup oli tehtud, pidi krahv oma õnne katsuma.

Kaupmees rääkis õhtu koju tulles noorele emandale, kuidas ta asjatalitusel pikema aja pääle kodunt pidi ära minema, ja vast mõne nädala pärast pikalt teekäigult tagasi jõudma. Kõik kodused talitused ütles ta seniks krahvihärra hooleks andvat, kes juba täna ta maija tulevat. Emand soovis teele kaasa minna, aga kui mees seda igatsemist ei täitnud, ütles ta: „Tehke, kuidas tahate, ma pean kõigega rahul olema." Kui kaupmees teisel hommikul krahviga veel kihlalöömise pärast salaja oli rääkinud, läks ta teele, ja nooriku silmaveepisarad olid ta saatjad.

Pikk teekäik ei läinud kaupmehel seekord kaugele, ta oli linna alevis endale korteri üürinud, kus ta vaikselt hiire kombel elas, kõrvad alati kuulamas, mis sõnumeid noorikult tuuakse. Karsk noorik oli pärast mehe lahku-

mist oma kambri läinud ja kindlasti nõuks võtnud, senikui mees kodunt ära jääb, ei kuhugi poole võõraks minna ega kedagi võõrast muud kui oma õdesid oma majas vastu võtta. Seega lootis ta tühja keelepeksmise rahva keskel ära keelda. Vaene loom, kes võrkusid ei tunnud, mis ta jalga püüdsid kütkendada! Toidu laskis ta igapäev tüdrukul oma kambrisse tuua, ja kui ta pühapäeval kiriku läks, pidi tüdruk iga kord saatma.

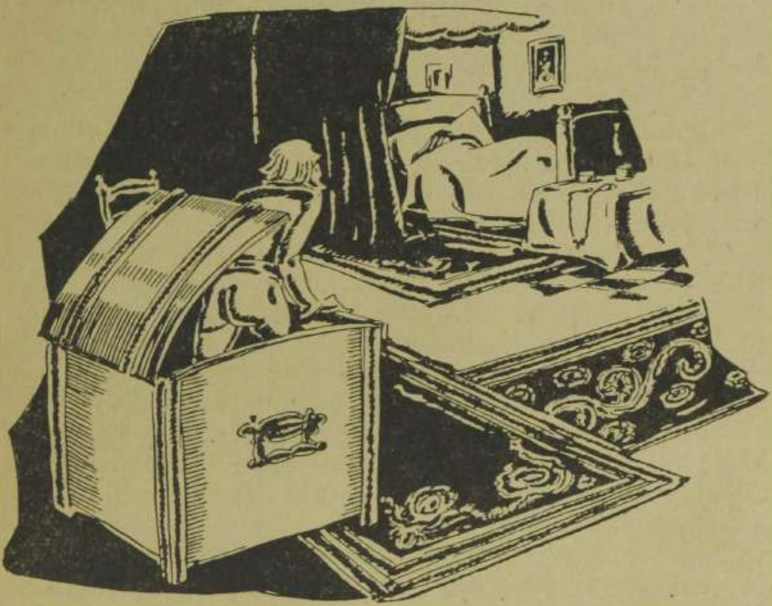
Veerand aasta pärast tuli mehelt kiri, et asjatalitus palju pikemale viibivat kui ette oli arvatud, mispärast kogunisti võimalik ei olevat tagasituleku aega nimetada. Seda kirja ei annud krahv emandale, vaid kirjutas kaupmehe nimel teise, valekirja, milles ta võõra maa lustilikku elu ja ilu kiitis ja viimaks emandale nõu andis krahvihärra seltsis aega viita, et ootamine väga igavaks ei läheks. Emand kirjutas tõtt mööda vastu:

„Ma elan üksi oma vaikses kambris, ei himusta ka kedagi seltsimehi endale ajaviiteks, vaid palun aga igapäev Jumalat, et ta Teid õnnelikult teelt tagasi saadaks, mu igatsemist täitma.“

Ka see vastus ei pääsnud iial kaupmehe silma ette; krahv kirjutas emanda nimel jälle teise petiskirja, milles ta kiitis, kui oleks ta igapäev kas linnas võõraks käinud, või oma kojas võõraid vastu võtnud, või jälle krahvihärra seltsis aega viitnud, nõnda et tal igatsemist mehe järele iial mõttesse ei tulnud. Niisugust kurja pettust tegi krahv iga kord, kui emand ja isand teineteisele kirjutasid; sest ta oskas teiste inimeste käekirja nii osavasti järele teha, et abielurahvas sest aru ei saanud. Kui kaupmees viimaks kirjutas, et ta mõne nädala pärast koju lootis tulla, siis ei annud krahvi-härra seda kirja emanda kätte, vaid käskis valesõnumeid välja laotada, kui oleks kaupmees võõral maal otsa leidnud. Vaene leseks jäänud emand nuttis ja leinas härdasti, laskis musta riidega toa seinad kinni katta, pani endale leinariided selga, ega lasknud mitte enam oma õdesidki võõraks tulla; aga kirikus käis ta igal pühapäeval pärast kui ennegi.

Kõik kavalus ja pettus, mis krahv tänini teinud, läks asjata tuule, tal ei olnud võimalik kaupmehe-emandaga kokku saada ehk ligemalt sõbrustada; niisama vähe oli tal tunnismärki, miska emanda pääle oleks võinud süüd tõsta. Siis pidas ta nõu veel korra kavalust katsuda. Ta

laskis ühel päeval tüdruku kaudu emandat paluda, et emand riidekirstu ööseks oma kambri võtaks hoida, kuni see teisel hommikul jälle ära viidaks, sest majas ei pidanud kuski tühja ruumi olema, kuhu kirstu oleks võinud panna. Emand, kes midagi kavalust ja pettust ei kartnud, lubas palumise täita. Krahv oli ise salamahti kirstu pugenud ja sedaviisi emanda kambrisse saanud. Õhtul magama heites oli emand kuldkee kaelast võtnud ja voodi ette lauale pannud; isand oli selle kee toonud kihlamise andeks, seepärast kandis emand igapäev keed kaelas.

Kui ta nüüd öösi rahulikult magas, puges krahvihärra tasahiljukesi kirstust, napsas kuldkee laualt, pistis tasku ja tõttas oma varjuurkasse tagasi, kust ta hiljemini kirstuga ära kanti.

Varastatud kuldkee pidi kaupmehele tunnistama, et emand abielu oli solkinud ja kee krahvile armupandiks kinkinud. Emand ei olnud leinakurbuses kuldkeed tähele pannud, kui ta hommiku üles tõusis, ehk ta küll muidu iial ei jätnud armsa abikaasa kingitust kaela panemata.

Pärast lõunat kogemata aknast uulitsale vaadates, näeb ta surnuks arvatud abikaasa tagasi tulevat. Silmapilk kisub ta mustad leinakatted seintelt, jookseb rõõmust nuttes isandale vastu ja langeb ta kaela. Kaupmees, võõras ja külm kui jäätükk, ei näita midagi rõõmu, sest ta arvab naise rõõmustuse petlikuks silmakirjaks; — krahvi-härra oli talle kirbu kõrva pannud, mis kuski enam rahu ei annud. Emand tahtis sedamaid kööki rutata, teelt tulnud mehele rooga valmistama, aga isand keelis seda tegemast; ta lubas ise õhtusöögi pärast muretseda.

Kui nüüd õhtusöömaaeg jõudis, toodi puuvaagen jahupudruga lauale; kaks puulusikat olid pudru sisse pistetud. Emand ajas silmad laiali ega teadnud, mis ta sest asjast pidi arvama. Kaupmees ütles kurva ja tõsise sõnaga:

„Täna õhtu tahame pudruvaagnast veel viimast korda kõhud täita, sest see on kõik, mis endisest suurest varast mulle üle on jäänud. Homme oleme kerjused, kel enam leivakoorukest ei ole."

Emand palus nutuga seletada, mis kogemata õnnetus nad korraga kehvaks oli teinud.

„Selle õnnetuse oled sina sünnitanud," kostis mees; „su eksitus abielu truuduse vastu on meid nii kaugele viinud, et kerjakepid peame kätte võtma. Kus on su kuldkee, mis sulle kihlatuse pandiks kinkisin?"

Nüüd alles pani emand tähele, et keed ta kaelas ei olnud; ta kargas ehmatades laua tagant ja jooksis oma kambri, unustatud keed tooma; säält ei leidnud ta midagi. Ta hakkas keed otsima, aga kaupmees ütles keeldes:

„Jäta tühi tembutamine, millega mind arvad petta! Tean, sa oled kee ise ära kinkinud, mis praegu armukese käes on."

Mis naisel salgamine ja vabandamine siin võis aidata? Üleannetu krahvi-härra leidis kuldkee abil igalt poolt enam usaldust, sest inimesed usuvad palju kergemini paha kui hääd; pääle selle võis ta tunnismärgiga kohtu ees oma sõnad tõeks teha ja selle pääle vanduda, et ühe öö emanda kambris oli olnud.

Nõnda tehti viimaks, emanda vabandamisest hoolimata, kohtus otsuseks: abielurikkuja naine viiakse laevaga kõrgele merele ja visatakse sääl laevalt vette kalaroaks. Aga kaupmees heidetakse kergemeelse kihla-

löömise nuhtluseks ja teistele ähvarduse kujuks eluajaks vangitorni.

Viimane kergemeelele mõistetud kohtuotsus oli tõesti paras, aga süütule naisele tegi ilmlik õigus väga rasket ülekohut. Rikka kaupmehe endine varandus mõisteti kõik krahvi-härrale omanduseks. Õnnetu kaupmees palus oma abikaasale veel ainukest armu, et teda enne uputamist tõrvatud riidesse õmmeldaks, ja kakskümmend vöö sisse õmmeldud kuldtukatit kaasa antaks, et kui lainetest väljavisatud keha kuhugi võõrasse randa peaks ujuma, rahvas talle leitud raha eest haua valmistaks. Kohus täitis ta palve.

Nõnda viidi endine rikas kaupmees ahelais vangitorni, kuna ta süütu abikaasa laevaga kaugele mereseljale saadeti ja sääl lainetesse visati. Tõrvatud riidest tehtud kehaülikond paisus kui põis laiali ja kandis õnnetut emandat lainetel, et ta põhja ei vajunud. Halastamata laevamehed hüüdsid naerdes: „Küllap vesi neelab aegamööda saagi!“ pöörsid kodu poole minema, ega mõtelnud pikemalt viletsa looma pääle, kes kui lagleke laiadel lainetel ujus.

Jumala mõtted käisid teisiti kui eksijatel inimestel. Ta halastus ei lasknud süütut hinge elusalt mere põhja minna, vaid juhatas imelikul kombel teed, et hädast võis pääseda. Merelained pidid tõrvatud riidesse õmmeldud naist kolm päeva ja kolm ööd oma turjal kandma ja viimaks kaugele võõra maa kaldale viskama.

Ehk küll emand väga väsinud oli, kui ta kuivale saanud, siiski ei unustanud ta tänu andmast Jumalale imeliku abi eest, mis teda surma viletsusest päästnud. Pärast tänamist heitis ta murule magama, pika vintsutuse rasket väsimust puhkama, et eluvõimu tulevase aja vastu koguda. Veel ei olnud ta silmad laugele vajunud, sääl kuulis ta kaks musta lindu kõrgel kuuse ladvas nõnda kõnelevat:

„Sääl on praegu“ — ütles esimene lind — „vilets loomake ranna kaldal maas, kelle lühikese aruga inimesed oma seltsist on välja tõuganud. Ta vaene leiab siin rannas, kus kedagi elulist ei ole, viimaks ometigi otsa, ehk ta küll hõlpsasti end võiks päästa.“ — „Kuidas nii?“ küsis teine lind. „Vaata,“ kostis esimene, „ehk ta vaene küll väga väsinud näitab, siiski peaks ta oma jõu kokku võtma ja penikoorma osa teed paremat kätt mööda

rannakallast edasi minema, kus vaga kirikuõpetaja elab, kes ta lahkesti vastu võtaks ja ta väsinud keha karastaks. On ta sääl mõne päeva puhanud ja oma rammu kosutanud, siis võiks ta suure linna minna, mis kirikust kaugel ei ole, ja kus rahval veepuudus on, sest et üks kuri nõid mõne saja aasta eest maa all kõik veesooned on kinni pannud, nii et kaevudesse muud veepiiska ei tule, kui mis vihmasagar pilve rinnast lüpsab. Siiski oleks pisike asi linnarahvale joogivett anda." „Kuis nõnda?" küsis teine mustlind. „Kas näed," kostis esimene, „keset turu seisab suur hall raudkivi, mille all kõik allikasooned lukus seisavad. Ei oleks suuremat tööd tarvis kui lukukivi lasta üles kangutada, küllap siis maa põhjast veesooned rohkesti märga välja immitseksid. Päälegi võiks see inimene rohket palka saada, kes linnarahvale vett annaks. — Aga see vaene naisterahvas võiks leida veel suuremat au ja õnne, kui ta kuninga linna läheks ja sääl kuninga ainukese poja terveks teeks, keda tänini ei arstid võinud aidata ega pulbrid parandada, ei ka tohtrid tervistada. Nõnda on vaene noormees juba seitse aastat sängis, ega leia kustki abi, sest et inimeste mõistus ta haigust ei jõua ära tunda. Ja ometigi võiks kuningapoeg pisikese vaevaga oma tervise kätte saada, kui talle haigusevastast arstirohtu antaks."

„Mis rohud võiksid ta tõbe kergendada?" küsis teine tark lind.

„Tõve parandamine oleks pisike asi," nokatas jutuvestja pikemalt. Sääl poleks suuremat tarvis kui toompää-kirikusse minna ja altarist paremat kätt kolmandasse kirikupinki astuda, sääl põranda laud üles kangutada, kus all hiirepesa seisab. Kui pesa poegadega tükis välja võetakse, katlas veega ära keedetakse, vedel rätiku läbi kurnatakse ja pudelisse valatakse, siis oleks terviserohi käes. Ja hommiku ja õhtu üks lusikatäis hiire rammusat vedelat haigele juua anda ja sellesama märjaga rindu väljastpoolt määrida, — see teeks haige mõne päevaga terveks."

Väga kahju, et meie päevil maa- ja linna-arstid linnukeelt ei oska, mis neid mõnekorra teele võiks juhatada, kus nad oma pääst asjaga toime ei saa. Aga ka mõnele ennast täis ninatargale, kes mõnusamat inimese õpetust põlgab, võiks ehk lindude jutust tulla paremaid mõtteid ahtrasse pähe. Aga läki jutu joonele tagasi.

Kui õnnetu emand mustade lindude tarkust oli kuulnud, uinus ta magama. Imelikul kombel laskis Jumala heldus magades uut rammu ta kehasse kosuda; ehk ta küll kolm päeva eineta olnud, siiski ei tunnud ta ärgates ei väsimust ega tühja kõhu näpistust. Tarkade lindude kõne tuli talle sedamaid meele; siiski ei võinud ta selgesti öelda, kas lugu ärkvel või unenäos oli sündinud; aga et tal midagi paremat nõu ei olnud, tahtis ta juhatatud katseteed ette võtta. Suure vaevaga jõudis ta õhtu eel kirikuõpetaja maija, kus hääd inimesed ta lahkesti vastu võtsid ja ta eest muret kandsid.

Mõne päeva pärast tundis ta küllalt jõudu pikemat teekäiku ette võtta. Õpetaja ja pererahvas palusid teda veel mõne päeva neile võõrsile jääda, sest ta oli neile kõigile armsaks saanud, aga ta ei tahtnud neile kauemini koormaks jääda, vaid tänas häätegemise eest, jättis jumalaga ja läks siis teele, lindude juhatamist mööda pikemat õnne katsuma. Et mustade lindude teejuhtimine esimeses tükis tõeks oli läinud, seadis ta sammud veeahtra linna poole. Sääl tuli tal mõttesse, et kui ta naisterahva riietes sinna läheks, linnarahvas ta tarkust palju lugu ei hakkaks pidama. Vanal hääl ajal ei sallitud veel kanalaulu, nagu meie päevil, kus mõni kukk kiidab, kuidas tibuke juba poole sääre kõrguselt laulu oli tõotanud, mispärast ta lauliku noore kana ise turule kannab, hüüdes: „Tulge ja kuulge, mis kenasti mu tibuke laulab!“

Emand ostis endale meesterahva riided ja läks mehe näol linna. Ta piiras oma pikad juuksed pää ümbert lühemaks, pani sinise kuue selga, punase vöö niude ümber ja kirju särgi pükstele, nii et ta kui loodud venelane näitas. Kui ta mõne päeva pärast linna jõudis ja trahterisse korteri asus, leidis ta söömalaualt mitmesuguseid jooke, põletatud ja joodavat viina, õlut ja mõdu, aga vett ei olnud piisakest nähtaval. Ta palus klaasi joogivett tuua. Kõrtsmik ütles kahetsedes:

„Aus isand, Te võite kõiksugu joogid meie linnast janukustutuseks saada, aga värsket vett ei või me Teile kõige kõrgema hinna eest anda: Vett peame väga kaugelt vedama põuasel ajal kui praegu, kus Jumal pilvest märga ei anna.

„Miks Te ei lase kaevusid kaevada?“ küsis meheksmoondatud emand.

Kõrtsmik kostis: „Kaevusid on meil vanast saadik paljugi kaevetud, aga muud vett ei tule iial nende sisse kui vihmasajust. Meie linnavalitsus on juba otsata palju raha kulutanud ja suurt palka sellele tõotanud, kes oskaks vee kaevu jälile juhatada, ja ehk küll igalt poolt palju osavaid kaevumeistreid siin on käinud oma õnne katsumas, ei ole veel ükski neist veesooni leidnud."

Emand ütles: „See lugu näib väga imelik! — Tahan pärast lõunat teie linna hulkuma minna, ehk leian kogemata rohukasve, mis allikasoont juhatavad."

„See oleks tühi vaevamine," ütles kõrtsmik, „siiski võite minna oma õnne katsuma."

Kaupmehe emand luusis uulitsast teise, kuni turule jõudis. Sääl leidis ta suure halli raudkivi, nagu mustad linnud oma jutus olid tähendanud, ja seepärast, et nende kaks esimest kuulutust tõeks olid läinud, kasvas tal julgus, veevangistuse päästmine käsile võtta. Ta läks linnaülema juure, nimetas end kaevumeistriks ja tõotas linnale vett muretseda, kui talle niipalju töömehi ja riistu antakse, kui parajasti tarvis. Aga linnaülemale tuli meele, mis rahakulutust tänini asjata töö oli teinud; ta palus seepärast tühi katsumine parem tegemata jätta.

Kaevumeister ei lasknud end nii hõlpsasti teelt eksitada, vaid ütles: „Andke mulle viis- või kuuskümmend töömeest abiks, tarvilised tööriistad, nagu kangid, köied ja muud, siis tõotan teie linnale niipalju vett muretseda, et sest kahe- ja neljajalgseile küllalt peab saama."

Linnavanem küsis panti, mis nii suur oleks, et sellega kõik kulud võiks tasuda, kui tööst tõotatud kasu ei tõuseks. Emand kostis: „Raha ei ole mul seda puhku niipalju pandiks panna, aga ma tõotan teile iga töömehe eest viiskümmend või — kui tahate — sada päeva tööd teha, kui ma teile lubatud vett ei peaks andma. Aga kui lubaduse tõeks teen, siis maksate mulle palga, mis te veeleidmise eest avalikult olete tõotanud." Nii lepiti kaubaga.

Pärast ettevalmistusi läks emand viiekümne töömehega seltsis turule, otsatu hulk linnarahvast nende kannul, et imetööd saaksid näha. Emand-meister laskis esiteks kivi ümber mõne kraavi lõigata, tugevad palgid kangidena kivi serva alla pista, köied osalt palkide otsa, osalt kivi ümber köita, ja kui siis mehed antud käsul ühekorraga kõigest väest kangutasid, vedasid ja vinnasid,

kerkis kivi kõrgele üles. Ja vaata imet! kihisedes immitses lai veesoon kivi alt välja. — Rõõmukisa kõlas tuhandete suust. Linnaülem ja teised kohtuvanemad astusid ligemale, täitsid peekrid ja kannud värske veega, mis selge, külm ja karastav oli. Kõik, kes vett maitsesid, kiitsid ühest suust, ja targad tohtrid ütlesid vee tervisele väga mõnusa olevat. Et kaevumeister tõotuse tõeks oli teinud, maksti talle lubatud veeleidmise hind keelmata palgaks, ja päälegi läks linnarahva tänu ja õnnistus talle saatjaks teele.

Nüüd ei olnud emandal tarvis jalgsi käia, vaid ta võis tõlla ja kuue hobusega sõita, kui himustas. Ta sõitis sedamaid kuninga linna. Kui ta Jumalale tänu andes selle pääle mõtles, kuidas lindude juhatamine teda kogemata õnne teele oli juhatanud, võttis ta ühtlasi nõuks endale teised riided muretseda, sest et vene talumehe riided tohtrile ei kõlbanud. Ta laskis juuksed teisiti seada ja ostis endale ülikonna, nagu muud arstid linnas igapäev kannavad. Kui ta mõne päeva pärast kuninga päälinna jõudis, üüris ta uhkes trahteris endale korteri ja nimetas end arstiks, kes kaugelt maalt tulnud.

Kuulsa kaugemaa arsti tulek jõudis ruttu kuninga kõrva. Ta läkitas oma sulased trahteri ja laskis võõra tohtri oma haige poja juure paluda. Ta ütles tohtrile: „Ma olen suur kuningas, aga kõige au ja rikkuse juures väga õnnetu isa. Mu ainuke poeg põeb juba seitse aastat alavoodil maas ja keegi ei jõua teda parandada; ehk küll kõige kuulsamad arstid omalt ja võõralt maalt kõiksugu rohud on katsunud, siiski ei võinud nad vigast tervist parandada. Südame kurbusega näen, kuidas mu armas laps päev-päevalt haua ligemale jõuab.“ Uus arst palus luba, haige juure minna, mispääle ta haige kambrisse viidi. Haige kuningapoeg sängis näis enam varjukuju kui inimeseloom; hingamine oli ainuke elumärk, muidu oleks võinud teda surnuks arvata. Tohter ütles: „Pikaleviibimise läbi on tõbi väga rängaks läinud, siiski ei kaota ma veel hoopis lootust.“ Ta lubas tarvilikud rohud valmistada ja mõne päeva pärast arstimise käsile võtta.

Teisel päeval läks ta uhket toompää-kirikut vaatama, nii nagu iga võõras seda ülemat linna ilu käis vaatamas. Kui ta väljast- ja seestpoolt küllalt kirikut oli vaadanud, siis luges ta altarist paremat kätt kolmanda pingini, kan-

gutas põrandalaua üles, leidis säält mustast linnust juhatatud hiirepesa poegadega, sidus nad ühes tükis ninarätikusse, seadis põrandalaua vanale kohale ja tõttas korterisse tagasi. Sääl hakkas ta salamahti terviserohtu keetma, laskis päälle keetmist tüki aega seista, enne kui vedela läbi rätiku kurnas, mille ta pudelisse pani. Paari päeva pärast läks ta haiget kuningapoega vaatama, andis haigele lusikatäie keedetud rammurohtu sisse ja määris sellega ta rindu. Imerohu võim oli nii vägev, et haige lõunal süüa küsis ja antud toit talle esimest korda maitsis. Kuningas oli söögihimustuse üle esiteks kohkunud; ta pidas selle tahtmise jampsiks ja arvas surmatunni juba ligi olevat, kus mõnikord ka rasked tõbised söögiisu näitavad. Aga et emand-tohter vastu ei tõrkunud, seepärast täideti haige tahtmine. Kui kuningapoeg pärast sööma mõne tunni rahulisti oli maganud, ärkas ta lahkema näoga ja ütles oma keha tugevama olevat. Juba teisel päeval ajas ta omal jõul voodis istukile, aga kuuendal päeval tundis ta niipalju tugevust, et võis voodist toolile tulla.

Toolil istudes langesid ta silmad sagedasti noore tohtri pääle, kes ta elu surma küüsist oli päästnud ja keda vana kuningas enne ei raatsinud lasta ära minna, kuni poeg täielikult oli toibunud. Ühel päeval ütles kuningapoeg ohates tohtrile: „Kahetsen südamest, et Jumal Teid naisterahvaks ei ole loonud. Mul ei ole veel eluajal kaunimat nägu silma puutunud kui Teie, — ma kosiksin Teid kohe abikaasaks, kui naisterahvas oleksite.“ Tohter kostis: „Leppige sellega, mis Jumal on teinud, ja andke talle tänu, et raskest tõvest olete pääsnud. Te võite nüüd, kui terve ja priske olete, kõrgemast naisterahva soost igapäev endale abikaasa valida.“

Kuninga rõõm oli otsata suur poja õnneliku tervekssaamise üle. Ta oleks arstile kümme korda rohkem maksnud, kui esiteks oli lubanud, aga arst tõrkus selle helduse vastu ega tahtnud suuremat palka, kui tükikest maad säält kuningriigist, kus pääl ta sünnilinn seisis ja kus ta abikaas praegu vangis võis istuda, kui surm teda ei olnud päästnud. Lahkesti täideti ta palve. Aga kuningas käskis kingitud maatüki piirid nii laiali ajada, et ligi neljas osa riigi maast ja rahvast tohtrile päriseks sai. Mõne päeva pärast oli kingituse tunniskiri kohtu

poolt välja antud ja kuninga pitseriga kinnitatud. Siis lahkus maavalitseja kuninga kojast, jättis tänades jumalaga ja võttis teed oma tulevase päälinna poole. Ligemale jõudes rõhusid mitmesugused mõtted ja tundmused ta südant, kust ta endist lugu meele tuletades oma kehvuses üleskasvamist lapsepõlves, kogemata rikkuse põlve kaupmehe majas ja rasket viletsust järele mõtles. Rikkus ja viletsus olid ilma tema süüta tulnud, seepärast ei olnud ta hingel mingit koormat. Ta kandis ikka veel meesterahva riideid ega tahtnud neid enne jätta ja end tunda anda, kuni kõik talitused olid korrale seatud. Oma endise maja ees laskis ta tõlla kinni pidada ja teenri läbi küsida, kas ta siin mõneks päevaks endale korterit võiks üürida. — Praegune majaperemees, me tuttav krahvihärra, ehk küll pettuse läbi põhjatu rikas, oli väga rahaahne ja püüdis igapidi oma mammonat suuremaks kasvatada. Seepärast oli ta silmapilk valmis rikkale võõrale härrale korterit üürile andma, kui talle häbemata kombel küsitud hind tõrkumata oli lubatud.

Emand pani teisel päeval uhked meesterahva riided selga ja läks linna ülema kohtu ette, kus ta kuningliku kingituse kirja kohtu vanemale näitas ja end nende ülemvalitsejaks tunnistas. Võib küll arvata, et teda sääl suure aupakkumise ja alandusega vastu võeti. Maavalitseja esimene kohtule antud käsk kuulutas: Endine rikas kaupmees, kes mõne aasta eest kergemeelse kihlalöömise läbi vangi pandi, ja ta varandusepärija krahvi-härra, niisama ka toatüdruk, kes sel ajal kaupmehe emanda, nüüd krahvi juures teenimas, peavad kohtusse toodama. See ülemvalitsuse käsk täideti jalapäält.

Pikas vangipõlves kõhetuks ja näost kahvatuks läinud kaupmehel olid hallid juuksed juba pääs ja pikk, poole rinnani ulatav habe suus. Käed ja jalad olid tal raudahelais ja narakad riideräbalad keha ümber. Krahvihärra astus uhke sammuga kohtutuppa, sest et tal kui rikkal suurtsugu mehel midagi kartust ei võinud olla. Uus maavalitseja käskis sedamaid tänini vangis peetud kaupmehe ahelad lahti päästa ja krahvi-härra ahelaisse köita. Ehk küll kohtuvanemad imestades üksteise silmi vahtisid, siiski ei usaldanud keegi üht sõna ülemvalitseja seaduse vastu rääkida. Nüüd küsis meesterahva riides emand krahvi-härralt: „Tunnistage, kuidas kaupmehe-emanda

kuldkee Te kätte oli saanud?“ Krahv kostis häbemata julgusega: „Emand kinkis mulle kuldkee armu palgaks.“ — Seepääle köideti tüdruk ahelaisse ja nõuti talt kuldkee lugu. Tüdruk tunnistas hirmuga pettuse avalikult üles. Kohtuotsuseks mõisteti, et krahvi-härra ja tüdruk kõigeks eluajaks vangi pannakse, ja viidi nad sinnasamasse torni, kus kaupmees siitsaadik oli vangis peetud.

Pärast seda, kui kurjategijad räägitud kombel oma teenitud palga olid saanud, läks emand ära, pani oma endised naisterahva riided selga ja andis end siis oma abikaasale tunda. Kaupmees kahetses häbenedes eksimise süüd ega usaldanud silma tõsta emanda poole, keda ta süütult oli põlanud ja surma saatnud. Helde südamega emand, kes altari ees tõotatud truudust mehe vastu tänini oli puhtasti hoidnud, andis talle kõik ülekohtu andeks. Seepääle õnnistas kirikuõpetaja teist korda nende abielu, ja peeti suuremad pulmad kui esimesed olid olnud. Aga emanda isa, vana rätsepp, magas juba mullasängis ega saanud enam näha seda rõõmupäeva, kus laimatud tütar jälle ausse tõusis. Sest pulmapäevast elasid nad eluotsani õnnelikult, ja kaupmehel ei tulnud iial enam kaksiti mõtlemist abikaasa truuduse pärast. Jah, õnnelikuks tuleb kiita iga meest, kes omale on saanud kauni, vaga naise, kelle elu kui selgem allikavesi läbi paistab, et mingit kõntsa ja prügi sees ei leita.

Tuhka-Triinu.

Ennemuiste elas rikas mees oma naise ja ainukese tütrega, kes vanemate meelest armsam kui silma muna ja keda seepärast väga hellasti kasvatati; hää tütarlaps oli nende armastuse väärt.

Ema oli kord unes näinud, mida ta raskeks õnnetuseks arvas, ja oleks selle eest annud suure tasu, kui keegi oleks võinud unenäo osavasti ära seletada. Aga varem veel kui ta unenäole targa seletaja leidis, jäi ta rängasti haigeks südamerabandusse ja tundis juba teisel päeval surmatunni ligemale tulevat. Mees oli kodunt läinud arstisid otsima; naine kutsus siis tütrekese oma sängi ette, silitas ta palgeid ja ütles kurval näol: „Taevas kutsub mu siit ilmast, pean minema mulla sängi ja jätma

sinu, tallekese, maha. Su isa ja teine kõrgem taevas kannavad hoolt su eest, ja minu emalik silm teisest ilmast valvab su üle. Jääd sa vagaks ja hääks lapseks, siis on meie südamed igavesti ühendatud, sest et armusidemeid ema ja lapse vahel haud ja surm ei jõua iial katkestada. Istuta mulle hauakünkale pihlakas iluks, et linnud sügisel säält marju leiaksid ja selle eest sulle hääd teeksid, kui sul teisi sõpru ei peaks olema. Juhtub su südamel olema mõnd salasoovi, siis raputa pihlaka latva, et ma sest teada saaksin, ehk kui elus sulle kibedad tunnid tulevad, siis poe pihlaka varju, mis sind kui eide rüpp trööstib ja su kurba südant jahutab.“ Natuke aega pärast seda, veel enne kui isa arsti juurest tagasi oli jõudnud, langesid eidekese silmalaud igavesti kinni. Tütreke nuttis härdasti, ei raatsinud ööl ega päeval ema ligidalt minna, enne kui eidekese külm keha kirstu pandi ja mulda viidi. Tütar istutas pihlaka hauale, siblis juured mulla sisse ja kastis neid oma silmaveega; ja kui hiljemini pilve rinnast lisa pääle tuli, läks puu kasvama,. nii et lust oli näha. Laps istus sagedasti ema puu vilus, mis talle nüüd kõige armsamaks paigaks oli maa pääl.

Teisel sügisel läks isa kosja ja tõi mõne nädala pärast uue leekuninga maija. Aga talle ei olnud meele tulnud kosja minnes selle pääle vaadata, kas naisest ka tütrele ema saab. Ehk küll nõukal leskmehel naise saamine iial raske ei ole, siiski tuleb seda harukorraks arvata, et vaeslaps ema saab.

Võõrasemal oli kaks tütart esimesest abielust; need tõi ta tulles kaasa, ja et veri ikka veest paksem, siis võib kohe arvata, et mehetütar kuldseid päevi ei tohtinud loota. Ema pidas oma tütreid kullaks, aga mehetütart mullaks, ja kui kuldtütred seda märkasid, mis eideke muldtütrest pidas, siis mõistsid nad sedamaid: me oleme valitsejad, tema meie ori!

Kuidas ikka uue luua komme, näitas võõrasema esimesil päevil pärast pulmi võõrale tütrele lahket nägu, seda tegid ka ta mõlemad tütred silmakirjaks, aga kellelgi ei tulnud lahkus südamest. Nende südamed olid toored, uhkuse ja tigedusega täidetud, kuid armastusetaimele ei antud idanemiseks ruumi.

Mehetütre elu läks päev päevalt kibedamaks, aga iial ei olnud silma nägemas ega südant lapse valu tundmas.

„Miks ilmaaegne leivasöödik toas peab vedelema!“ ütles võõrasema. „Eks köögis leepajal ole küllalt asupaika? Koogud kaela ja siis kaevult vett kandma, säält lauta, leiva- ja pesukünale! Kes leiba tahab süüa, peab ka palukest oskama teenida.“

Tütred kiitsid päälegi: „Jah, tema peab meie orjatüdruk olema.“

Seepääle võeti kõik paremad riided vaeslapse käest ja tühjendati kadunud ema kirst, kust kõik ehtehilbud võõrasema tütardele anti, ja pandi vana narakas hall kuub mehetütre selga, millega ta tuhas ja tolmus hommikust õhtuni maja tööd pidi toimetama. Et ta sääl silutud ja puhas ei võinud olla, sellepärast sõimasid teda võõrasema ja poolõed Tuhka-Triinuks. Nad tegid vaeslapsele iga viisi kahju ja meelepahandust ja laitsid teda salamahti isa vastu, et laps ka tema poolt abi ei leidnud, kui mõnikord häda läks kaebama. Tuhka-Triinu kannatas kaua aega vaikselt, nuttis ja palus Jumalat, aga ei läinud ema hauale istutatud pihlakale siiski oma südamevalu avaldama.

Kui ta ühel päeval oja ääres riideid loputas, juhtus, et üks harakas puuladvast jutustas: „Rumal laps, rumal laps! Miks sa pihlakale ei lähe kaebama ja nõu küsima, kuidas rasket põlve võiksid kergendada.“

Need sõnad tuletasid talle eide viimast juttu surmavoodil meele, ja ta võttis nõuks pihlaka palvele minna, niipea kui mahti leiab. Päeval ei olnud küll iial võimalik; aga öösi, kui teised magasid, tõusis ta salamahti asemelt, pani riided selga, läks ema hauale, istus künka otsa ja hakkas pihlakat raputama.

Keegi hääleke küsis: „Kas süda sul veel puhas ja vaga kui ennegi, või oled ju eksinud?“

Triinu kostis: „Jumal üksi näeb ja tunneb südame mõtted; minu hinge teataval ei ole küll mingit eksitust.“

Nüüd tundis ta, nagu oleksid nägemata käed ta pääd ja palgeid silitanud, ja hääl õhust hüüdis: „Kui põli sul väga ohakaseks läheb ja sa tööga enam ei jõua valmis saada, siis kutsu kukk ja kana endale appi!“

Tütarlaps ei osanud esiotsa küll tähendada, mis abi talle kodulindudest pidi tulema; kodu poole minnes tuli tal meele, kuidas poolõed kiuste pärast herned ja läätsed sagedasti tuhka puistavad, kust tema need iva-ivalt välja

peab otsima, enne kui keedupatta võis panna. Ta tahtis korra nalja pärast katsuda, kas ehk juhatatud abimeeste nokad ajaviitlikku tööd ei võiks kergendada.

Kuningas oli valmistanud uhke peo, saatnud käskjalad igale poole välja, kes kogu riigis lausa pidid kuulutama, teedel ja radadel välja hüüdma, et kõik noored prisked tütarlapsed, viieteistkümne- ja kahekümne-aastase vanuse vahel, kuninga lustipeole pidid tulema, mis kolm päeva järjesti kestis, sest et ta ainukesel pojal nõu olnud minna ja seda tütarlast teiste hulgast valida, kes on kõige viisakam ja mõistlikum ja kuningapoja meele pärast.

Oh sa kallis aeg, mis kihin ja kahin nüüd igal pool tõusis! Õnneks ei olnud kästud ristimistähte kaasa võtta, mispärast ka need võisid minna, kes jalad juba mõne sammu kahekümne aasta piirist olid üle tõstnud.

Tuhka-Triinu poolõed, eide kuldtütrekesed, pidid mõlemad kuninga peole minema; nüüd oli vaeslapsel hommikust õhtuni tööd; ta pesi ja vaalis riideid, õmbles uusi ehteid ja pidi sääl kõrval kõik muud majatalitused toimetama. Aga nagu ei oleks sest veel küllalt, viskas vanem poolõde kausitäie läätsi tuhka, hüüdes: „Nopi säält ja pane keema!“ Triinule tuli õnneks ema haual kuuldud õpetus meele, seepärast ütles ta: „Kukekene, kanakene! Tulge läätsi noppima!“ Silmapilk olid kutsutud abimehed kohal ja hakkasid noppima, kuni lühikese ajaga viimased ivakesed tuhast siblisid ja nokkadega kaussi panid.

Kui siis hiljemini esimene pidupäev kätte jõudis, pidi Tuhka-Triinu õdesid ehtima, nende päid sugema, silmi pesema ja neid uhkesti riidesse panema, mis eest talle tänuks sõimunimesid anti ja mõned lopsud kõrvade taha paisati, nii et silmad tuld andsid ja kõrvad kumisesid. Tuhka-Triinu kannatas rahulikult nende ülekohtu ja ohkas mõne korra taeva poole; ja kui poolõed pidule olid läinud ja ta üksi võõrasemaga koju jäänud, tõusis raske igatsus tal südamesse, mis pisarad silma ajas. Temagi oleks hää meelega peole läinud, kui luba oleks antud või tal riideid oleks olnud selga panna, miska teiste piduliste sekka võiks minna.

Kui ta päätäie nutnud ja sellega esimese kurbuse kustutanud, võttis ta sukavardad näppu, istus leeaugu kõrva pingikesele, kus süda tal aegamööda jälle lahkeks läks.

Ta mõtles kadunud eide pääle, palus Jumalat, et ükskord ka mulla alla saaks, aga niikaua, kui ta veel põrmupõlves elas, tõotas ta vagal meelel kõik kannatada, kuni ta ükskord paremas ilmas jälle eide kaissu puhkama saaks.

Korraga kuulis ta oma nime hüütavat; silmi tõstes ei näinud ta kedagi. Natukese aja pärast ütles nägemata hääleke: „Mine, raputa pihlakat!"

Tuhka-Triinu tõttas käsku täitma. Sai ta paar korda pihlakat raputanud, läks pimedus valgeks ja küünrakõrgune kuldriides naisterahvas istus pihlaka ladvas, väike korvike ühes ja kuldkepike teises käes. Pisike võõras küsis üht ja teist tütarlapselt, kuidas ta elupäevad tänini olnud, ja tuli puuladvast maha, kui lugu oli kuulnud. Ta silitas vaeslapse palgeid ja ütles trööstides: „Sinu elupäevad lähevad üürikese aja pärast paremaks; aga täna pead kuninga peole minema." Tuhka-Triinu vahtis uskmatult ta silmi ja arvas jutu pilkamiseks.

Pisike naisterahvas võttis kanamuna korvist, puutus kuldkepikesega muna külge, ja sedamaid seisis ilus tõld murul. Siis võttis ta karbikesest kuus hiirepoega, moondas need kuueks ilusaks võigukarva hobuseks, kes tõlla ette rakendati. Mustast põrnikast tehti kutsar, ja kaks kirjut liblikat moondati teenriteks. Need palusid Tuhka-Triinut tõlda istuda ja kuninga peole sõita. Kuis tohtis vaeslaps tahmases riides peole minna? Pisike nõianeitsike — kes ta muud võis olla — puutus oma kuldkepikesega ta pähe, ja vaata! silmapilk sai Tuhka-Triinu kõige uhkemaks preiliks; ta vanad halvad riided muutusid iluehteiks, mis üsna siid ja samet, kulla ja hõbeda karva läikisid. Kõige ilusam oli kuldpärg ta pääs, mis kalliskivides välkus, nõnda et need nagu tähed taevas hiilgasid.

Nõianeitsike õpetas: „Sõida nüüd peole ja maitse teistega seltsis kõik ilud ja lustid, et endiste piinapäevade mälestus su meelest kustuks ja rõõm su südamele hakkaks koitma. Aga kui kukk keskööl kolmat korda laulab, siis ei tohi sa silmapilkugi kauemaks viibida, vaid rutta koju, nagu põleks tuluke sul taskus. Muidu lõpeb nõidusevägi, kaovad tõld, hobused, kutsar, teenrid ja sa isegi saaksid jälle seks, kes sa enne olid. Seepärast ära unusta mu õpetust, muidu langed häbisse ja kaotad oma õnne."

Tuhka-Triinu tõotas aega teraselt tähele panna, istus tõlda ja sõitis tuhatnelja kuninga peole. Kui ta pidusaali astus, näis, nagu oleks päike tõusnud, nõnda et kõik teised preilid ja neitsid ta kõrval kahvatasid, nagu kuu ja tähed lausa koiduvalgel. Poolõed ei tunnud teda küll mitte ses uhkuses ja ilus, aga nende süda kippus kadedusest lõhkema. Kuningapojal ei olnud enam silma ega kõrva teisi tähele panna, ta ei raatsinud silmapilku Tuhka-Triinu kõrvalt lahkuda, kellega ta magusasti juttu vestis, naljatas ja tantsis, otsegu ei oleks teisi toas enam olemas. Ka vana kuningas ja ta proua püüdsid uhkele preilile igapidi au pakkuda, kellest nad minija lootsid saada. Tuhka-Triinu elas kui taevas, nõnda et lust ja ilu talle aega ei annud midagi mõtelda, vaid maitsis silmapilgu õnne; peaaegu oleks ta ka nõianeitsikese õpetused unustanud, kui kukelaul keskööl teda ei oleks taga kihutanud kodu poole ruttama. Kui ta toauksest välja läks, laulis kukk juba teist korda, aga enne veel kui ta tõlda jõudis astuda, oli

kukekõri kolmat korda hüüdnud. Sel silmapilgul kadusid tõld, hobused ja teenrid, nagu oleksid maa alla vajunud: Tuhka-Triinu tundis vanad tahma- ja tolmused riided enda ümber olevat ja kihutas nüüd joostes, jalakandadele tuld andes, kodu poole, nii et pää otsas kihises ja higi palgeid mööda maha tilkus. Ta puges leeaugu kõrva asemele puhkama, mõtles tüki aega iluau, mis talle kuninga kojas oli näidatud, ega saanud kaua aega und silma. Viimaks jäi ta magama, puhkas teise hommikuni rahulikult, ehk küll unenäod mitmel viisil õnneliku ilupeo tema silma ette tõid.

Poolõed ärkasid vast lõuna eel peoväsimusest. Kui nad sängist välja tulid, pidi Tuhka-Triinu neid pesema, riidesse panema ja nende päid sugema, kusjuures nad muust ei rääkinud kui eilsest peost kuninga kojas ja tundmata võõrast preilist, kelle ilu, uhkus ja viisakad kombed teiste üle nõnda hiilganud, et sest silmapilgust, kus ta üle läve tuppa astunud, kuningapoeg silmi enam ta päält ei pöörnud. Oli see loodud inimese laps, siis polnud ta muud, kui kõige rikkama kuninga tütar, Kunglamaalt pärit. Pärast ta lahkumist seisnud kuningapoeg norus, pole enam tantsinud ega kellegagi juttu teinud.

Tuhka-Triinu süda hüppas rõõmust seda kuuldes, seepärast viitis ta poolõdesid ehtides kolm korda rohkem aega, ega hoolinud nende sõimust midagi, mis nagu hane selga kallatud vesi temasse ei puutunud. Leeaugul ei olnud tal õhtuni muud mõtet kui eile maitstud ilu ja kuningapoeg, kes silma ta pääle võis olla visanud.

Kui nüüd poolõed teisel õhtul jälle peole läksid, jäi Tuhka-Triinu rahulikult koju, ega läinud ka pihlakapuud enam raputama, vaid kõik pidi taevaisa hooleks jääma. Juba enne keskööd tulid poolõed kuninga peolt tagasi, rääkisid koju tulles, kuidas kuningapoeg nukker olnud, kellegagi pole tantsinud ega juttu teinud, vaid üksisilmi ukse poole vahtinud, kas eilne preili jälle sinna tuleb. Kuningas olevat seepärast öelnud, ta poeg olevat poolhaiglane, nõnda et kolmas peopäev sel korral pidamata jäävat.

Mis meil veel ütlemata jäi, Tuhka-Triinu oli kiirel põgenemisel pidusaalist oma kuldkinga ukselävel ära kaotanud. Teisel hommikul leidis kuningapoeg kogemata ärakaotatud kinga ja lootis sellega tütarlapse jälile saada.

Ta igatsus ei annud enam ööl ega päeval talle mahti: ennemini oleks ta hauda läinud, kui tundmata võõrast naisterahvast lahkunud; aga kust võis ta selle leida?

Mõne päeva pärast andis ta käsu, linnas ja maal kuulutada, et tal kindel nõu olevat seda tütarlast endale abikaasaks kosida, kelle jalg mahajäänud kuldkinga sisse mahub. Selle kutse pääle ruttasid siis kõik noored tütarlapsed sinna õnne katsuma, kas jalg neid jõuaks kuningapoja abikaasaks teha.

Kuningakoja uhkemas toas seisis ilus kuldne king siidpadjal: sinna talutati ülemad ja alamad tütarlapsed üksteise järgi, et igaüks oma jalga kinga võiks passida. Kuid ühele oli king pikk, teisele jälle lühike, kolmandale väga kitsas, nõnda et kellegi jalg sisse ei mahtunud. Küll pidi siis mõni varvas ja jalakand piina kannatama, mis ometi ei aidanud. Ühel päeval olid ka Tuhka-Triinu poolõed sinna tulnud oma õnne katsuma. Neil olid enda arvates nii pisikesed jalad, et peaaegu käokinga oleksid võinud mahtuda. Seepärast tõmbasid, kiskusid, vaotasid ja toppisid vägisi jalga kuldkinga, nii et veri küünte alla valgus. Aga kõik nende vaev läks nurja. Noorem poolõde ütles, nina kärssu tõmmates: „See on albi king, kiuste pärast tehtud, kuhu sisse kellegi jalg ei või mahtuda." Ligemal silmapilgul läks tema jutt valeks.

Suur oli nende imestus ja ehmatus, kui äkitselt toa uks lahti läks ja — Tuhka-Triinu tuppa astus oma igapäevases ülikonnas, nagu ta harilikul kombel leeaugu serval istus. Vihas andsid nad käsu tahmase hilbaka kuninga toast välja visata, aga varem kui keegi nende käsku võttis kuulda, oli Tuhka-Triinu oma jala kuldkinga pannud, mis nagu ta jala tarvis näis valatud olevat. Varem kui vaatajad aega said imestamisest natuke puhata, tõusis juba teine veel kentsakam tükk nende silma ette. Tuba läks korraga paksu udupilve, nii et sammu kaugusele ei võinud vaadata. Udust hiilgas äkki nagu tulevalgus, kust pisikese nõianeitsi hiilgav kuju välja paistis; ta puudutas kuldkepikesega Tuhka-Triinu külge, kellest mõttekiirusel vana kuju maha langes ja see hiilgav neitsi nende ees seisis, kes esimese pidupäeva õhtul kuningapoja meelest kõige armsam oli olnud. Nüüd ruttas see hõisates kauni neitsi poole ja langes ta kaela, ütles siis: „Selle neitsi on Jumal mulle abikaasaks loonud."

Väike nõianeitsi kinkis Tuhka-Triinule nii palju kaasavara, et seda voorikaupa linna veeti ja sääl uhked pulmad peeti, mis terve kuu vältasid. Nõnda oli põlatud vaeslapsest kuningapoja abikaasa saanud. Ta poolõed tahtsid kadedusest lõhkeda, et Tuhka-Triinu ni kõrgeks nende üle oli tõusnud, kuna nad teda siiamaale halvemaks kui õuekoera olid pidanud. Aga Tuhka-Triinu vaga süda ei läinud neile kurja kurjaga tasuma, vaid andis kõik ülekohtu andeks ja tegi neile päälegi veel hääd, kui ta ise pärast äiataadi surma kuninga kaasaks oli saanud.

Ehk ta küll juba ammugi mätta all puhkab, siiski elab ta mälestus rahva suus kustumata: teda kiidetakse kõige paremaks ja kõige kaunimaks kuninga-prouaks.

Paristaja-poeg.

Paristaja-poeg tegi kuradiga seitsme aasta pääle kauba, et kurat teda sulase viisil pidi teenima ja tõrkumata igas tükis peremehe tahtmist täitma. Truu teenistuse palgaks tõotas Paristaja-poeg talle oma hinge. Kurat täitis oma lubatud kohust peremehe vastu, ei põlanud kõige raskematki tööd ega nurisenud iial toidu üle, sest ta teadis, mis palga ta seitsme aasta pärast õigust mööda pidi saama.

Kuus aastat oli mööda läinud ja seitsmes juba käes, aga Paristaja-pojal ei olnud sugugi lusti kurjavaimule oma hinge nii odavasti müüa; seepärast lootis ta mingi kavalusega end vaenlase küüsist päästa. Juba kaupa tehes oli ta vanapoissi tüssanud: enese vere asemel annud talle kuke verd kinnituseks, mis pettust tölpsilm tähele ei pannud. Selle pettusega läks kõige kindlam side tühja, miska hinge pidi sõlmitama, et enam lahti ei pääseks. Ehk küll teenistuseaja lõpp päev-päevalt ikka ligemale jõudis, siiski ei olnud Paristaja-pojal veel midagi tempu välja arvatud, miska ta end lahti võis päästa. Nüüd juhtus, et must äikesepilv ühel palaval päeval lõuna poolt tõusis ja rasket müristamist ähvardas. Vanapoiss põgenes sedamaid maa põhja varjule, kuhu ta selle tarbeks urgastee kivi alla oli teinud.

„Tule, vennike, mulle seltsiks, seni kui müristamine mööda läheb!“ palus kurat mesikeelel peremeest.

„Mis palka sa mulle selle eest lubad, kui su palumise täidan?“ küsis Paristaja-poeg.

Kurat tõotas maa all kaupa sobitada, sest et siin enam tingimuseks mahti ei olnud, kus pilv igal silmapilgul kaela ähvardas tulla.

Paristaja-poeg mõtles: Täna on kartus vanapoisi üsna küpseks teinud; kes teab, ehk päästan enda õnnelikult ta käest. Nõnda mõeldes läks ta taha koopasse.

- Raske müristamine vältas sel korral väga kaua; raks kärgatas raksu järgi, nii et maapind vabises ja kaljud kerkisid. Igal põrutamisel vaotas vanapoiss rusikad kõrvade ette ja pigistas silmad kinni; külm higi kattis ta värisevat keha, nii et ta sõna suust ei saanud.

Õhtu eel, kui müristamine mööda läinud, ütles ta Paristaja-pojale: „Kui vanataat vahetevahel nii palju kära ja mürinat ei teeks, võiksin taga läbi saada ja rahulisti elada, sest et ta nooled mulle maa all haiget ei või teha. Aga ta kole mürin küpsetab mu nõnda, et meele pääst korraga kaotan ja enam ei tea, mis teen. Maksaksin sellele mehele rohket palka, kes mind sest kitsikusest päästaks.“

Paristaja-poeg kostis: „Siin ei ole paremat nõu, kui müristamise riistapuu vanataadi tagant salamahti ära varastada.“

„Ma varastaksin küll,“ kostis kurat, „kui asi võimalik näitaks, aga vana Kõu on alati valvel, ta ei jäta päeval ega öösi müristamisriista vahtimata, kuis sääl varastamine võimalik oleks?“

Paristaja-poeg hakkas nüüd pikemalt rääkima, kuidas tema arvates asi võiks korda minna.

„Jah, kui sa mulle appi tuleksid,“ hüüdis kurat, „siis ehk võiks nõu meil korda minna; ma üksi ei või tast iial jagu saada.“

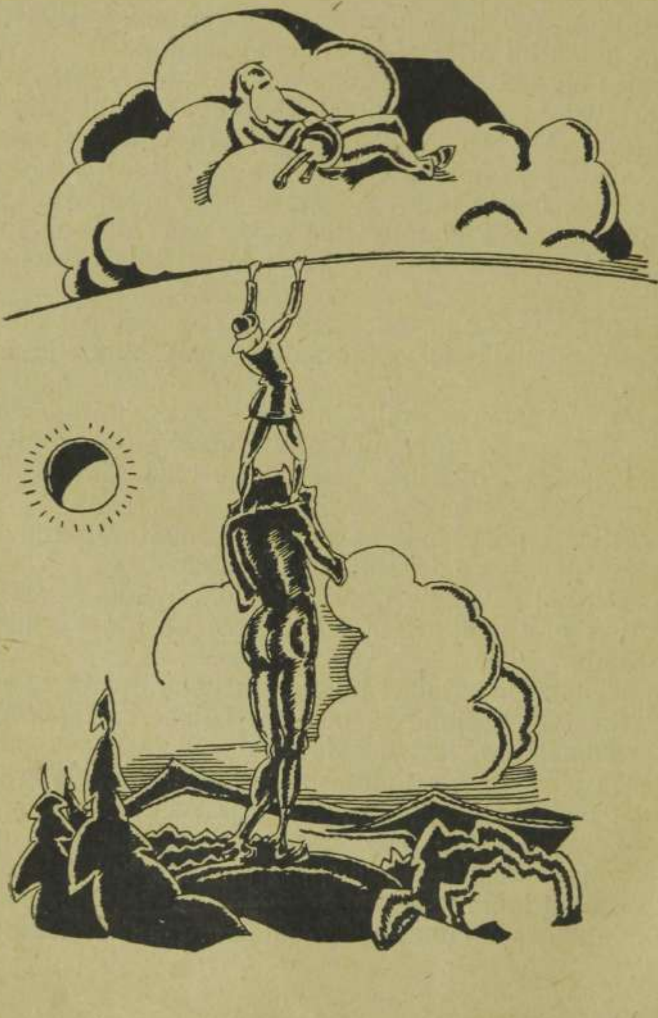
Paristaja-poeg lubas talle abimeheks minna, aga selle vaeva eest ei küsinud ta pisemat palka, kui et kurat ta hingekaubast pidi tagasi astuma.

„Mu pärast võta kolm hinge, kui mind sest koledast hirmust päästad!“ hüüdis kurat rõõmsasti.

Siis avaldas talle Paristaja-poeg, mil viisil ta varguse arvas võimaliku olevat, kui nad mõlemad ühel meelel ja ühel rammul tööle läheksid. „Aga,“ ütles ta viimaks, „me peame niikaua ootama, kui vanataat jälle ühel päeval end

nõnda ära väsitab, et raskesti magama uinub; muidu magab ta kui jänes silmad vallali."

Mõni aeg pärast meeste nõupidamist tõusis pikk ja raske müristamine. Kurat istus Paristaja-pojaga jälle kivi all varju-urkas peidus. Hirm oli vanapoisi kõrvad kinni pannud, nii et ta sõnagi seltsimehe jutust ei kuulnud. Õhtul läksid mõlemad kõrge mäe otsa, kus vanapoiss Paristaja-poja oma õlgadele tõstis ja nõiduse väel iseennast pikemaks hakkas venitama, kus tööl ta laulis: „Veni, veni, vennikene, kasva, kaelapennikene!" kuni ta

pilve piirini kasvas. Kui Paristaja-poeg üle pilve serva silmad kaugemale ulatas, nägi ta Kõu taadi rahulikult magavat, pää vastu pilverüngast, aga parem käsi seisis põigiti müristamisriistal.

Seepärast ei oleks võimalik olnud pilli ära võtta, sest et käe külge puutumine magaja oleks äratanud. Paristaja-poeg ronis vanapoisi õlalt pilvele, läks kassi sammul ligemale ja katsus kavalusest abi. Ta võttis täi oma kõrva tagant ja pistis Kõu taadile nina pääle kutistajaks. Vanamees hakkas sedamaid käega nina sügama; silmapilk käppas Paristaja-poeg müristmisriista ta kõrvalt, kargas pilve sõrvalt kuradi kukla, kes taga mäest alla punus, nagu oleks tal tuluke kannul. Ei olnud vanapoisil enne püsi ega aega tagasi vaadata, kuni põrgu jõudis. Sääl pani ta vargasaagi raudkambri seitsme luku taha, tänas Paristaja-poega mõnusa abi eest ja laskis ta hingega tükis priiks.

Aga nüüd sündis ilmale ja inimestele õnnetuseks, mida Paristaja-poeg ei teadnud ega võinud ette arvata: pilved ei annud enam piisakest märga, kõik närtsis põua kätte. Olen ma kergel meelel seda kogemata viletsust rahvale sünnitanud, siis pean asja jälle püüdma parandada, nii pikalt kui iial võimalik, mõtles Paristaja-poeg, ja hakkas nõu pidama, kuidas häda võiks vähendada.

Ta läks põhja poole Soome rajale, kus kuulus tark elas, avaldas sellele varguseloo ja rääkis ühtlasi, kus müristamisriistapuu praegu varjul seisab. Tark ütles: „Peab sedamaid vana Kõu-taadile sõnumid saatma, kus ta müristamisriist vangis seisab; küllap ta ise siis pikemalt nõu leiab kadunud omandust tagasi püüda.“ Siis läkitas ta põhjakotkaga vanale pilvetaadile sõnumid. Juba teisel hommikul tuli Kõu tarka tänama, kes talle varguse jälgi kuulutanud.

Seepääle moondas Pikker end poisikeseks, läks kalamehe juure ja kauples end suviseks palgaliseks. Ta teadis, et kurat sagedasti järvel käis kalu tabamas ja lootis temaga sääl kokku saada. Ehk küll poisike Pikker väsimata ööd ja päevad nootasid oma silmast ei lasknud, siiski läks tükk aega, enne kui vaenlast näha sai. Kalamees oli ammugi tähele pannud, kuidas mõnikord öösekš järve lastud võrgud hommikul üsna tühjalt üles tõmmati, aga ta ei teadnud, mis selle põhjuseks oli. Poisike teadis

paremini, kes kalavaras oli, aga ta ei tahtnud enne rääkida, kuni ta varast peremehele ka võib näidata.

Ühel kuuvalgel ööl, mil ta peremehega seltsis järvele läks võrkusid vaatama, juhtus, et varas parajasti tööl oli. Lootsiku sõrvalt vee alla luurides nägid mõlemad, kuidas vanapoiss võrgu silmustest kalu noppis ja kaelakotti toppis. Teisel päeval läks kalamees kuulsalt targalt abi otsima, palus tarka niisugust tempu teha, mis varga võrgu külge kinni köidaks, et ta peremehe tahtmata ära ei pääseks. Asi sündis täielikult kalamehe soovimist mööda. Kui teisel päeval võrk järvest üles vinnati, tõusis vanapoiss tükis veepinnale, ja veeti nüüd kaldale. Oh seda nahaparki, mis ta siin kalamehelt ja kalapoisikeselt sai! Et ta targa abita võrgu küljest ei võinud lahti pääseda, pidi ta kalameeste virutamist kannatama, kus rohkesti hobuse koorem vemblaid ta kere pääle kulutati, hoolimata, kuhu matsud puutusid. Vanapoisi verine pää oli kui palk paistetanud, silmamunad kippusid välja tungima, mis niisama inetu kui kole näis; siiski ei halastanud kalamees ja ta poisike piinatud kuradi pääle, vaid puhkasid aegajalt natuke väsimust ja hakkasid siis jälle uuesti kolkima. Kui palumised midagi ei aidanud, hakkas vanapoiss viimaks rohket lunastushinda pakkuma, tõotas poole varandust või rohkemgi kalamehele anda, kui ta kütkest lahti päästetaks. Vihane kalamees ei hakanud enne kaupa tegema, kui viimne ramm tal lõppes, nii et ta enam malka ei võinud liigutada. Targa abiga päästeti vanapoiss võrgust, kui kaup oli tehtud. Ta palus kalameest poisiga seltsis kaasa tulla, lunastushinda ära tooma. Kes teab, ehk lootis ta neid mingil kavalusel veel petta.

Põrgutalus valmistati võõrastele väga uhke ja pikk lustipidu, mis kauemini kui nädalapäevad vältas ja kus millestki puudust ei olnud. Vana peremees näitas võõrastele oma varakambreid ja salariistu, laskis mängumehed ilusamaid pillilugusid kalamehele meelejahutuseks mängida. Ühel hommikul ütles poisike Pikker salamahti kalamehele: „Kui täna jälle suurt ilu ja au sulle tehakse, siis palu pill välja tuua, mis raudkambris seitsme luku taga seisab.“ Söömalaual, kus meestel pääd juba poolpurjus olid, palus kalamees pilli salakambrist näha tuua. Kurat täitis palumise, tõi pilli tuppa ja hakkas ise sääl pääl mängima. Ehk ta küll kõigest väest hingeõhku pilli sisse pu-

hus ja toru küljes sõrmi liigutas, siiski ei tulnud pillist paremat häält välja, kui sabanäpistisse pandud kassilt või hundisõidul vingutatud põrsalt. Kalamees ütles naerdes: „Ärge väsitage end ilmaaegu! Ma näen selgesti, et teist pillipuhujat ometi ei saa! Mu karjapoisike oleks osavam pillilööja." „Tohoo!" hüüdis kurat, „või arvate selle pilli puhumise pajuvile sarnaseks, et mängimine üsna naeruasi? Tule, vennike, katsu esiteks, ja kui sina või su karjapoiss midagi hääle sarnast pilli sisse peaks puhuma, siis ma ei taha pikemalt põrgu peremehe nime kanda. Säh, tule katsu!" hüüdis ta, pilli poisikese kätte andes. Poisike Pikker võttis pilli; aga kui ta suu toru külge pani ja hingeõhku sisse puhus, siis värisesid põrgu seinad, kurat langes oma perega uimaselt maha, ja olid minestuses otsegu surnud. Äkitselt seisis poisikese asemel vana müristaja-taat ise kalamehe kõrval, tänas abi eest ja ütles: „Tulevasil päevil, kui mu pill pilvedest jälle hüüab, peavad su võrgud rohkesti saaki saama." Siis ruttas ta kodu poole minema.

Teel tuli Paristaja-poeg talle vastu, langes põlvili, süüd kahetsedes ja alandlikult andeks paludes. Kõue-taat ütles: „Inimeste kergemeel eksib sagedasti taevaliku tarkuse vastu; seepärast täna õnne, pojuke, et mul jälle võimalik on neid viletsuse jälgi kustutada, mis su rumalus rahvale sünnitanud." Seda öeldes istus ta kivi otsa ja hakkas müristamispilli puhuma, kuni vihmaväravad lahti läksid ja maapinda pisaratega jootsid. Paristaja-poja võttis vana Kõu-taat endale sulaseks, kus ta praegu veel elavat.

Pikse pill.

Alguse päevil oli vanataadil maailma korraleseadmisega väga palju talitusi, mis hommikust õhtuni ta aega viitis, ja mõnd ei lasknud tähele panna, mis siin ja sääl ta selja taga sündis. Kanged mehed olid ilma algusest üksteise vastased, mis sagedasti tüli tegi. Nõnda oli Pikne ja Vanatühi tüki aega võidelnud teineteisega rammu katsudes, kumb kumma üle suurema voli peaks saama. Ehk küll mehed ööd ja päevad alati teineteise kan-

nul luurasid ja päid rohkesti mõtetega väsitasid, kuidas vägivalla või kavalusega teineteisele enam pussi võiksid teha, siiski ei olnud nad tükil ajal õnnelikku silmapilku leidnud, kus sala peetud nõu võiksid tõeks teha.

Juhtus kord, et Pikne alalise valvamise väsimusel kui unekott raskesti magama uinus ja õnnetul viisil unustas oma pilli pähitse alla panemata, kus mänguriist muidu ikka seisis. Raske uni lukutas silmad ja kõrvad, mispärast mees ei näinud ega kuulnud, mis ta ligimail juhtus. Vanatühi, kes enamasti igal sammul vaenlase jälil luusis, leidis Pikse magamast, astus kikivarvul ligemale, võttis pilli magaja kõrvalt maast ja pistis vargasaagiga lippama. Sellega lootis ta müristaja taati kõige enam pahandada ja ta võimust vähendada, kui karistaja riista ära peitis, mis siitsaadik kõige kurjem põrguliste nuhtleja oli olnud. Kui nüüd Pikne unest ärgates silmad vallali ajas, nägi ta sedamaid kahju, mis vaenlane talle magades oli teinud. Et keegi muu pilli ei võinud varastada kui Vanatühi, seda märkas ta kohe, aga kuidas varastatud omandust varga küüsist tagasi nõuda?

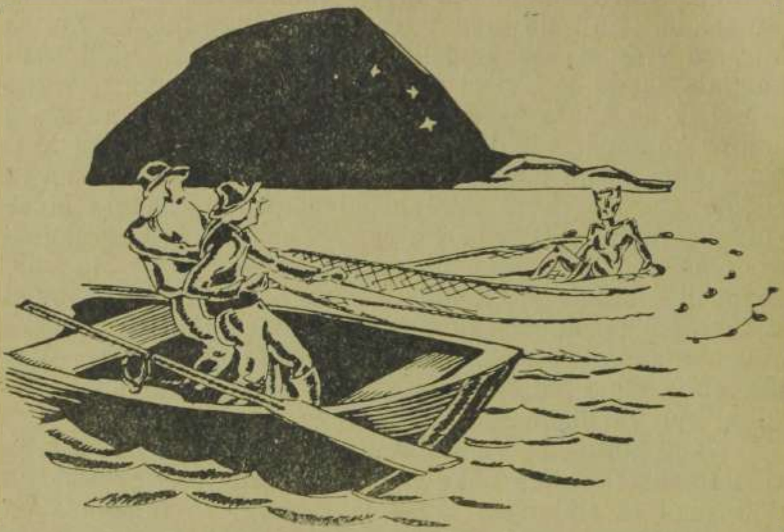
Ta oleks muidu küll varguseloo vanaisale ära kaevanud ja talt abi palunud, aga seeläbi oleks ta enda hooletus tõusnud avalikuks, ja vanataat oleks ehk päälegi veel vihasel meelel teda karistanud. Need mõtted tegid Piksele tüki aega muret. Ta põgenes enamasti üksikuisse kohtadesse, kus keegi teda silma ei saanud. Ehk Vanatühi küll muidu külavasika sarnane lontrus ja rumal igas tükis, siiski oskas ta oma naha Pikse eest hoida. Muidu kartis ta Pikse pilli kui kolli, nii et eemalt juba putkama põgenes, aga nüüd võis ka natuke julgem olla. Ta teadis mõne sala varju-urka, kus Pikse nooled talle ei võinud viga teha; veepõhjas võis ta Pikse pärast mureta elada. Pikne arvas sedamaid, kui mõnel päeval Vanatühja silma ei saanud, et ta kuskil vee all peidus istus, siiski ei leidnud ta tükil ajal midagi paremat nõu, kuidas teda kinni ja oma pilli ta käest pidi tagasi saama.

Kogemata juhtus talle ühel päeval mõnus nõu mõttesse, mille ta sedamaid tahtis ette võtta. Ta moondas enda poisikesekujuliseks, läks siis rannaküladesse ja otsis sääl, kas võimalik ei oleks kellegi kalamehe juure teenijaks saada.

Nõukas kalamees, Lijon nimi, ütles, kui viisaka poisikese juttu oli kuulnud: „Lojuste karja mul küll ei ole, kuhu sinusuguse võiks panna, aga ma tahan sind katseks võtta, kas sust aegamööda kalapüüdmisel abilist ehk võiksin saada. Sa näid olevat terase vaimuga loom. Kui sa niisama virk ja sõnakuulelik oled, siis võime hõlpsasti kaubale saada.“ Teisel hommikul järvele minnes võttis ta poisikese kaasa, õpetas teda õnge, nooda ja võrkudega ümber käima ja muid kalamehele tarvilikke talitusi täitma. Juba mõne päeva pärast leidis ta teraselt õpipoisilt endale abi, kes kõik toimetused hõlpsasti tundma õppis ja igal sammul peremehele abiks oskas minna. Aegamööda sai poisike talle otsegu paremaks käeks, nii et ta iial enam üksi kalale ei läinud. Teised kalamehed nimetasid irvihambul poisikest Lijoni sabarakuks. Poisike ei pannud sõimunime pahaks, vaid rõõmustas kogemata õnne üle, et ta nüüd igapäev hommikust õhtuni veepinnal võis sõita, kus vaenlane ehk kuski põhjas peidus istus.

Nüüd juhtus, et Vanatühi oma pojale tahtis pulmi teha ja pulmalistele väga uhke peo valmistada, et rahvasuu tüki aega ta rikkusest saaks jahvatada; — auahnus on kuradil kõige kurjem tagakihutaja! Vana põrgupapa sirutas käpad igale poole, kust saaki lootis õngitseda, aga kõige enam püüdis ta säält põldudelt vilja lõigata, kuhu teised olid külvanud, et tal suuremat vaeva ei olnud, kui teistest valmistatud tööd aga kotti pista. Nõnda juhtus ta ühel päeval ka sinna järvele, kuhu kalamees Lijon ööseks oma võrgud oli pannud. Kui ta parajasti võrgusilmustest kalu välja kitkus, tuli kalamees poisikesega järvele võrkusid välja tõmbama. Poisikese terane nugissilm oli kui välk eemalt juba vaenlase vee all näinud. Ta tõukas peremehele külge ja sosistas talle salamahti kõrva, mis vea pärast viimaseil päevil kalasaak neil nii kehv oli olnud. „Vargakäsi nosib praegu võrgu kallal,“ ütles ta, juhatades sõrmega peremehe silma varga pääle, kes järve põhjas praegu töös oli ja tulijaid tähele ei pannud. Aga Lijon oli osav kunstimees, kes varga käpa varguse külge sedamaid oskas kinnitada, et ta abita pääsmist loota ei võinud olla. Kui ta kõik salatembud oli korrale toimetanud, läks ta poisikesega koju tagasi, ja ütles naljatades: „Las' ta homme hommikuni kalu lugeda, kui palju neid võrku läinud!“ Teisel päeval, kui järvele mindi võrkusid välja

tõmbama, leiti vanataadike-Tühi võrgulingus kinni, kust mehike end ei võinud lahti päästa, vaid avalikult kalamehe silma ette pidi astuma.

Kui tal pää võrguga nüüd veepinnale kerkis, andis kalamees pihlakase aeruga kohe mõned matsud teretamiseks, et mehikesel kõrvad vihisedes pilli puhusid. Kaldal võtsid mõlemad, kalamees ja poisike, vemblad kätte ja hakkasid vargale palka maksma. Ehk küll poisike kehast kõhe näitas, siiski maitsid ta matsud nii valusad, et Vanatühja soontest ja üdist läbi käisid ja tossu kippusid välja võtma. Siis hakkas Tühi kisendades paluma: „Anna seekord andeks, vennike, ja võta kuulda mu vabandamist. Häda ajab härja kaevu, niisama sel korral ka minu vaese su võrgule. Mul tulevad poja pulmad maija, mida — nagu ise tead — kalata ei või valmistada. Ja et mul enda käest võrkusid ei olnud, pidin mõne kala su võrgust laenuks võtma. See oli mu esimene eksitus su vastu ja jäägu ka viimseks. Ei taha ma elupäevil unustada sauna, mille täna mulle kütsite. Su poisikese vihtlemine on teinud mu üsna tuimaks, nii et kätt ega jalga ei jaksa liigutada." — Kalamees kostis: „Jäägu meie tüli siis sedapuhku seisma. Sa tunned nüüd mu võrgud ja oskad end teinekord vississti nende eest hoida. Võta kalakott selga, ja siis kasi mu

silmist, et ma su kandu enam ei näe, ehk muidu —!“ Seda öeldes näitas ta malka. Vanatühi andis tänades kalamehe jalgadele suud, et nii hõlpsasti lingust oli pääsnud. Ehk tal küll juba rohkem koorma võrra kalu kotis oli, siiski himustas ta veel üht kala püüda, keda ta kõige magusamaks pidude roaks arvas. Mesikeelel hakkas ta kalameest paluma, poja pulma võõraks tulla, sääl lootis ta kas väe või kavaluse kaupa kalamehe hinge kätte saada. Kalamees lubas tulla, kui poisikese ühes kaasa võiks võtta. Vanatühi mõtles: Väga hää, õnn näitab mul parem kui ise arvasin: siin pakutakse mulle ühe asemel kaks. „Minu pärast võta jõmpsikas kaasa, kui üksi ei taha tulla!“ hüüdis ta jumalaga jättes ja vedas valust kangeid reisi longates edasi.

Ehk Vanatühi muidu küll igapidi kitsipung on, siiski valmistas ta pojale uhked pulmad, kus mingist asjast puudu ei olnud, vaid rohkus, ilu ja rõõm igal sammul pulmaliste nähtavale tõusis. Tühi näitas pulmalistele oma põhjatu raharikkust ja varandust, miska aitades salved ja kirstud kuhjaga olid täidetud. Ta laskis mitmesuguseid imelikke pillisid ajada ja veel imelikumaid tantse teha, mida keegi muu ei osanud kui ta pererahvas üksi. „Palu, et pill välja toodaks, mis seitsme luku taga seisab ja selle pääl meile lugu mängitaks!“ ütles poisike salamahti peremehele. Kalamees täitis ta soovi ja hakkas sedamaid põrgutaati meelitama, et see oma imepilli neile näitaks ja pulmalistele lustiks tükikese laseks mängida.

Vanatühi läks teist korda teadmata lõksu. Ta tõi taeva müristaja pilli seitsme luku tagant, seadis enda viis sõrme toru külge ja hakkas elu poolt puhuma. Aga ta mängimishelin kostis koledasti. „Ärge võtke vihaks ega pange pahaks, kui järsku Teile ütlen, pillimeistrit Teist enam ei saa; mu karjapoisike oskaks ehk paremini puhuda. Jah, Te võiksite talle veel igapäev õpipoisiks minna.“ Tühi, kes mingit pettust ei märganud, andis pilli poisikese kätte. Kas imet nähtud! Poisikese asemel seisab äkki vana Pikne ise, ja puhub nii tugevasti pilli, et kurivaim perega seltsis põrandale langeb.

Pikne tõttas kalamehega minema, väga rõõmus selle üle, et nende kavalus nii mõnusasti korda oli läinud. Kui nad tüki teed olid ära käinud, istusid mõle-

mad laia kivi otsa jalgu puhkama. Sääl hakkas Pikne lusti pärast pilli puhuma, siis rääkis kalamehele kõik tänini katsutud kavalused, miska ta Vanatühjalt viimaks oma pilli kätte saanud. Jutu ajal hakkas korraga vihma sadama, mis kuivanud maapinda seitsme kuu pärast jälle karastas.

Pikne tänas lahkudes endist leivavanemat ja lubas iga kord ta palumised kuulda. Sest ajast on Lijon jumalate ja inimeste keskel vahemeheks saanud ja tänapäevani seliesse auametisse jäänud.

Rohkesti tasutud häätegu.

Äge päikese palav ähvardas äikesevihma. Kiiresti püüdis seepärast noor talumees heinamaal loogu kokku võtta, et kuivad heinad veel enne vihma varjule saaks. Kui ta kiire töö lõpetusel koju hakkas minema, tõusis lõuna poolt juba must pilv ja tuli ruttu ligemale. Noormees kiirustas sammu, et enne vihma veel koju jõuaks.

Metsa ääres nägi ta võõra mehe, kelle pää kännu najale oli toetatud, raskesti magamas, nii et ligemale jõudev müristamine teda ei äratanud. See mehike võiks täna rohkem kehakastet saada, kui tal meelepärast oleks, kui ta unest äratamata jätaksin — mõtles talumees ja astus ligemale. „Kuule, vennike!“ hüüdis ta ja võttis käega raputades magaja õlast kinni. „Kui sul hanenahka kasukat seljas ei ole, siis karga üles ja otsi vihmavarju; raske äikesevihm on praegu tulemas.“

Võõras mees kargas ehmatades jalule, öeldes: „Tänu, tuhat tänu sulle, külamees, lahke äratamise eest!“ Siis katsus ta ruttu taskud läbi, kui tahaks rahakopikaid otsida, mis tänu palgaks võiks pakkuda. Aga kui ta tühjest taskuist midagi ei leidnud, pööris ta silmad poolhäbelikult talumehe poole ja ütles: „Õnnetuseks ei ole mul midagi tasku juhtunud, mida sulle palgaks võiksin pakkuda, aga siiski ei pea su palk tasumata jääma. Mul on tuline kiire taga, kui tahan ähvardava pilve eest pakku pääseda; pane seepärast tähele ja pea meeles, mis sulle lühidalt kuulutan. Kahe aasta pärast võetakse sind väeteenistusse, kus sa hobuseväe-rügemendis aset leiad. Tüki aega käid väega paigast teise, kuni viimaks asute

põhjapoolsele Soomemaale korterisse. Ühel päeval läheb su süda kodumaale igatsedes raskeks, kui parajasti su kord on hobuste karja minna. Natuke maad su seisukohalt eemal puutub laial murulisel lagedal kõverakskasvanud kask sulle silma. Astu kase ligi, koputa kolm korda tüvele ja küsi: kas Kõver kodu? Siis pead tänase hääteo eest palga saama. Ja nüüd: jumalaga!" öeldes tõttas ta minema ja oli üürikese ajaga talumehe silmist kadunud, kes minejat tagant vaadates naerulikult pääd vangutas ja siis kiiresti kodu poole sammus. Aga kui ta vihma hakatusel koju jõudis, olid võõras mees ja ta ettekuulutused juba unustusse läinud.

Ometigi juhtus hiljemini asi, misläbi ettekuulutuse esimene järk tõeks läks: noor talumees pandi kahe aasta pärast soldatiks ja sunniti hobuseväe teenistusse. Arvata oleks võinud, et see kogemata lugu talle nüüd kokkusaamise võõra mehega meele tuletab, aga siiski ei olnud nõnda, vaid nimetatud päev näis ta mälestusest hoopis kustunud olevat. Ta oli juba tüki aega väeteenistuses rügemendiga kohast teise käinud ja viimaks, kui rohkem nelja aastat kroonu leiba oli söönud, põhjapoolsele Soomemaale korteri saanud. Sääl võõral maal, kodust ja armsaist omastest kaugel, läks süda tal sagedasti nukraks, igatsemine ajas pisarad silmi, kui ta teiste nägemata üksi mõtteid haudus.

Ühel päeval tuli talle kord hobustega karja minna. Kui ta jälle üksipäini nukral meelel laial lagedal istus ja igatsusi kodu poole läkitas, juhtusid ta silmad kogemata kõverakskasvanud kase pääle, mis tast kaugel ei seisnud. Imelikult läks ta süda korraga ilutsema, lapse- ja noorepõlve päevad tõusid mälestuses elavaks, ta praegune koht näis talle tuttav, ehk ta küll selgemat otsust ei võinud anda, kas unenäos või ärkvel tutvus oli tõusnud. Käega otsaesist hõõrudes, kui tahaks mälestust äratada, tuleb äkitselt juhtumine võõra mehega nii selgesti meele, nagu päikese tera paksust pilvest. Loovõtmine, vihma ähvardusel ülestõusev äikesepilv, võõras magaja metsa ääres ja selle tähtsam ettekuulutus on, nagu oleksid vast eile sündinud, ta silma ees. Nüüd lennul kõik tänini juhtunud elukäigu muutused mõttes läbi käinud, leiab ta, et ettekuulutus tõsine olnud. Mis kahju mulle katsumisest võib tulla, kui kase juure lähen ja tüvele koputan? mõt-

leb mees. Esiteks ei tea siin keegi, mispärast tembutan, ja teiseks ei ole inimeste silmi nägemas, kes mind hiljemini albi töö pärast võiksid naerda.

Nõnda mõeldes läheb ta kase ligi, vaatab tüki aega ringi, kas midagi võõrast või iseäralist puu küljes nähtavale ei tõuse, — siis võtab korraga südame rindu ja koputab tasahiljukesi kolm korda tüvele, kuna keel pool tõrkudes küsib: „Kas kõver kodu?" Küsimise pääle ei tulnud mingit vastust. Sõjamees tunneb julgust oma südames kasvavat, koputab teist korda kõvemini, nii et tüvi vastu kõlab, ja hüüab valju häälega: „Kas Kõver kodu?"

Kases tõuseb kohin ja äkki seisab võõras mees ta ees nagu tuuleõhust sündinud.

„Noh, minu sõber!" ütleb ta lahkel sõnal, „väga hää, et mu tõotuse meele tuletasid. Arvasin sind hoopis unustanud olevat, mis sulle ükskord rääkisin, ja mul oleks väga kahju olnud, kui mulle seeläbi võimatuks oleks saanud sulle võlga tasuda. Lapsed ae!" hüüdis ta kasesse: „kes teist võib kõige kiirem olla?" —

„Mina," kostis üks hääl, „võin niisama kiire olla, kui lind lendab."

„Väga hää," ütles Kõver, „aga kes võib veel kiirem olla?"

Teine hääl vastas: „Ma võin tuulega võidu joosta!"

„Saame näha, ehk võib mõni teine veel kiirem olla," ütles vanamees ja küsis siis kolmat korda.

Seepääle kostis üks peenike hääleke: „Isa, ma võin nii kiire olla kui inimese mõte!"

„Tule siia, poeg!" hüüdis Kõver, „sind võin täna parajasti tarvitada." Siis pani ta mehekõrguse koti, kuld- ja hõberahaga täidetud, sõjamehe ette, võttis ta kübarast käega kinni ja ütles: „Sõjamees kübarast! — ja mees rahakotiga koju!" Silmapilgul tundis sõjamees, nagu lendaks kübar temal pääst, aga kui ta ümber hakkas vaatama, kuhu kübar oli jäänud, leidis ta enda äkitselt kodus omaste ja sugulaste keskel, ja põhjatu suur rahakott seisis ta kõrval põrandal. Esiotsa ta pidas juhtumust unenäoks, kuni hiljemini selgesti aru sai, et ta õnn oli tõsine.

Kui teda keegi ei tulnud jooksiku viisil taga otsima, hakkas ta viimaks uskuma, et kadunud kübar ta asemel teenistusse oli jäänud. Enne surma avaldas ta imeliku loo oma lastele ja arvas, — sest kingitud raha oli talle õnne toonud, — et rahakinkija mitte mõni kuri vaim ei võinud olla.

Härjapôlvlaste riid.

Kord juhtus mees läbi metsa minnes väikesele lagendikule, kus kolm härjapõlvlast isekeskis kurjasti riidlesid. Nad lõid, torkasid, hammustasid üksteist, sõtkusid jalgade alla ja sasisid karvupidi, et kole oli näha. Mees astus ligemale ja küsis, mis tükist neil tüli tõusnud.

„Väga hää, külamees, et siia tulid," kisendasid härjapõlvlased, „sa võid kui kohtumõistja meie tüli lõpetada!"

Mees ütles: „Esiteks kõnelge mulle lugu, millest teil riid tõusnud, muidu ei ole mul võimalik teile õigust mõista. Aga ärge kisendage kõik ühtlasi, vaid rääkige ükshaaval ja mõistlikult, et teie jutust aru saaksin.“

„Hää küll,“ kostis üks härjapõlvlane. „Tahan riiu alustuse sulle seletada. Vaata! isa suri meil eile, ja me vennakesed kolmekesi tahtsime praegu ta päranduse isekeskis jagada; säältap tõusis kogemata tüli.“

Mees küsis: „Mis päranduse isa teile jättis?“

„Siin seisab kõik ta järelejäänud varandus,“ kostis jutustaja härjapõlvlane ja näitas mehele vana kaapkübarat, paari viiskusid ja tugevat vemmalt.

„Ärge olge meeletud,“ ütles mees, „kas need tühjad asjad kellelegi tülitsemise väärt võiksid olla? Targem viskaks nad üheskoos kõik sõnnikuhunnikule. Aga kui te seda ei raatsi teha, siis jagage isekeskis. Te olete kolmekesi ja isast on kolm asja järele jäänud, seepärast üks võtku kübar, teine viisud ja kolmas kepp, siis on lugu korras.“

„Ei lähe korda!“ kisendasid härjapõlvlased. „Neid asju ei tohi ükski jagada, muidu kaob neist salavõim; asjad peavad lahutamata jääma.“

Mees hakkas nüüd pikemalt järele pärima, miks neid tühje asju ei tohitud lahutada, ja üks härjapõlvlane andis talle niisuguse vastuse.

„Vana näotu kaapkübara-lotike, mille siin näete, on kandjale suureks varanduseks. Kui ta kübara pähe paneb, näeb ta kõik, mis maailmas juhtub, olgu ligi või kaugel, nähtav või nägematu; jah, kübara peremees tunneb inimeste mõttedki ära. Paneb ta siis veel viisud jalga ja ütleb: Tahan Kura- või Poolamaale minna, siis ei ole tal midagi suuremat tarvis, kui jalga maast tõsta: silmapilk jõuab ta igatsetud kohta. Võtab kübara- ja viisukandja kepi oma kätte ja rabab matsu tuuleõhku, siis peab ta ees kõik veeks sulama, olgu sõbrad või vaenlased. Jah, kindlad kaljud, mäed ja kurjad vaimudki peavad selle kepi ees pihuks ja põrmuks minema. Seesinane vemmal on piksenoolest veel tüki tugevam. Sellest näete ise, et neid kolme asja iial ühest ei tohi lahutada, vaid me peame neid kordamööda tarvitama, üks täna, teine homme ja kolmas ülehomme.“

„Lugu näitab naljakas küll," ütles mees, kel juttu kuuldes mõnus mõte meele tulnud. „Kui teile pärandusejagamisel tõusnud tüli pean õiendama, siis tuleb mul esiteks asjalugu läbi katsuda, kas kõik tõsi näitab, mis räägite."

„Võid katsuda," hüüdsid härjapõlvlased ühest suust, „aga rutta kiiresti. Täna peetakse Kuramaal parajasti uhket pulmapidu, kus meie sõbrad ja sugulased koos on. Meil on ka himu pulma minna."

Mees kostis: „Seda võite hõlpsal kombel toimetada, kui kiidetud salavägi tõesti asjade sees elab." Seepääle võttis ta esiteks vana kübaraloti kätte ja nägi, et kaabu vildist ei olnud, vaid inimeste sõrmeküünte laastudest tehtud. Kübarat pähe pannes nägi ta uhked pulmad Kuramaal ja mis muidu laias ilmas sündis. Ta ütles härjapõlvlastele: „Andke mulle nüüd viisud ja kepp kätte, siis astuge ise kolmekesi ritta, seljad minu ja silmnäod hommiku poole käänatud, aga ärge vaadake üle õla enne tagasi, kuni teile otsuse annan, kuidas asju isa tahtmist mööda peate jagama."

Tölparulised härjapõlvlased täitsid tõrkumata kohtumõistja käsu, pöörsid silmad hommiku ja seljad tema poole. Mees kergitas, kui kübar pääs ja viisud jalas, vemmalt paar korda tuuleõhus ja laskis siis valusasti härjapõlvlaste kaela langeda. Silmapilk olid need ta eest kui ära pühitud, ega olnud muud märki neist järele jäänud, kui kolm veepisarakest krookslehtedel, kus mehikesed olid seisnud.

Et esimene katsetükk nii mõnusasti korda oli läinud, pidas mees nõu Kuramaale pulma minna. Nimetatud sooviga jalga tõstes hüüdis ta: „Kura pulma!" ja oli silmapilk pidudele saanud. Sääl leidis ta väga rohkesti rahvast koos, küll ülemaid ja alamaid, sest pulmade valmistaja oli kuulus, rikas peremees. Saladust ja avalikku nägev kunstkübaramees nägi, silmi toalaele tõstes, rohke perekonna väikesi võõraid toalae all ja parsil, nõnda et nende hulk palutud võõrastest põrandal palju rohkem näitas. Aga keegi muu ei võinud seda pisikest peret näha kui tema üksi.

Väikesed rääkisid isekeskis: „Kas näete! vana onu tulnud ka pulma."

„Ei ole tõsi!" hüüdsid teised vastu: „võõral mehel on küll onu kübar, viisud ja kepp, aga onu ennast ei ole siin."

Vaheajal toodi roavaagnad lauale, vaagnail kaaned pääl. Sääl silmas kõiknägev, mida keegi teistest tähele ei pannud, kuidas imelikul kiirusel hääd road vaagnaist koristati ja teised halvemad nende asemele pandi. Niisama tehti joogikannude ja pudelitega.

Nüüd küsis kõiknägija, kus majaperemees pidi olema, astus viisakalt teretades ta ligi ja ütles: „Ärge pange pahaks, et ma kui tundmata võõras kogemata teie lustipidule olen tulnud."

„Olge terve tulemast," vastas pulmaperemees. „Söögi- ja joogivara on meil küllalt, seepärast ei või üks või kaks palumata võõrast meile mingit koormat teha."

Kõiknägija ütles: „Usun küll, et mõned võõrad enam või vähem siin mingit raskust ei või teha, aga kus palumata võõraste hulk palutud võõrastest üle käib, sääl võib ka kõige rikkam peremees kahju leida."

„Ma ei oska Teie juttu tähendada," ütles peremees.

Võõras andis talle oma kübara, öeldes: „Pange mu kübar pähe ja tõstke silmad toalaele üles, küllap siis näete."

Peremees pani kübara pähe, tõstis silmad lae poole, ja kui ta väikeste võõraste tempusid söömalauas nägi, kahvatas ta surnukarva valgeks ja kostis ehmatanud häälega: „Oi, vennike! need võõrad olid mu hingele teadmata; ja kui Teie kübara pääst võtan, siis on nad kadunud. Kuis võiksin neist pääseda?"

Kübaraomanik kostis: „Tahan väikesed võõrad kähku Teie kaelast ära saata, kui natukeseks ajaks palutud võõrad toast välja viite, uksed ja aknad hoolsasti kinni panete ja selle eest muretsete, et kuski oksamulku ega pragu toaseinas vallali ei jääks."

Ehk küll pulmaperemees selle asja vastu natuke uskumata näitas, siiski täitis ta võõra mehe soovi ja palus pisikesed hilpharakad toast välja kihutada.

Natukese aja pärast oli tuba palutud võõrastest tühi, uksed, aknad ja muud väljakäima augud hoolega kinni pandud, nii et aga kõiknägija väikeste võõrastega üksi tuppa jäi. Sääl hakkas mees oma vemmalt keeritama lae all ja toa nurkades, et lust oli näha! Mõne silmapilgu pärast oli kogu väikeste võõraste parv hukatud, ja toa põrandalt leiti niipalju veepiisku, kui oleks paksemat vihma sadanud. Üks oherdi auk oli kogemata toaseinas jäänud kinni toppimata; seeläbi oli üks väike toast pääsnud, ehk küll karistaja vemmal teda pakku põgenedes natuke oli puutunud. Ta ohkis tüki aega õue pääl: „Ai, ai! mis valus! Juba mõne korra maitsesin vana Pikse isa nooli, mis selle vembla vastu midagi ei olnud."

Peremees palus võõrad tuppa tagasi, kui imekübara abiga oli näinud, et tuba väikestest puhtaks saanud. Söömalaual vaatas kõiknägija pulmaliste salamõtteid ja nägi mõnd, mida teised keegi ei teadnud. Peigmehel oli suurem igatsus äia vara kui noorikut saada; mõrsjal, kellel tüdrukupõlves mõisa junkruga tegemist olnud, kasvas lootus mehest ja tanust häbivarjajaid saada.

Väga kahju, et meie päevil niisugust kübarat kuski enam leida ei ole.

Võllamehikesed.

Üks kirikuõpetaja otsis juba mõnd aega endale sulast, kes muude toimetuste kõrval ka talituse enese pääle pidi võtma, igal keskööl kirikukella helistada. Küll olid juba mitu väga kõlblikku meest endid teenistusse tingi-nud, aga niipea kui nad öist kellahelistamist läksid toimetama, olid nad äkitselt kui maa alla kadunud: ei kuuldud sääl kellakõlksu ega saanud kellalööjat enam näha. Ehk küll kirikuõpetaja asja väga saladuses pidas, siiski sai hulga inimeste äkiline kadumine aegamööda teatavaks, mispärast keegi enam ta juures ei tahtnud teenida.

Mida enam asjalugu tuttavaks tõusis, seda rohkem vangutas rahvas kahevahel mõttes pääd; ka ei leitud kurjade keelte puudust, kes jutustasid, et kirikuõpetaja ise sulaste elukägistaja olla. Papp oli hädaga tõstnud palga kolmevõrra kõrgemaks ja päälegi veel igapäev hääd sööki lubanud. Mitu kuud oli igal pühapäeval pärast jutlust kantslist pajatatud: „Mul on kõlblikku sulast tarvis, kellele rohket palka, priskesti süüa anda ja korraliku ülespidamise luban, jne.", aga ikka jäi kuulutamine asjata.

Sääl tuleb ühel päeval Kaval Ants ennast pakkuma, kes lühikese aja eest üht ihnust peremeest oli teeninud ja kanget nälga kannatanud; seepärast tõmbas igapäevane lubatud hää söök teda papi poole. Ta tahtis sedamaid uude teenistusse astuda.

„Hää küll, mu poeg," ütles kirikuõpetaja: „kui sul julgust ja usaldust Jumala pääle ei puudu, võid täna öösi juba oma katsetüki kellaga ette võtta. Homme tahame siis teenistusekauba kinnitada."

Ants leppis sellega, läks peretuppa ega teinud uue ameti pärast endale muret.

Kirikuõpetaja oli üks ihnuskael. Pererahva rohke söömine tegi talle meelepahandust; seepärast läks ta enamasti sööma ajal peretuppa, lootes, et inimesed ta silma nähes vähem julgemad võiksid olla söömas. Ta noomis peret, sagedasti keelekastet sööma vahel võtta, arvates, et kui kellelgi palju vedelat kõhus, siis on tal vähem ruumi leiva ja serve jaoks. Aga Ants oli kavalam kui ta isand; seepärast tühjendas ta ühe hingega joogikapa, öeldes: „See teeb söögile kahevõrra ruumi." Kirikuõpe-

taja arvas kuuldud jutu tõeks, ega läinud sest päevast iial enam rahvast joomisele meelitama. Aga Ants naeris salamahti, et kelmistükk korda oli läinud.

Umbes tund aega enne keskööd läks Ants kirikusse. Ta leidis kiriku seestpoolt valgustatud ja pani natuke imeks, kui sisse astudes hulga rahvast ees leidis, keda palved siia ei olnud kogunud. Inimesed istusid pika laua ümber ja mängisid kaarte. Ants ei tunnud kartust, või kui tal ka pisut kartusetunnet oli, ei lasknud ta tarkuse pärast sest midagi välja paista. Ta läks julgesti laua juure ja istus kaardimängijate seltsi. Üks neist oli teda tähele pannud ja küsis: „Vennike! mis sul siin otsimist on?"

Ants vahtis suurte silmadega tüki aega ta otsa ja ütles siis naeratades: „Sa, ninatark, peaksid paremini suu kinni pidama! Kui kellelgi siin küsimise õigust on, siis arvan, et ma seesinane küsija olen. Kui ma oma õigust ei tarvita, siis oleks teist vist kõige targem, oma edev suu kinni pidada!"

Seepääle võttis Ants kaardid ja mängis tundmata meestega, kui oleksid nad ta paremad sõbrad. Tal oli hää õnn, — iga sissepandud raha tuli kahevõrra tagasi, misläbi mõne teise mängija taskud põhjani tühjendati

Nüüd kuuldus kukelaulu; kesköö võis parajasti käes olla; sääl kustutati äkki küünlad ja silmapilk olid mängijad laua ja pinkidega üheskoos kadunud. Ants pidi pimedas kirikus tüki aega käsikaudu teed otsima, kuni viimaks kirikutorni trepi leidis.

Kui ta esimesest trepist oli üles roninud, leidis ta viimsel trepiastmel väikese mehikese istuvat, kel pää otsas puudus.

„Hohoo, pisikene! Mis sul siin otsimist on?" küsis Ants, ja andis talle, vastust ootamata, nii valusasti jalakannaga kuklasse, et pääta mehike mööda pikka treppi alla veeris. Teisel, kolmandal ja neljandal trepil leidis ta samasugused tummad vahimehed ees ja laskis nad üksteise järel maha keeritada, et neil kondid kõiges kehas naksatasid.

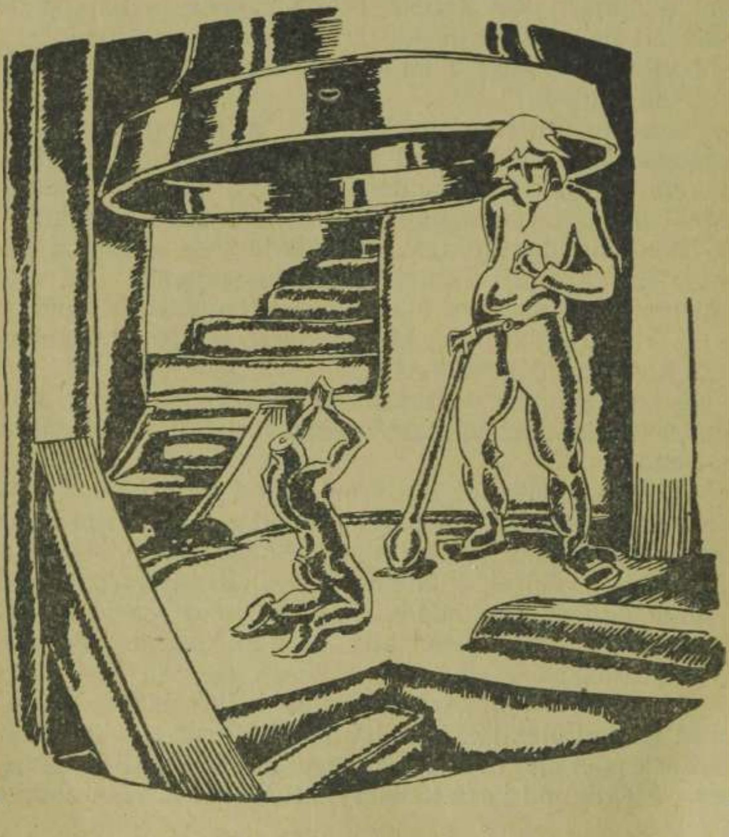
Viimaks oli Ants takistamata kella juure saanud. Kui ta silmad üles lõi, et näha, kas kõik seatud korras on, silmas ta veel ühe pääta mehikese, kes küürakil kella sees istus. Mehike oli kara kellast lahti teinud ja näis ootavat,

kuni Ants köiest kinni hakkaks, et siis raske kara ta pähe visata, misläbi kellalööja surma oleks saanud.

„Pea kinni, sõbrake!“ hüüdis Ants, „nõnda ei ole me teineteisega kihla löönud. Sa vist nägid juba, kuidas ma su pisikesed seltsimehed, nende eneste jalakeste vaevata, mööda treppi alla veeretasin? Varsi pead nende järgi lendama. Aga et sa kõige kõrgemas istud, siis pead ka kõige uhkema sõidu saama: tahan su luugist välja visata, et sul enam tagasituleku lusti ei oleks.“

Nõnda rääkides seadis ta redeli püsti, miska väikese tahtis kellast välja tuua ja ähvarduse tõeks teha.

Mehike tundis hädaohtu, milles ta kõikus, ja hakkas paluma: „Vennike! heida armu mu vaese elu pääle! Selle eest tahan sulle kindlasti tõotada, et ei mina ega

mu seltsimehed sind iialgi öisel kellahelistamisel ei tule eksitama. Olen küll väike ja näotu, aga kes teab, ehk võiks ükskord ka juhtuda, et sulle tehtud häätegemise eest enam kui sanditänu tasuks toon."

„Sa pisikene sitanirps!" naeris Ants. „Su tasumise palk ei saa sääse saba mitte raskendama! Aga et täna just hääs tujus olen, võid päälegi ellu jääda. Siiski hoia end, et sa mulle teele vastu ei tule, sest ma ei hakkaks sinuga teist korda mitte naljatama."

Pääta mehike tänas alandlikult, ronis kui orav mööda kellaköit alla ja jooksis, kui oleks tal tuluke taskus, kirikutorni treppidest alla.

Aga Ants hakkab südamerõõmuga kella lööma.

Kui kirikisand keskööl kellahelinat kuulis, pani ta seda imeks ja oli rõõmus, et viimaks ometigi sulase oli leidnud, kes katsetööga õnnelikult korda saanud.

Ants läks pärast tehtud tööd lakka ja puges heintesse magama.

Papil oli harilik viis vara hommikul tõusta, et näha, kas rahvas kõik oma seatud tööl. Teised olid kõik platsis, aga uus sulane puudus ja keegi ei öelnud teda näinud olevat. Kui nüüd keskhommik möödas ja päike juba noores lõunas seisis, Ants aga ikka veel nähtavale ei tulnud, siis tuli kirikisandale kartus — ja ta ei uskunud teisiti — kui et kellalööja pidi, nagu teised enne teda, otsa leidnud olema. Aga sel ajal, kus peret lõunasöömale kolklaual kokku kutsuti, tuli ka Ants nähtavale.

„Kus sa kõik ennelõuna oled olnud?" küsis papp.

„Magasin," kostis Ants aigutades.

„Magasid!" hüüdis papp imestades. „Sa ei tohi ometigi tahta, et igapäev lõunani võid magada?"

„Arvan," kostis Ants, „see on nii selge mõista kui allika vesi. Keegi ei või kaht isandat teenida. Kes öösi tööd teeb, peab päeval puhkama, nõnda kui mujal päevatöö tegijail öö puhkamiseks on seatud. Laske mind öisest kellalöömise teenistusest priiks, siis olen hommikul ühes päikesega töö kallal. Aga kui pean öösi kella lööma, siis tuleb mul päeval magamisaeg, kõige vähemalt lõunani."

Kui nad veel pikalt edasi-tagasi olid vaielnud, tehti viimaks kaup ometigi kindlaks, kus alamalnimetatud tingimused aluseks pandi. Ants pidi öisest kellalöömise

ametist päästetama, päeva tõusust päeva veeruni tööd tegema, pääle keskhommikut poole ja pärast lõunasööki terve tunni magama, aga pühapäeval hoopis prii olema.

„Aga,“ ütles papp, „mõnekorra võiks ometigi ette tulla, iseäranis talvel, kus päevad lühikesed, et töö pikemale ulataks.“

„Ei, mitte iialgi,“ hüüdis Ants; „selle eest on suvepäevad jälle pikad. Ma ei või mitte enam tööd teha, kui mu kohus on, see on: päeva tõusust päeva veeruni äripäevil töös olema.“

Mõni aeg pärast seda paluti kirikisand linna varrule last ristima. Linn ei olnud kirikumõisast kaugemal kui söömavahe tee, siiski võttis Ants leivakoti kodunt kaasa.

„Miks sa leivakoti tahad kaasa võtta?“ küsis kirkuõpetaja; „me jõuame ju õhtuks linna.“

Ants kostis: „Kes võib kõik asjad ette teada; teel võib mõni kogemata juhtumine tulla, mis meie sõitu viivitab, ja et tunnete mu kontrahi, mille järele olen kohustatud üksnes päevaveeruni teid teenima. Peaks päike enne looja minema, kui linna jõuame, siis peaksite juba üksi edasi sõitma ja ma maha jääma.“

Papp pidas juttu naljaks, seepärast ei annud ta talle mingit vastust, ja nõnda sõitsid nad teele.

Lühikese aja eest oli sadanud värsket lund, mille tuul tuisul kokku puistanud, nii et tee paiguti umbne oli ja kiiret sõitu takistas. Linna ligidal pidid nad suurest metsast läbi minema. Päike seisis juba puude ladvul, kui nad metsa ääre jõudsid. Hobused venitasid pikkamisi samm-sammult sügavast lumest läbi ja Ants pööris sagedasti oma silmnäo päikese poole.

„Miks sa nii sagedasti üle õla tagasi vahid?“ küsis kirikuõpetaja.

„Sest et mul kuklas silmi ei ole, mis päikese järele võiksid vaadata,“ kostis Ants.

„Jäta nüüd rumalad naljatembud,“ ütles papp, „ja pea muret, et enne täielikku pimedat linna saaksime.“

Ants sõitis sõna lausumata edasi, ega jätnud aegajalt päikese poole vaatamast.

Nad võisid ehk metsa keskele olla jõudnud, kui päike alla veeris. Ants pidas hobused kinni, võttis oma leivakoti ja astus saanist.

„Noh, Ants, oled sa pääst hulluks läinud? mis sa tahad teha?“ küsis hingekarjane.

Aga Ants vastas vaikselt: „Tahan enesele siin öömaja valmistada, päike on alla läinud ja mu teenistuseaeg mööda.“

Leivaperemees tegi kõik, mis võimalik, kulutas palumisi ja häid sõnu, ja katsus vahetevahel ka ähvardamistest abi, aga kui kõik katsetükid ei aidanud, lubas ta viimaks hääd jootraha ja aastapalgale lisandust.

„Eks teil ole häbi, kirikisand!“ ütles Ants; „kas tahate kiusaja olla ja mind õigelt teelt eksitada, et ma tingitud lepingu vastu pean eksima. Kõik maailma varandused ei jõua mind petta: meest peetakse sõnast, härga sarvest. Tahate täna õhtu linna saada, siis sõitke Jumala nimel üksi edasi, ma ei või ega tohi kauemini teie kaasa tulla, sest mu tänane teenistusaeg on möödas.

„Mu armas Ants, kulla poiss!“ ütles papp, „ma ei tohi sind üksi siia jätta. Vaata natuke ümber, küllap siis näed, mis hädaohu sisse sa meelega tahad minna. Sääl seisab hukkamispaik võllaga, kaks kurjategijat ripuvad praegu veel võllasambas, seni kui nende hinged põrgus põlevad. Ega sa ometi niisuguste seltsimeeste naabrusse taha ööseks jääda?“

„Miks siis mitte?“ küsis Ants. „Võllaroad ripuvad üleval tuuleõhus, ma tahan öömaja alla maapinnale teha; sääl ei või me üksteist eksitada.“ Nõnda rääkides pööris ta oma leivaperemehele selja ja läks leivakotiga oma teed.

Papp pidi, kui ta ristimisrahast ei tahtnud ilma jääda, üksi linna sõitma. Sääl ei pandud pisut imeks, kui teda kutsarita nähti tulevat; aga kui ta oma imeliku jutu Antsust oli rääkinud, siis ei teadnud inimesed, kelle nad suuremaks albiks pidid arvama, kas isanda või teenri.

Ants ei pidanud sest lugu, mis rahvas tast arvas või rääkis. Ta oli kaasavõetud leivakoti abiga oma kõhu tagakihutused vaigistanud, siis süütas ta oma ninasoendaja põlema, tegi laia okkalise kuuse alla aseme valmis, mässis end sooja kasukasse ja uinus varsi magama.

Ta võis mõned tunnid olla maganud, kui äkiline käratsemine ta äratas. Öö oli kuust valgustatud. Ei kuigi kaugel ta asemest seisid kaks pääta mehikest kuuse varjus ja rääkisid vihaselt teineteisega. Ants tõstis pää na-

tuke kõrgemale, et paremini võiks näha, aga selsamal silmapilgul hüüdsid mehikesed: „Ta on, ta on!“

Üks astus Antsu aseme ligemale ja ütles: „Vana sõber! üks õnnelik juhtumine veab meid kokku. Mu kondid valutavad mul veel natuke kirikutorni trepist; ehk on sul lugu juba meelest läinud? Selle eest peavad täna su kondid saama virutatud, et sa mõne nädala meie kokkusaamist mäletaksid. Seltsimehed! ae! Seadke vemblad vinna ja tulge tööle.“

Otsegu paks sääsepere kargasid nüüd igalt poolt pääta mehikesed sinna, kõigil tugevad vemblad käes, mis suuremad kui nende kandjad olid. Nende väikeste vaenlaste suur hulk ähvardas hädaohtu, sest nende hoobid langesid nii tugevasti, et võimukas mees vähe paremad võis anda. Ants uskus eluotsa käes olevat: nii rohkele vaenlaste hulgale ei jõudnud ta vastu panna.

Talle õnneks tuli väike mehike sinna, kui kolkimine kõige paremal käigul oli. „Pidage kinni, pidage kinni! seltsimehed!“ hüüdis ta oma sugulasi. „See mees oli kord mu häätegija, ma olen selle eest ta võlglane. Ta kinkis mulle elu, kus ta voli all olin. Kui ta teist mõne valusasti trepist alla on visanud, siiski ei ole õnneks keegi seeläbi lonkruks saanud. Saun on peksetud liikmed ammugi jälle pehmeks haudunud, seepärast andke andeks ja minge koju.“

Pääta mehikesed lasksid endid hõlpsasti oma seltsimehest lepitada ja läksid vaikselt oma teed. Ants tundis nüüd oma päästjas öise vaimu kirikukellast.

See istus nüüd kuuse alla Antsu kõrvale ja ütles:

„Sel korral panid mu juttu naeruks, kui sulle ütlesin, ehk võib aeg tulla, kus sulle kasu võiksin tuua. Niisugune silmapilk on täna tulnud; sellest võta õpetust, et kõige pisematki looma maailmas ei tohi põlata.“

„Tänan sind südamest,“ ütles Ants: „mu kondid on neist vähestest hoopidest kui purustatud, seepärast oleksin selle sauna hõlpsasti oma eluga võinud maksa, kui sa parajal ajal poleks siia tulnud.“

Pääta mehike rääkis pikemalt: „Mu võlg su vastu oleks nüüd tasa; aga ma tahan enam teha ja sulle saadud peksmise eest veel valuraha maksa. Sul ei ole pikemalt enam tarvis sulasepõlves ihnsa kirikisanda teenistuses end piinata. Kui homme saad koju, siis mine viibimata

põhjapoolsesse kiriku nurka, sääl leiad seina sisse müüritud suure kivi, mis mitte nõnda kui teised lubjaga ei ole valgeks tehtud. Ülehomme öösi on meil ligem täiskuu. Kanguta siis keskööl tähendatud kivi raudkangiga müürist välja. Sa leiad kivi alt põhjatu varanduse. Sääl seisavad mitmest põlvest korjatud kuld- ja hõbe-kirikuasjad ja väga palju selget raha, mis sõja kitsikusel sinna varjule pandud. Need, kes varanduse maha panid, on enam kui saja aasta eest kõik surnud, nüüd ei tea kellegi hing sest asjast. Ühe kolmandiku sularahast pead jagama kiriku vaestele; kõik, mis üle selle, on õigust mööda sinu omandus, miska nõnda võid teha kui ise tahad."

Kaugel külas kuuldi sel silmapilgul kuke laulu. Äkitselt oli pääta mehike kui ära pühitud, nii et jälge ega märki tast järele ei jäänud. Ants ei võinud tükil ajal valutavate liikmete pärast magama uinuda ja mõtles palju peidus seisva varanduse pääle; nii uinus ta vast koidu eel natuke magama.

Päike seisis juba kõrgel, kui ta leivavanem linnast tagasi tuli.

„Ants, sa olid eile suur alp, et minuga ühes ei sõitnud," ütles papp. „Vaata, ma olen priskesti söönud ja joonud, ja pääle selle on mul veel raha taskus." Seda öeldes kõlistas ta raha, et Antsu süda õige raskeks läheks.

Ants vastas rahulikult: „Te olete selle pisikese raha eest, aus kirikisand, öösi pidanud valvama, senikui ma magades sada kord rohkem olen teeninud."

„Näita mulle, mis sa oled teeninud?" ütles kirikuõpetaja.

Aga Ants andis vastuseks: „Albid kiitlevad oma kopikatega, senikui targad oma rublad ära peidavad."

Koju jõudnud, toimetas Ants rutusti oma talitused, päästis hobused rakkest ja andis neile söögi ette, tegi siis käigu kiriku ümber ja leidis tähendatud kohas lupjamata kivi müüri seest.

Esimesel ööl, kus kuu täis saanud ja teised kodus kõik magasid, läks ta salamahti toast, võttis raudkangi, murdis suure vaevaga raske kivi müürist välja ja leidis tõesti rahaaugu, nagu pääta mehike oli juhatanud. Pühapäeval jagas ta kolmanda osa rahast kiriku vaestele, tegi enese siis kirikuõpetaja teenistusest lahti, ja et ta lühi-

kese aja eest palka ei tahtnud, laskis leivavanem hääl meelel ta minna.

Aga Ants läks kaugemasse kohta, ostis sääl ilusa talukoha omanduseks, kosis noore naise ja elas pääle seda veel mitu aastat õnnes ja rahus.

Sel ajal, kui mu vanaisa alles karjapoisike oli, elas veel palju vanu inimesi meie külas, kes Antsu olid tunnud ja selle jutu tõeks võisid tunnistada.